

“ครู...ที่เป็นมากกว่าครู”

บทเรียนความสำเร็จ “การสร้างการเรียนรู้”
ของครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

คณะทำงาน

“ครู...ที่เป็นมากกว่าครู” บทเรียนความสำเร็จ “การสร้างการเรียนรู้” ของครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ดำเนินการโดย

ISBN

พิมพ์ครั้งแรก

จำนวนพิมพ์

สงวนลิขสิทธิ์

มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

๙๗๘-๖๑๖-๙๑๕๓๑-๗-๗

พฤษภาคม ๒๕๕๗

๑,๐๐๐ เล่ม

มูลนิธิสยามกัมมาจล

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ ๑๙ ถนนรัชดาภิเษก

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

โทรศัพท์ : ๐ - ๒๙๓๗ - ๙๙๐๑ - ๗ โทรสาร : ๐ - ๒๙๓๗ - ๙๙๐๐

ที่ปรึกษา

นางปิยาภรณ์ มั่นพะจิตร

นายธাত্রี ลิขนะพิชิตกุล

นายวัชรมงคล เบญจธนะจันทร์

บรรณาธิการ

นางรัตนา กิตติกร

นายรณชัย ไตรรักษาสกุล

จัดทำเนื้อหา ออกแบบ
และควบคุมการผลิต

บริษัท คิดค้นคว้า จำกัด

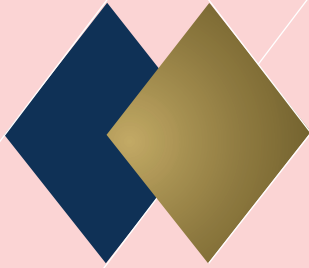
๕๗/๓๕๗ หมู่ ๑ ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี ๑๑๑๑๐

โทรศัพท์ ๐ - ๒๒๗๐ - ๑๓๕๐

e-mail : kidkonkwa@gmail.com

พิมพ์ที่

บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

คำนำ

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการรางวัลครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่ดำเนินการโดยโครงการพระเมตตาสมเด็จพระเจ้า เป็นระยะเวลากว่า ๖ ปี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเชิดชูเกียรติ เป็นขวัญกำลังใจให้แก่ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในถิ่นทุรกันดารด้วยความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม อีกทั้งเพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานคุณงามความดี ให้เป็นแบบอย่างปรากฏแก่ครู นักเรียน และสาธารณชนทั่วไป

ภายหลังจากที่มีการมอบรางวัลครูเจ้าฟ้าฯ ไปแล้ว ๔ รุ่น ในปี ๒๕๕๕ โครงการพระเมตตาสมเด็จพระเจ้า และธนาคารจึงได้ร่วมกันจัดให้มีเวที “แลกเปลี่ยนเรียนรู้” เพราะคุณครูแต่ละท่านล้วนมี “กระบวนการเรียนการสอน” มีประสบการณ์ที่แตกต่างกันตามภูมิสังคม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจะก่อให้เกิดประโยชน์กับคุณครูหลายท่านที่มีปัญหาล้ำๆ กัน สามารถที่จะนำไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของตนเอง โดยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ธนาคารได้รับความร่วมมือจาก มูลนิธิสยามกัมมาจลเป็นผู้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกจากนั้น เมื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสร็จสิ้น โครงการฯ ธนาคาร และมูลนิธิ ได้นำคณะครูเจ้าฟ้าฯ ไปเรียนรู้ดูงานที่โรงเรียนลำปลายพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้คุณครูเจ้าฟ้าฯ ทุกท่านได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และนำความรู้ที่ได้รับจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการศึกษาดูงานไปประยุกต์ใช้ต่อไป

“ประสบการณ์จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการศึกษาดูงานนอกพื้นที่เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมชัดเจนผ่านหนังสือ “ครูเจ้าฟ้า...ครูผู้สร้าง” บันทึกชีวิตและประสบการณ์ครูผู้ได้รับรางวัลครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์”

ในปี ๒๕๕๖ ธนาคารและมูลนิธิได้รับความอนุเคราะห์จาก คุณครูวิเชียร ไชยบัง ครูใหญ่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องการสร้าง “เครือข่าย” ความสัมพันธ์ระหว่างครูเจ้าฟ้าฯ ซึ่งสัมพันธ์ภาพที่เกิดขึ้นจะทำให้คุณครูมีความรู้สึกคิดถึงเพื่อนครูร่วมอุดมการณ์เดียวกัน ยามประสบปัญหาและอุปสรรค จะพบว่ายังมีเพื่อนครูคอยให้กำลังใจอยู่

อีกทั้งปัจจุบันวงการการศึกษาของประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาแบบ PBL: Problem Based Learning หรือ Area based ซึ่งเป็นรูปแบบการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง โดยครูเจ้าฟ้าฯ หลายท่านต่างมี “เทคนิค” ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ PBL ที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูเจ้าฟ้าฯ ในครั้งนี้จึงเน้นไปที่ “How to” ที่คุณครูแต่ละท่านใช้ออกแบบการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตร การเรียนรู้ภาษาไทย การพัฒนาทักษะด้านอาชีพ การพัฒนาทักษะชีวิต การพัฒนาเด็กให้เป็นคนดี และด้านสุขอนามัย เป็นต้น ธนาคารหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครั้งนี้จะช่วย “เติมเต็ม” ความรู้ให้ครูเจ้าฟ้าฯ ทุกท่านนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่และบริบทของตนเองได้ในที่สุด

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ครู...ที่เป็นมากกว่า...ครู

“ฉันชอบการสอนหนังสือตั้งแต่เด็กๆ...และตอนนั้นคิดจะเรียนเรื่องการเป็นครูเหมือนกัน...”

พระตำราของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ที่ทรงเคยรับสั่งไว้ และเมื่อทรงจบการศึกษาแล้ว ก็ได้เสด็จกลับมาเป็นอาจารย์สมดังพระทัยที่ตั้งไว้

และเมื่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์เสด็จสวรรคต โครงการพระเมตตาสมเด็จพระเจ้าได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และตระหนักถึงพระกรณียกิจที่พระองค์ทรงทำมาโดยตลอด จึงได้ริเริ่มจัดทำโครงการ “รางวัลครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์” ขึ้นในปี ๒๕๕๒ เพื่อเชิดชูเกียรติ เป็นขวัญกำลังใจให้แก่ครูที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม และเป็นการเผยแพร่ผลงานคุณงามความดี ให้เป็นแบบอย่างการทำความดีให้ปรากฏแก่ครู นักเรียน และประชาชนทั่วไป

เมื่อตกลงดำเนินการ จึงมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ โดยคณะทำงานได้แสวงหาผู้ร่วมงาน ผู้สนับสนุน รวมทั้งทำหน้าที่ไปเยี่ยมเยียนสำรวจและให้กำลังใจถึงพื้นที่ของครู โดยมีหน่วยงานต้นสังกัดที่เมื่อรับทราบเจตนารมณ์ก็ยินดีร่วมสนับสนุนคือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีหน่วยงานคือ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจำนวน ๑๙๖ แห่งในพื้นที่ทุรกันดารทั่วประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีโรงเรียนในสังกัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและเสี่ยงภัยจำนวนหนึ่ง และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) แต่คณะทำงานก็คิดกันหนักว่า ทำอย่างไรให้แรงสนับสนุนเหล่านี้มีความยั่งยืนจริงๆ เป็นประโยชน์จริงๆ โดยไม่ทำให้ครูเสียหายนะคือ ไม่ทำให้ครูเกิดกิเลสมากกว่าความเสียสละ ความตั้งใจ และความมั่นคงในพระราชปณิธานของพระองค์

สำหรับเกณฑ์การคัดเลือกครูที่จะมารับรางวัล มีเกณฑ์เบื้องต้นที่เป็นเกณฑ์พื้นฐานคือ เป็นครูที่ทำงานในพื้นที่ทุรกันดารและเสี่ยงภัยช่วยประสานต่องานในโครงการพระราชดำริ และมีความต่อเนื่องในการทำงานโครงการ มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน การจัดการศึกษา การพัฒนาคน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาดูแลนโยบายต่างๆ ตามแนวทางพระราชดำริ เช่น โครงการส่งเสริมคุณธรรม ความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ จิตอาสา เป็นต้น

แต่ละปีกว่าจะได้ครูเจ้าฟ้าฯ แต่ละท่านไม่ใช่เรื่องง่าย หน่วยงานต้นสังกัดทั้ง ๓ แห่ง จะทำการคัดเลือกครูหน่วยงานละประมาณ ๑๐ ท่าน จาก ๙ จังหวัดชายแดนภาคเหนือ และ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อได้ครูรอบแรกแล้ว คณะกรรมการจะทำการสัมภาษณ์ครูรอบแรกทุกท่านๆ ละประมาณครึ่งชั่วโมง และมีการลงคะแนนให้เห็นเป็นเอกฉันท์ หลังจากนั้นจะคัดเลือกครูเหลือประมาณ ๕ - ๖ ท่าน โดยรอบนี้คณะกรรมการโครงการพระเมตตาสมเด็จพระเจ้าจะลงพื้นที่พูดคุยกับครู นักเรียน และชาวบ้านโดยรอบ รวมทั้งดูกิจกรรมต่างๆ

ที่ครูแต่ละท่านทำได้ พร้อมกับถ่ายวิดีโอ เมื่อกลับจากลงพื้นที่ก็นำข้อมูลมานำเสนอต่อคณะกรรมการอีกครั้ง ซึ่งรอบสุดท้ายนี้คณะกรรมการทุกท่านล้วนลำบากใจมาก เพราะให้คะแนนค่อนข้างยาก จึงต้องคัดเลือกคนที่ ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดเท่านั้น

“การคัดเลือกครูยากขึ้นทุกปี และกรรมการก็หนักใจทุกปี เพราะครูทุกคนล้วนเป็น The Best ด้วยกัน ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางที่เรียกว่าเหนื่อยโหดมาก ยิ่งหลาย ๆ พื้นที่ในภาคใต้ยิ่งอันตรายมาก ๆ แค่นี้ก็เหนื่อยแล้วยังไม่อยากไป แต่พวกเขาต้องทำงานอยู่ในพื้นที่ตลอด ๒๔ ชั่วโมง นอกจากจะต้อง เสียสละแล้ว จิตใจของครูเจ้าฟ้าฯ ทุกท่านยังคิดถึงแต่เด็กและชุมชนตลอดเวลา ไม่เคยคิดถึงตัวเองเลย ทุกคนคิดเพียงว่าทำอย่างไรเด็กจึงจะมีการศึกษาที่ดีขึ้น มีอาหารการกินที่ดี กองทุนอาหารกลางวันก็ ร้อยหรือสอง งบประมาณบางครั้งก็เข้าไปไม่ถึงซ้ำ กลายเป็นว่าครูต้องควักเงินส่วนตัวมาใช้แทน บางครั้ง ครูเหล่านี้ยังต้องทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่น เพราะท่านเหมือนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐคนเดียว ในหมู่บ้าน ทั้งเรื่องการศึกษา สาธารณสุข บางครั้งก็ต้องพาผู้ป่วยไปหาหมอ พาชาวบ้านมาทำวัด ไม่เว้นแม้แต่เวลามีปัญหาขอความช่วยเหลือทั้งสร้างถนน ประปา ก็ไม่พ้นคุณครูเหล่านี้ เราจะเห็นว่า คำว่า “ครู” ไม่ใช่แค่คำว่า “สอนหนังสือ” หรือให้ “ความรู้” อย่างเดียว แต่เป็นการ “ให้สติปัญญา ให้จิตวิญญาณ” ของคนในโรงเรียนและคนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย”

จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ในปี ๒๕๕๒ จนมาถึงวันนี้ ๖ ปีของการเฟ้นหา “ครูเจ้าฟ้าฯ” ความงดงาม ของโครงการนี้คือ การที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนการทำงาน บริษัทเอกชน หลายแห่งเข้ามาสนับสนุนเพราะซาบซึ้งในพระกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้าฟ้าทั้งสองพระองค์ การทำงานที่ผ่านมา จึงเป็นการช่วยโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน หรือไม่ต้องการโฆษณาสินค้า เริ่มจากปีแรกธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เข้ามาสนับสนุนเรื่องเงินรางวัล กองทุนเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน และกิจกรรมรณรงค์สุขภาพ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุนมากขึ้น อาทิ บริษัท โกลด์ซิตี้ ฟู้ดแอนด์ จำกัด สนับสนุน รองเท้าให้เด็กนักเรียน บริษัท ซิมโฟนี คอมมูนิเคชั่น จำกัด (มหาชน) สนับสนุนทุนรางวัล และ สร้างโรงเรียนเล็กๆ ให้แก่โรงเรียนวังบัว บริษัทกฎหมาย ปัทมา แอนด์ แอสโซซิเอตส์ สนับสนุนทุนรางวัล บริษัท ไสสุโก้ แอนด์ กรุ๊ป (๒๐๐๘) จำกัด สนับสนุนทุนรางวัลและตู้หนังสือ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มอบมุมหนังสือคุณธรรม บริษัท ไทยเบฟเวอเรจ จำกัด (มหาชน) สนับสนุนทุนรางวัล กองทุนเศรษฐกิจพอเพียง และกองทุนอาหารกลางวัน ถ้านับเป็นมูลค่าตกท่านละประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท แต่ครูส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้นำ เงินไปใช้ส่วนตัว แต่นำไปใช้เพื่อเด็กนักเรียนและคนในชุมชนที่ยากจนและด้อยโอกาสทั้งสิ้น

และในปี ๒๕๕๕ ที่ผ่านมามีมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ก็เข้ามา “ต่อยอด”

ด้วยการ “หนุนเสริม” ความรู้ให้กับเหล่าครูเจ้าฟ้าฯ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน พร้อมกับพาไปเรียนรู้เรื่องราวดี ๆ ที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ครูเจ้าฟ้าฯ หลายๆ ท่านเห็น “ทางออก” ของกระบวนการเรียนการสอนที่ครูเจ้าฟ้าฯ หลายท่านกำลังติด “กับดัก” ตัวเอง จนสามารถนำ “ความรู้” ที่ได้รับไปพัฒนาการเรียนการสอนได้ในที่สุด

เพราะเล็งเห็นว่าครูเจ้าฟ้าฯ แต่ละท่านล้วนมี “เทคนิค” และ “กระบวนการสอน” เด็กให้เป็นคนดี มีคุณภาพได้ แม้จะถูกจำกัดด้วยบริบทของพื้นที่ที่ห่างไกล การขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน และการมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก ปี ๒๕๕๖ มูลนิธิสยามกัมมาจลจึงจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูเจ้าฟ้าฯ รุ่นที่ ๑ - ๕ ขึ้นอีกครั้ง ด้วยหวังให้ครูแต่ละท่านได้นำ “แนวคิด” และ “กระบวนการเรียนการสอน” ดีๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้เพื่อนครูท่านอื่นได้นำ “บทเรียน” ดีๆ เหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนต่อไป

“โครงการพระเมตตาสมเด็จย่า มีเป้าหมายชัดเจนเรื่องการช่วยเหลือบุคลากรด้านการศึกษาและสาธารณสุขในพื้นที่ที่ขาดแคลนบุคลากรและคนไม่ค่อยเข้าไปทำงานซึ่งก็คือ ๙ จังหวัดชายแดนภาคเหนือ และ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนภาคอื่นๆ แม้มีรายได้ต่อหัวน้อย แต่เนื่องจากถนนหนทางสะดวก บุคลากรที่จบไปแล้วสามารถกลับไปทำงานได้ง่าย แต่ที่นี้หาคนไปทำงานยาก เพราะฉะนั้นเราควรให้กำลังใจคนเหล่านี้ไม่ให้ไหลออกนอกพื้นที่ คนกลุ่มนี้ต้องทนหนาว ทนร้อนกับเด็ก ๆ ไม่มีร้านค้าแม่แต่ร้านเดียว ถ้าครูไม่เข้าไปที่นี่ก็จะไม่มีการศึกษาเลย ถ้าเปรียบเทียบกับภาคอื่นที่มียังมีกลไกของภาครัฐเข้าไปช่วยเหลืออยู่ แต่ในพื้นที่ห่างไกลเช่นนี้ “ครู” เหล่านี้คือคนที่เข้าไปช่วยอุดช่องว่างที่กลไกภาครัฐไปไม่ถึง”

๖ ปีของการสานต่อเจตนารมณ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ วันนี้ครูเจ้าฟ้าฯ ทุกท่านต่างนำความรู้ความสามารถที่ได้รับการ “เติมเต็ม” จากหลายหน่วยงาน กลับไปพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองตามพระราชปณิธานของทั้งสองพระองค์...

วัชรมงคล เบญจนะจักร์

กรรมการและเลขานุการ

โครงการรางวัลครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

สารบัญ

คำนำ	๒
ครู...ที่เป็นมากกว่า...ครู	๓
การบริหารจัดการโรงเรียนสโตร์ครูเจ้าฟ้าฯ	
คำขอ...ที่ยั่งยืน	๑๐
จินน้ำชา..สร้างสัมพันธ์	๑๒
“สัมมาคารวะ” สร้างได้	๑๔
บริหารจัดการน้ำ...เพื่อชุมชน	๑๖
ดึงชุมชนร่วมบริหาร จัดการ “กองทุน”	๑๘
แผนปฏิบัติการร่วม ศคช.และชุมชนแม่ปูนน้อยกะเหรี่ยง	๒๐
ออมทรัพย์...ออมพลังของชุมชน	๒๒
การจัดกระบวนการเรียนรู้...ครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์	
วิถีเปลี่ยน...เมื่อครูเปลี่ยน	๒๖
“วิกฤต” ที่ต้องพลิกกระบวนการ	๒๙
เรียนรู้เพื่อรู้ “ตัวตน” แห่งตนเอง	๓๑
สื่อ...สร้างเอง	๓๓
๑ ห้องเรียนทุกวิชา	๓๕
หลักสูตรการเรียนรู้ของเด็กในถิ่นทุรกันดาร	
เรียนรู้แบบ “วิจัย”	๔๐
เรียนรู้คู่อนุรักษ์ในหลักสูตรท้องถิ่น	๔๔
วิจัยแผนเดียว...เก็บเกี่ยวความรู้บนพื้นฐานความรักถิ่น	๔๖
เรียนรู้วิถีวิถี สู่การพัฒนาอาชีพ	๔๘

เมื่อคนไทย...ต้องเรียนรู้ภาษาไทย

ร้อง เล่น เต้น แสดง...พัฒนาภาษาไทย	๕๒
เรียนรู้จาก “สื่อจริง”	๕๕
ภาษาไทย...เพื่อเด็กชายแดนใต้	๕๘
สิทธิการโมเดล ๖ ชั้น ๑ เทอมพิชิตภาษาไทย	๖๐
เวลาเรียนรู้...คู่มือกิจกรรม	๖๒
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามสังกัด จัดปัญหาภาษาไทย	๖๔

พัฒนาอาชีพ...เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

ช่วยสุดทาง สร้างความยั่งยืน	๖๘
เติม “ความรู้” รูปแบบการบริหารกลุ่มสู่ความยั่งยืน	๗๐
โรงเรียน...อาชีพ	๗๒
ศิลปะแก่นของคนรักเรียน	๗๔
บทเรียน...ในตลาด	๗๖
ผลิตภัณฑ์จาก...ภูมิปัญญาชุมชน	๗๘
งานช่างสร้างอาชีพ	๘๐

ทักษะชีวิต...สร้างคนให้เป็นคน

ปรับพฤติกรรม...ด้วยกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๘๔
กิจวัตร...สร้างวินัย	๘๖
สร้างความสุข...เพื่อการเรียนรู้	๘๘
เรียนรู้คู่การลงมือทำ	๙๐
ชุมนุมเรียนรู้...พัฒนาพหุปัญญา	๙๒
พัฒนาดน พัฒนางาน รู้ทันโลก	๙๕
ให้โอกาส...เด็กก้าวพลาด	๙๗

“คนดี” สร้างได้

แต่มี...ความดี	๑๐๒
แม่พิมพ์...ต้นแบบ	๑๐๔
โรงเรียนปลอดอบายมุข	๑๐๕
กล่อมเกล่า “ใจ” ด้วย “สมาธิ”	๑๐๗
ขัดเกลาด้วย “ศิลปะ	๑๐๘

สุขอนามัย “การให้” ที่มากกว่าการศึกษา

แหล่งอาหาร โปรตีนสู่ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน	๑๑๒
จัดระบบการเกษตร...แก้ปัญหาทุพโภชนาการ	๑๑๔
สะอาด...สร้างสุข	๑๑๖
เรียนรู้...จากเรื่องจริง	๑๑๘

การบริหาร จัดการโรงเรียน สโตร์ครูเจ้าฟ้าฯ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ในหมวดที่ ๔ แนวการจัดการศึกษา มาตรา ๒๒ ที่กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพ โรงเรียนซึ่งถือเป็นองค์กรหลักและเป็นหน่วยงานที่สัมผัสกับผู้เรียนโดยตรง ต้องทำให้ผู้เรียนที่ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีคุณสมบัติและลักษณะเป็นไปตามที่สังคมปรารถนา

แต่การจะบรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้นั้น **“การบริหารจัดการโรงเรียน”** ถือเป็นปัจจัยสำคัญ เพราะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายด้าน ทั้งผู้บริหารโรงเรียน ครูซึ่งเป็นกลไกหลัก รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชนซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่โรงเรียนในพื้นที่ต้องสานสัมพันธ์ภาพที่ดี

ครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์หลายท่านมีบทบาทเป็นผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ มองภาพออก บอกคนอื่น และผู้ร่วมงานได้ หรือครูนิเทศและครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทุกคนต่างมีบทบาทในการบริหารจัดการ การเรียนรู้ของนักเรียนและชุมชนผ่านการจัดการศึกษา ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของทั้งนักเรียนและชุมชน โดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการที่ **“เปิดโอกาส”** ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับศักยภาพของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาและสร้างคนที่มีคุณภาพสู่สังคมได้เป็นอย่างดี

๔
ครู...ที่เป็นมากกว่าครู

คำขอ...ที่ยั่งยืน

ร.ต.อ.เกียรติศักดิ์ จิตวิจารณ์

การเป็นผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่ทุรกันดาร
ยามเมื่อมีคนแสดงเจตจำนงช่วยเหลือ
ไม่ยากหากจะออกปากขอความช่วยเหลือ
เป็นสิ่งของ...

หากแต่ปัญหาของโรงเรียนในพื้นที่
ที่ร.ต.อ. เกียรติศักดิ์ จิตวิจารณ์ ครูใหญ่
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
สังวาลย์วิท ๘ อำเภอแม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงรายอาศัยอยู่ ไม่ใช่การ
ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกเท่านั้น
หากครุมองว่า “ปัญหาใหญ่” ที่สุดของ
ที่นี่คือ การที่เด็กๆ ไม่สามารถสื่อสาร
ภาษาไทยได้ ส่งผลต่อการเรียนรู้ใน
วิชาอื่นๆ จึงเป็นที่มาของคำตอบที่
ครูเกียรติศักดิ์มีให้กับมูลนิธิพลังงาน
ที่ยั่งยืนว่า “ขอให้ช่วยอบรมครูเพื่อให้
สามารถสอนภาษาไทยแก่เด็กๆ ได้
อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะความรู้จะ
เป็นสิ่งที่ติดตัวครูตลอดไป”

เป็นคำตอบที่ทำให้ผู้มาเยือน
แปลกใจ...

เพราะส่วนใหญ่เมื่อเสนอความ
ช่วยเหลือมักแจ้งความจำเป็นสิ่งของ
อุปกรณ์ หรืออาคารเรียน ครูใหญ่
เกียรติศักดิ์จึงชี้แจงว่า ที่ขอเช่นนี้เพราะ
ที่โรงเรียนไม่มีครูที่จบสาขาการสอน
ภาษาไทยโดยตรง ขณะที่ครูมีความ
เชื่อมั่นว่า หากลูกศิษย์ของครูสามารถ

อ่านได้ เขียนคล่อง พวกเขาที่จะ
สามารถพัฒนาตนเองได้มากขึ้น

ด้วยเหตุนี้มูลนิธิพลังงานที่ยั่งยืน
จึงจัดอบรมการสอนภาษาไทยโดยใช้
แบบเรียน ก.ไก่เล่มใหม่^๑ ให้กับครูทั้ง
โรงเรียน

หลังผ่านการอบรม ครูเกียรติศักดิ์
ได้จัดระบบการเรียนการสอนของโรงเรียน
ใหม่ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอน
ภาษาไทยมากขึ้น โดยมอบหมายให้ครู
๑ ท่านรับผิดชอบ มีการวัดระดับความรู้
ด้วยการสอบก่อนเรียน แล้วจึงจัด
กลุ่มนักเรียนทั้งโรงเรียน คละชั้นตั้งแต่
ป.๒ - ป.๖ เป็นกลุ่มที่เรียนรู้ภาษาไทย

^๑ แบบเรียน ก.ไก่เล่มใหม่ โดย ผศ.ศิวรักษ์ ปทุมสุติ
เป็นผู้เขียน

ได้เร็ว ปานกลาง และช้า มีการจัด
ตารางเรียนใหม่ทั้งโรงเรียน ช่วงเช้า
ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. เป็นการ
สอนภาษาไทยโดยใช้แบบเรียน ก.ไก่
เล่มใหม่ กลุ่มละ ๑ ชั่วโมง คือ ช่วง
๙.๐๐ - ๑๐.๐๐ น. จัดการสอน
กลุ่มที่เรียนช้า เวลา ๑๐.๐๐ - ๑๑.๐๐ น.
สอนกลุ่มเรียนปานกลาง และช่วงเวลา
๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. สอนกลุ่มเรียนเร็ว
นักเรียนกลุ่มที่เรียนเสร็จแล้วจะมี
ครูประจำชั้นดูแลให้ฝึกเขียนอ่าน
ภาษาไทย หรือค้นคว้าเพื่อทำงานใน
วิชาต่างๆ ส่วนตอนบ่ายนักเรียนแต่ละ
ชั้นจะเรียนวิชาอื่นๆ ตามลำดับชั้นของ
ตน เป็นเช่นนี้ตั้งแต่สัปดาห์ที่ ๑ - ๒๕
ของภาคการศึกษา

ส่วนนักเรียนชั้นอนุบาลจะถูกเตรียมความพร้อมเพื่อเรียนในชั้นที่สูงขึ้น โดยส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาทักษะการใช้มือให้คล่อง ส่วนนักเรียนชั้น ป.๑ จะถูกกำหนดให้เรียนตามแบบเรียน ก.ไก่น้อยไก่หัวตั้งแต่ต้นเพื่อปรับพื้นฐานภาษาไทยให้พร้อมที่สุด

“ตอนทดสอบความรู้ครั้งแรก เด็กชั้น ป.๑ สอบแทบไม่ผ่านเลย แต่หลังจากเรียนในระบบใหม่ คะแนนเต็ม ๒๐ เด็กที่เก่งที่สุดสอบได้ ๑๙.๕ คะแนน จึงคิดว่าเรามาถูกทาง เมื่อเรียนจบเล่ม เราจะสอนบททวนทุกวันอังคารและวันศุกร์ โดยพบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เด็กอ่านเขียนได้คล่องขึ้น มีพัฒนาการในการสะกดคำมากขึ้น ส่งผลให้การเรียนวิชาอื่นๆ ดีขึ้นตามไปด้วย เด็กที่ไม่เก่งด้านวิชาการประมาณ ๒ - ๓ คน เราก็นับสนุนให้เขาเรียนต่อในสายอาชีพ หรือเด็กบางคนไม่ได้เรียนต่อในระบบก็เรียนต่อกคน. เช่น เด็กบางคนเรียนไม่เก่งแต่ทำงานเก่ง เมื่อเรียนจบเขาไม่ได้เรียนต่อ เราก็นำเขาไปทำงานโครงการพัฒนาโดยดู แต่หากเขายังสนใจเรียนก็ให้เรียนต่อกกับ กคน.”

ด้วยวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาดังกล่าว ประจักษ์ชัดจากผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ทำให้แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ภาษาไทยด้วยแบบเรียน ก.ไก่น้อยไก่หัวได้รับความสนใจจากกองกำกับการ

ตำรวจตระเวนชายแดน ๓๒ นำกระบวนการเรียนรู้ไปขยายผลกับโรงเรียน ตชด.อื่นๆ ต่อไป

ในส่วนของการบริหารงานอื่นๆ ครูเกียรติศักดิ์จะเน้นสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยเริ่มจากการเปิดโรงเรียนให้ชุมชนเข้ามามีบทบาททั้งในเรื่องการบริหารงบประมาณที่ครูจะเปิดเผยให้คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนทราบ ว่าแต่ละปีโรงเรียนได้รับงบประมาณเท่าไร มีการใช้จ่ายอย่างไรบ้าง ทำให้ชุมชนรับทราบถึงเงื่อนไขข้อจำกัดของโรงเรียน และยินดีช่วยสนับสนุนในส่วนที่สามารถดูแลได้ เช่น การเข้ามาช่วยเหลือเรื่องประกอบอาหารกลางวัน ช่วยพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียนทุกๆ เดือน

ส่วนตัวนักเรียนเองก็ได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียนผ่านช่องทางของสภานักเรียนที่สามารถเสนอโครงการกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ และ

ครูใหญ่ก็จะสนับสนุนให้นักเรียนทำกิจกรรมต่างๆ ให้ได้มากที่สุด รวมทั้งมีบทบาทช่วยเหลือโรงเรียนให้มากที่สุด โดยเฉพาะการช่วยกันดำเนินงานโครงการพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้มีความก้าวหน้าต่อไป

“โครงการเกษตรของโรงเรียนจะมีการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู โดยทุกกิจกรรมจะมีเงินกองทุนที่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ซึ่งตรงนี้เป็นผลผลิตของทุกคนที่สามารถตรวจสอบได้” ■

จับน้ำชา... สร้างสัมพันธ์

สุเทพ เท่งประกิจ

ก่อนที่พื้นที่นี้จะกลายเป็นพื้นที่ที่มีความรุนแรง ชุมชนบ้านคลองน้ำใสก็ขึ้นชื่อเรื่องความรุนแรงกันดารอยู่แล้ว แม้จะไม่มีสถานการณ์ความรุนแรงเช่นในปัจจุบัน

แต่ในอดีตพื้นที่นี้ก็เป็นพื้นที่สีแดงเป็นถิ่นของกลุ่ม BRN กลุ่มพูโล ที่มักก่อเหตุจับตัวข้าราชการไปเรียกค่าไถ่อยู่เป็นประจำ ครูสุเทพ เท่งประกิจ เป็นครูไม่กี่คนที่อาสามาประจำอยู่ที่โรงเรียนบ้านคลองน้ำใส อำเภอกาบัง จังหวัดยะลา เพราะซาบซึ้งกับวัยเด็กที่เคยขาดโอกาสทางการศึกษามาก่อน จึงไม่ยอมเห็นเยาวชนในพื้นที่เดินขำรอยตนเอง

และเมื่อต้องมาอยู่ในพื้นที่ต่างถิ่น ครูสุเทพจึงนำหลัก “การสร้างสัมพันธ์กับชุมชน” มาใช้ เพราะคิดว่าจะเป็นเกราะคุ้มกันที่ดีในการทำงานของตนได้

โชคดีที่ครูสุเทพเข้าใจบริบทของชุมชนมุสลิม สามารถสื่อสารภาษามลายูถิ่นได้ และเข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นิยมนั่งดื่มชาในยามเช้า เพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน ครูสุเทพจึงอาศัยช่องทางร้านน้ำชาที่ตั้งเรียงรายกว่า ๗ แห่ง ระหว่างทาง

๑๐ กิโลเมตรจากบ้านไปโรงเรียนเป็น “สถานที่” เชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชน

ครูสุเทพเล่าว่า วันแรกที่ไปถึง ซีมอเตอร์ไซด์แวะร้านน้ำชาร้านแรก พอชาวบ้านเห็นคนแปลกหน้าเข้ามาในร้านเท่านั้นแหละ ชาวบ้านที่นั่งดื่มพูดคุยกันอยู่ก็ค่อยๆ เลี่ยงลูกหนีหายไปหมด

วันที่ ๒ ครูซิมอเตอร์ไซด์แวะร้านน้ำชาร้านเดิม ชาวบ้านเริ่มคุ้นหน้าไม่เลียงหนีเหมือนเมื่อวาน แต่กลับส่งเสียงถามไถ่ว่าครูเป็นใคร มาจากไหน ครูจึงมีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ไปจนถึงเวลาเข้าโรงเรียน ครูลูกลำเงินให้ทุกคนในร้านทั้งหมด ก่อนจากไป

วันที่ ๓ เปลี่ยนร้านใหม่ ทำเช่นเดิม แวะกินน้ำชาร้านไหนจ่ายดั่งคิให้ทุกคนที่นั่งกินในร้านนั้น ทำให้ทุกคนรู้ว่าครูเป็นใคร มาจากไหน นั่งครบ ๗ ร้าน ก็วนมาร้านแรก ทำเช่นนี้หมุนเวียนไปเรื่อยๆ แต่ในระยะหลังๆ ครูนั่งร้านไหนก็ได้กินฟรีร้านนั้น เพราะมักมีชาวบ้านชิงจ่ายเงินเลี้ยงครูเป็นประจำ

“ที่ทำเช่นนี้เพราะต้องการสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน เชื่อว่าการได้พูดคุยทำความรู้จัก แลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ให้เขาได้เข้าใจเรา เราได้เข้าใจเขา ก็จะเกิดความไว้วางใจอันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคต”

“เชื่อว่าการได้พูดคุยทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยนสารทุกข์สุกดิบ แลกเปลี่ยน ความคิดความเห็นกัน ให้เขาได้เข้าใจเรา เราได้เข้าใจเขา ก็จะเกิดความไว้วางใจ อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันต่อไป ในอนาคต”

เมื่อสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจระหว่างกันให้เกิดขึ้น ความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนด้านต่างๆ ก็ตามมา ไม่ว่าจะขาดแคลนอะไร เพียงครูเอ่ยปาก ชาวบ้านต่างเต็มใจ ช่วยเหลือ เพราะประโยชน์ที่เกิดจะตกกับลูกหลานของคนในชุมชนทั้งสิ้น

ประจักษ์พยานความสัมพันธ์อันดีของชุมชนกับ โรงเรียนพิสุจน์ได้จากอาคาร ๑๕ หลังในโรงเรียนที่ชุมชน รายรอบมีส่วนร่วมช่วยสร้าง โดยแทบไม่ต้องใช้งบประมาณ ของรัฐเลย ■

“สัมมาการะวะ” สร้างได้

สิริถาวร ติศรพงษ์

ความอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็น “คุณลักษณะ” ที่สามารถปลูกฝังได้ ด้วยเหตุนี้โครงการสัมมาการะวะที่ฝึกได้ ภายใต้การนำของครูสิริถาวร ติศรพงษ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพังยาง อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา จึงเริ่มขึ้นเมื่อพบเห็นว่าเด็กกลุ่มใหญ่ส่วนใหญ่มีก่าที่เฉยเมยเมื่อพบปะกับผู้ใหญ่และครู คำถามจึงเกิดขึ้นในใจว่า... ทำอย่างไรให้นักเรียนมีกิริยามารยาทเรียบร้อย

ในฐานะผู้บริหารจึงได้ทำความเข้าใจกับคุณครูในโรงเรียนว่า การมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีสัมมาการะวะ จะทำให้เด็กอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่ทั้งนี้การเริ่มต้นจะต้องมีแบบอย่างที่ดี ด้วยการให้ครูทุกท่านทำเป็นตัวอย่างง่ายๆ เช่น การสวัสดียกมือไหว้ผู้ที่อาวุโสกว่าทั้งครูด้วยกันหรือผู้ปกครองยามที่ได้พบกันในตอนเช้า และยามที่ลาจากกันในตอนเย็นให้เด็กเห็นเป็นประจำ ครูก็ต้องประพฤติปฏิบัติให้เป็นกิจวัตรให้นักเรียนได้ซึมซับ

ส่วนนักเรียน มีการทำความเข้าใจว่าการมีนิสัยเรียบร้อย อ่อนน้อม มีสัมมาการะวะกับผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ใหญ่รักและเอ็นดู สอนให้เด็กรู้จักการทักทายผู้ใหญ่ รู้จักการขอบคุณ ขอโทษ อาสา

ช่วยเหลือผู้ใหญ่ โดยพยายามสร้างโอกาสให้เด็กๆ ได้ทำอย่างต่อเนื่องทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน ซึ่งได้มีการชี้แจงในการประชุมผู้ปกครองว่า โรงเรียนกำลังจะดำเนินโครงการสัมมาการะวะที่ฝึกได้ และขอความร่วมมือจากผู้ปกครองช่วยดูแลแนะนำเด็กๆ เมื่ออยู่ที่บ้าน ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ได้รับการชื่นชมและความร่วมมือจากผู้ปกครองเป็นอย่างดี

การขับเคลื่อนโครงการนอกจากได้รับความร่วมมือจากครูและผู้ปกครองอย่างดีเยี่ยมแล้ว โครงการดังกล่าวยังมีแรงเสริมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ ด้วยรางวัลที่ได้จากการไหวตของผู้ปกครองและเพื่อนนักเรียน

ที่จะมอบให้ในตอนเช้าแถยามเช้าของทุกวัน

แม้กิจกรรมจะเริ่มได้เพียง ๑ เทอม แต่พบว่า นักเรียนเริ่มเกิดเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด มีสัมมาการะวะต่อผู้ใหญ่ ลดความขัดแย้งระหว่างนักเรียน มีพฤติกรรมการพูดจาที่สุภาพ บรรยาภาคในโรงเรียนมีความสงบ เรียบร้อย นักเรียนขาดเรียนน้อยลง หากจำเป็นต้องขาดเรียนผู้ปกครองจะแจ้งให้ครูทราบทันที ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครองแน่นแฟ้น ผู้ปกครองและชุมชนต่างชื่นชม

“ผู้ปกครองบางท่านเล่าว่า ตอนแรกไม่ทราบที่โรงเรียนมีโครงการนี้ แต่ก็เห็นลูกชายเปลี่ยนไปมาก วันแรก ๆ ก่อนจะมาโรงเรียน ลูกชายจะบอกแม่ว่า แม่ครับผมจะไปโรงเรียนแล้ว แต่แม่ยังเฉย ๆ ลูกชายก็พูดซ้ำอีก แม่จึงแปลกใจ พอลูกชายบอกอีกครั้ง พร้อมยกมือสวัสดี แม่ถึงกับอึ้ง และรู้สึกดีมาก ๆ ที่ตอนเช้าก่อนไปโรงเรียนลูกสวัสดี ตอนเย็นกลับจากโรงเรียน ลูกก็ยังเข้ามาสวัสดีอีก”

การมีกิจกรรมร่ายกายสุภาพเรียบร้อย
มีสัมมาคารวะ จะทำให้เด็กอยู่ในสังคม
ได้อย่างมีความสุข

แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัดคือ กลุ่มนักเรียนชั้น ป.๖ ที่เรียนเสริมในตอนเย็น หลังจากเรียนเสร็จแล้วยังไม่กลับบ้าน แต่จะช่วยคุณครูเก็บของและช่วยกันทำความสะอาดห้องเรียน ทำความสะอาดโรงเรียนจากเดิมที่หลังเรียนเสร็จก็ต่างแยกย้ายกันกลับบ้านทันที พฤติกรรมที่น่ารักน่าเอ็นดูเช่นนี้ ทำให้ครูมีกำลังใจที่จะถ่ายทอดสิ่งที่ดีๆ ให้เด็กมากยิ่งขึ้น ■

แม้กิจกรรมจะเริ่มได้เพียง ๑ เดือน แต่พบว่านักเรียนเริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ ลดความขัดแย้งระหว่างนักเรียน มีพฤติกรรมการพูดจาที่สุภาพ บรรยาการในโรงเรียนมีความสงบ เรียบร้อย นักเรียนขาดเรียนน้อยลง

บริหารจัดการน้ำ... เพื่อชุมชน

จ.ส.ต.วิโรจน์ ชูแหละ

โครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้ง ๘ โครงการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านต๋องอช่างกลปุทมนวนอนุสรณ์ ๑๓ ตำบลศรีบรรพต อำเภอสรีสาคร จังหวัดนราธิวาส ได้รับการดูแลโดยคณะครูและนักเรียน

ด้วยการจัดระบบงานให้นักเรียนระดับชั้น ป.๔ - ป.๖ เป็นคณะกรรมการประจำโครงการ และหมุนเวียนกันไปเรียนรู้ในแต่ละเทอมจนครบทั้ง ๘ โครงการ ในส่วนของงานเกษตรมี

จ.ส.ต.วิโรจน์ ชูแหละ เป็นผู้ดูแลหลัก ครูวิโรจน์จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยจัดเป็นกลุ่มกิจกรรมปศุสัตว์ ประมง พืชผัก ไปพร้อมกับการบูรณาการงานอาชีพและเทคโนโลยีไว้ด้วยกัน การเรียนการสอนเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติก่อน แล้วครูจึงสอนเรื่องทฤษฎี หลักการ หลังจากนั้นจึงให้นักเรียนสรุปว่า สิ่งที่ได้ปฏิบัติด้วยตนเองนั้นมีขั้นตอนอย่างไร เป็นไปตามขั้นตอนที่ครูสอนตอนหลังหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ “เรียนรู้” เรื่องการ

เชื่อมโยงจากการลงมือทำกับทฤษฎี ซึ่งทำให้เด็กๆ เกิดทักษะในการผสมผสานความรู้และการปรับใช้ความรู้ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

แต่การสอนงานด้านการเกษตรในช่วงเริ่มต้นก็ใช้ว่าจะราบรื่น เนื่องจากสภาพของโรงเรียนตั้งอยู่บนพื้นที่ที่สูงที่สุดของหมู่บ้านต้องใช้ระบบน้ำประปาภูเขา ทำให้มีปัญหาน้ำไม่ไหลอยู่เป็นประจำ และเป็นปัญหาต่อเนื่องให้ต้องแก้ไขทุกปี ครูวิโรจน์จึงหาทางแก้ไข ด้วยการจ้างชาวบ้านขุดบ่อน้ำในโรงเรียน ซึ่งต้องขุดลึกถึง ๔ เมตรกว่าจะเจอน้ำใช้ได้อย่างทุกวันนี้

สำหรับแปลงเกษตร ครูแก้ปัญหาด้วยการออกแบบแปลงถาวร เพื่อใช้ปลูกผัก เช่น ผักบุ้งซึ่งโดยธรรมชาติจะเติบโตได้ดีในบริเวณน้ำขัง ครูจึงเลียนแบบธรรมชาติด้วยการสร้างแปลงถาวรจากปูนเพื่อเก็บน้ำให้ผักบุ้งสามารถทอดยอดเติบโตได้เรื่อยๆ โดยไม่ต้องคอยปลูกใหม่อยู่ตลอดเวลา ส่วนผักชนิดอื่นๆ ครูใช้วิธีก่ออิฐบล็อกขนาด ๖ x ๑.๒๐ เมตร พื้นด้านในฉาบปูน นำดินปลูกใส่ลงไป แล้วจึงปลูกผักแต่ละชนิด ซึ่งแปลงปลูกแบบนี้ช่วยลดปริมาณน้ำที่ต้องใช้รดผักลงได้มากทีเดียว

การสอนเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนลงมือปฏิบัติก่อน แล้วครูจึงสอนเรื่องทฤษฎีหลักการ หลังจากนั้นจึงให้นักเรียนสรุปว่าสิ่งที่ได้ปฏิบัติด้วยตนเองนั้นมีขั้นตอนอย่างไร เป็นไปตามขั้นตอนที่ครูสอนตอนหลังหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ “เรียนรู้” เรื่องการเชื่อมโยงจากการลงมือทำกับทฤษฎี ซึ่งทำให้เด็กๆ เกิดทักษะในการผสมผสานความรู้และการปรับใช้ความรู้ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้

อย่างไรก็ตามแม้จะแก้ปัญหาเบื้องต้นได้บ้างแล้ว แต่ครูวิโรจน์ยังคิดแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในระยะยาว ด้วยการเสนอให้โรงเรียนสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อจะได้มีพื้นที่เก็บน้ำของโรงเรียน โดยไม่ต้องกระทบกับการใช้น้ำของชุมชน ซึ่งผลของการบริหารจัดการน้ำที่มีอ่างเก็บน้ำ บ่อน้ำ และแปลงผักถาวร ทำให้ระบบเกษตรของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านดื่องอ ช่างกลปทุมวันฯ กลายเป็น “แหล่งเรียนรู้” ของชุมชน ที่เข้ามามีบทบาทช่วยส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนมากขึ้น และหากมีผลผลิตเหลือจากการบริโภคแล้วยังสามารถนำมาขายให้กับโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนได้อีกด้วย ■

ดึงชุมชนร่วมบริหาร จัดการ “กองทุน”

ชัยณรงค์ คำอ้าย

เพราะเป็นอดีตเด็กทุนของโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทำให้ครูชัยณรงค์ คำอ้าย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบนพื้นที่สูงบ้านห้วยเฮี้ยะ (ศศช.บ้านห้วยเฮี้ยะ) ชาบซึ่งดีว่า โอกาสทางการศึกษาของเด็กบนดอยที่ห่างไกล เป็นโอกาสที่เกือบจะไกลเกินเอื้อม หากไม่มีทุนรอนในการศึกษาต่อ

เมื่อกองทุนเด็กในสภาวะขาดแคลน ยากลำบากของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) มอบทุนให้กับเด็กในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านห้วยเฮี้ยะ (ศศช.บ้านห้วยเฮี้ยะ) จำนวน ๓๐ ทุนๆ ละ ๕,๐๐๐ บาท ครูชัยณรงค์จึงนำเรื่องทุนดังกล่าวเข้าสู่ที่ประชุมของหมู่บ้าน เพื่อหาวิธีบริหารจัดการทุนที่ได้รับมาให้เกิดความยั่งยืนที่สุด เพราะโดยทั่วไป หากไม่มีการจัดการที่ดี เงินทุนการศึกษาของลูกหลานมักถูกใช้ไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ทั้งนี้ที่ประชุมมีข้อสรุปตรงกันว่าให้นำเงินส่วนหนึ่งไปสร้างห้องน้ำใน ศศช. เพื่อให้เด็กได้ใช้ และอีกส่วนหนึ่งนำไปลงทุนซื้อควายมาเลี้ยง

ครูชัยณรงค์เล่าว่า ปี ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นปีแรก ซื้อควายได้ ๕ ตัว มอบหมายให้นักเรียนช่วยกันเลี้ยง ช่วยกันดูแล

ปีต่อๆ มาซื้อเพิ่มอีกปีละ ๕ ตัว เมื่อออกลูกออกหลานก็เลี้ยงไว้ด้วยกัน เมื่อนักเรียนคนใดจบ ป.๖ ก็จะมีมอบควาย ๑ ตัว ให้เป็นสมบัติติดตัว เพื่อใช้เป็นทุนรอนในการเรียนต่อ หรือช่วยเหลือครอบครัวยามฉุกเฉิน

ควายกองกลางจำนวนหนึ่งถูกขาย เพื่อนำรายได้มาสร้างและซ่อมแซม ศศช. อีกส่วนหนึ่งกันไว้เป็นเงินสำหรับให้นักเรียนไปทัศนศึกษา และลงทุนก่อตั้ง “กองทุนพริก” ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน ด้วยการรับซื้อพริกที่ผลิตได้ในชุมชนแล้วนำไปขาย เพื่อตัดช่องทางพ่อค้าคนกลาง นำกำไรส่วนต่างที่เกิดขึ้นรวบรวมไว้เป็นเงินกู้ฉุกเฉินสำหรับสมาชิกได้อุ่นใจว่าจะมีแหล่งเงินให้พึ่งพายามเดือดร้อน

เช่นเดียวกับ “ธนาคารข้าว” ที่เงินทุนเริ่มต้นได้รับการสนับสนุนจากโครงการพระเมตตาสมเด็จย่า จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท นำไปซื้อข้าว ๒๑๐ ถัง บริหารจัดการโดยให้ชาวบ้านยืมเมื่อข้าวไม่พอกิน ยืม ๑๐ ถัง ใช้คืน ๑๒ ถัง บริหารร่วมกันมา ๔ ปี จำนวนข้าวในธนาคารเพิ่มขึ้นเป็น ๒๔๐ ถัง ซึ่งธนาคารข้าวแห่งนี้ถือเป็นสิ่งที่สำคัญของชุมชน เพราะการที่ชาวบ้านปลูกข้าวได้ปีละครั้ง ทำให้บางปีมีข้าวไม่พอกินต้องไปหาซื้อจากฝั่งพม่าซึ่งขายข้าวราคาถูกกว่าเมืองไทย การมีธนาคารข้าวในชุมชนจึงเป็นหลักประกันว่าชาวบ้านจะมีความมั่นคงทางอาหารสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

หลักการทำงานของครูชัยณรงค์คือ ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กและชุมชนจะถูกนำเข้ามาหารือกันในที่ประชุมของหมู่บ้าน เพื่อหามติร่วมกันในการบริหารจัดการ มีการตั้งคณะกรรมการบริหารแต่ละกองทุนฯ ละ ๑๐ คน เข้ามาช่วยกันดูแล และมีการชี้แจงผลการดำเนินงานต่อสมาชิกเป็นระยะ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส

ขณะเดียวกันครูยังได้เชื่อมโยงกิจกรรมกองทุนต่าง ๆ ที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กนักเรียน ๕ ด้านคือ ด้านวิชาการ สาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรปี ๕๑ ซึ่งนอกจากการเรียนรู้ตามแบบเรียนแล้ว การที่เด็กได้ฝึกปฏิบัติ ได้เรียนรู้นอกสถานที่ผ่านกิจกรรมของชุมชน และการทัศนศึกษา ถือเป็นการสร้างทักษะและประสบการณ์ที่มีผลต่อการพัฒนาความรู้ของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

ด้านโภชนาการ ครูได้นำกิจกรรมการเลี้ยงไก่ไข่ การเลี้ยงควาย การเลี้ยงแพะ การเลี้ยงปลา การปลูกผัก มาให้เด็ก ๆ ได้ฝึกปฏิบัติ โดยผลผลิตไข่ไก่ที่ได้จะถูกนำมาประกอบเลี้ยงเป็นอาหารกลางวัน ส่วนหนึ่งจะถูกจัดสรรไปให้เด็กอ่อน ผู้หญิงท้อง และคนชราในชุมชน สัปดาห์ละ ๕ ฟอง เป็นการฝึกฝนเรื่องการแบ่งปันและดูแลผู้ที่อ่อนแอกว่า ขณะเดียวกันเด็ก ๆ ก็จะได้ซึมซับความรู้ วิธีการด้านการเกษตรที่สามารถต่อยอดเป็นอาชีพของตนต่อไปในอนาคต

ด้านทรัพยากร เด็ก ๆ จะได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการจัดการทรัพยากรร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมทำฝายชะลอน้ำ การปลูกไม้ผล เช่น หมาก มะพร้าว เพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน เพราะครูกำลังมองว่า ไม้ผลเหล่านี้ปลูกเพียงครั้งเดียวแต่สามารถเก็บผลกินได้ตลอด ซึ่งตอนนี้ครูและนักเรียนช่วยกันปลูกไว้รอบๆ ศศช.กว่า ๔๕๐ ต้น โดยคาดหวังว่า ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค สามารถส่งขายให้กับหมู่บ้านใกล้เคียง รวมทั้งในประเทศพม่า ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้แก่เด็กนักเรียนอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านประเพณีวัฒนธรรม ส่งเสริมให้เด็ก ๆ สวมชุดประจำเผ่าของชาวปกากะญอ เข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ และส่งเสริมให้มีการสอนภาษาปกากะญอทุกวันอาทิตย์ด้วยเช่นกัน

การได้เรียนรู้วิธีการบริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานโดยครูร่วมกับคณะกรรมการกองทุน ถือเป็นการกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้เด็ก ๆ เข้าใจถึงวิธีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ซึ่งเป็นรากฐานของความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นรูปธรรมของการทำงานที่สร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ทุกวันนี้ เด็ก ๆ และชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยเฮี้ยะสามารถบริหารจัดการกองทุนต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี มีข้าวพอเพียงกับการบริโภค มีเงินออมของแต่ละครัวเรือนจากกองทุนควาย มีกองทุนพริกเป็นเงินสำรอง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง และพึ่งพิงกันเองได้อย่างอบอุ่นใจ ■

แผนปฏิบัติการร่วม ศศช.และชุมชน แม่ปูนน้อยกะเหรี่ยง

สุณิศา กองแสง

ด้วยกลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำให้ครูสุณิศา กองแสง ครูศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่ปูนน้อยกะเหรี่ยง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัด เชียงราย (ศศช.บ้านแม่ปูนน้อยกะเหรี่ยง) ต้อง กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของผู้เรียน ใน ศศช. เป็นหลายระดับ

เริ่มต้นจากการอ่านออกเขียนได้ สามารถนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น มีอาชีพที่เลี้ยงดู ตนเองและครอบครัวได้ มีความรู้ด้าน วิชาการที่สามารถต่อยอดการศึกษา

เพราะ กศน. ประกอบด้วยกลุ่มคนที่หลากหลาย ดังนั้นการวางแผนเป้าหมายในแต่ละระดับจึงต้องอาศัยกระบวนการ ที่แตกต่างกัน ครูจึงต้องวางแผนให้ รอบคอบ สิ่งหนึ่งที่ช่วยได้คือ “การ วางแผนปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน” เพื่อให้ แผนงานของ ศศช. สอดคล้องกับ แผนของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการ สสำรวจชุมชนทั้งในด้านประชากร เพศ อายุ สมาชิกแต่ละครอบครัว ความ ต้องการของแต่ละกลุ่ม ปัญหาและ ศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาที่มีอยู่ ในชุมชน ฯลฯ

แม้ว่าครูจะทราบข้อมูลความ ต้องการของผู้เรียนแล้ว แต่สิ่งที่ครูให้ ความสำคัญคือ ต้องมีการประชุมร่วม กับชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น คณะ กรรมการหมู่บ้าน หน่วยงาน และ ประชาชนที่เป็นผู้เรียนของ ศศช. เพื่อ ตรวจสอบ ตรวจสอบกับแผนของ ชุมชนว่า กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มมี ความต้องการในเรื่องใด เพราะความ ต้องการของเด็กเล็ก เยาวชน พ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ ย่อมแตกต่างกัน โดย ในการประชุมจะมีการจัดบันทึกความ ต้องการของแต่ละกลุ่มไว้บนบอร์ดให้ ทุกคนได้เห็น และตัดสินใจร่วมกันว่า จะทำเรื่องใด กำหนดเป็นแผนกิจกรรม กำหนดเวลา ผู้เกี่ยวข้อง และงบประมาณ ที่ต้องใช้

เมื่อสมาชิกชุมชนสรุปแผนของ ชุมชนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ครูจะนำเสนอ แผนงานของ ศศช. ถ้ากิจกรรมส่วนใด ตรงกับแผนชุมชนก็สามารถดำเนินการ ไปพร้อมกันได้ หรืออาจมีการปรับ แผนงานของทั้งสองส่วนให้สอดคล้องกัน แล้วจึงสรุปแผนงานทั้ง ๒ ส่วน เป็น แผนงานใหญ่ของชุมชนที่จะดำเนินงาน ในแต่ละปี ซึ่งการทำแผนปฏิบัติการ ร่วมนี้ ทาง ศศช.และชุมชนจะร่วมกัน ดำเนินการให้ได้ข้อสรุปก่อนเดือน ตุลาคมของแต่ละปี เพื่อให้ดำเนินการ ได้สอดคล้องกับปีงบประมาณ และ เมื่อมีการดำเนินงานแล้ว ในแต่ละ เดือนครูและสมาชิกในชุมชนจะร่วม กันตรวจสอบความก้าวหน้าของงาน แต่ละส่วนว่าไปเป็นตามแผนที่วางไว้ หรือไม่อย่างไร

การทำงานอย่างใกล้ชิดเป็นเนื้อเดียวกับชุมชนเช่นนี้ ทำให้ครูสุณิศาสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ของ ศสข. ได้เป็นระบบขึ้น เช่น กลุ่มผู้เรียนที่เป็นเยาวชนที่เรียนจบ ม.ปลายแล้วไม่ได้เรียนต่อ อาศัยอยู่ในชุมชน แต่สมัครเรียน กับ กศน. เพราะต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ครูก็จะจัด กระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อให้เขาสามารถนำความรู้ไปปรับ ใช้ในชีวิตและการประกอบอาชีพได้ เช่น ชุมชนมีอาชีพปลูก พริกขาย แต่ขาดความรู้เชิงวิชาการ มีวิธีการปลูกและดูแลตาม ที่เคยเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ทำให้ได้ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร ครูจึง ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สำนักงานวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงให้ เข้ามาถ่ายทอดความรู้ให้ชาวบ้านนำไปปรับใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงในแปลงทดลอง ฤดูกาลผลิต ทั้งการเตรียมแปลง การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การหว่าน และการดูแล

ส่วนการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กเล็กก่อน วัยเรียน ครูจะดูแลเสริมสร้างพัฒนาการทางสังคม ให้เด็ก รู้จักเพื่อน รู้จักสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เรียนภาษาไทยเบื้องต้น ให้รู้จักพยัญชนะ สระ และตัวเลข การป้องกันตนเองให้ ปลอดภัย และการปฏิบัติตัวกับครอบครัว

การเตรียมความพร้อมด้านวิชาการสำหรับนักเรียน ขั้นประถมศึกษา ทั้งภาษาไทย คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เพื่อ เตรียมความพร้อมสำหรับเด็กที่จะเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น ส่วนเด็กที่ไม่สามารถเรียนต่อต้องหนุนเสริมเรื่องอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพเกษตร งานช่าง งานทอผ้า ซึ่งในส่วนที่เกิ นความสามารถของครูก็จะประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ให้เข้ามาถ่ายทอดความรู้ เพื่อพัฒนาทักษะอาชีพต่อไป

อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ในชุมชนที่ครูเริ่มเป็นห่วงคือ พฤติกรรมการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยของเด็กๆ บางคนต้องซื้อขนม ที่ร้านค้าก่อนไปโรงเรียนทุกวัน ผู้ปกครองบางคนไม่มีเงินก็ใช้ วิธีเชื่อจากร้านค้า เด็กหลายคนที่ได้รับทุนการศึกษา ครูจะพา ไปเปิดบัญชีกับธนาคารเพื่อเก็บเงินไว้สำหรับการศึกษาต่อใน ระดับที่สูงขึ้น แต่เมื่อครูขอดูสมุดเงินฝาก เงินต้น ๕,๐๐๐ บาท กลับเหลือเพียง ๓,๐๐๐ บาท สอบถามแล้วพบว่าเงินมักถูก ใช้จ่ายไปกับสิ่งที่ไม่จำเป็น

ครูจึงต้องหาวิธีสร้างการเรียนรู้เรื่องการประหยัดอดออม ให้กับเด็กอนุบาลและประถมศึกษา เริ่มจากโครงการออมทรัพย์ วันละบาท โดยมีข้อตกลงว่าเด็กต้องไม่ถอนเงินจนกว่าจะจบ ป.๖ เพื่อที่เด็กๆ จะได้มีทุนเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา และ สอนการทำบัญชีให้กับเด็ก ๆ โดยที่เด็กทุกคนจะมีสมุดบัญชี เงินฝากออมทรัพย์วันละบาทของตนเอง ในแต่ละวันถ้ามี เงินมาฝาก ครูก็จะประกาศชมเชยทุกเช้า ทำให้เด็กๆ มี แรงจูงใจที่จะแข่งขันออมเงิน และเมื่อถึงเวลาประชุมของ หมู่บ้าน ครูก็จะนำสมุดบัญชีของเด็กๆ ไปโชว์ทุกครั้ง เพื่อให้ผู้ปกครองรับรู้ว่าคุณหลานของตนมีเงินเก็บอยู่เท่าไร ซึ่ง เงินดังกล่าวเป็นเงินออม หากเกิดเหตุฉุกเฉินในครอบครัว เช่น ข้าวไม่พอกิน หรือพ่อแม่เจ็บป่วยต้องเข้าโรงพยาบาล เด็กๆ สามารถถอนเงินไปช่วยครอบครัวของตนได้ ซึ่งเป็นจุดที่เอื้อ ให้เด็กได้ทำความดีช่วยเหลือครอบครัว

“การบันทึกบัญชี ยังทำให้เด็กๆ ได้ฝึกการเขียน การคิดเลข วางแผนการใช้จ่ายอย่างประหยัดและใช้ในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ เด็กบางคนเริ่มมีเป้าหมายในการออมเงิน เช่น ออมไว้เพื่อเป็นค่าเสื้อผ้าชุดนักเรียน อุปกรณ์การเรียน บางคนออมไว้ซื้อหมูเพื่อเลี้ยงไว้ขาย” ■

ออมทรัพย์... ออมพลังของชุมชน

พัฒนา ใจถึง

แม้จะเปลี่ยนบทบาทจากครูประจำ
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา
“แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยทรายขาว
อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย
(ศศช.บ้านห้วยทรายขาว) มาเป็นครูนิเทศ
แล้วก็ตาม แต่ครูพัฒนา ใจถึง ยังคง
ดำเนินกิจกรรมเพื่อ “สร้างการมีส่วนร่วม
ของชุมชน” อย่างต่อเนื่อง

โดยเฉพาะกิจกรรมการออมทรัพย์
ชุมชน เนื่องจากไม่อยากให้ชาวบ้านใช้
จ่ายฟุ่มเฟือย มีเงินเก็บเป็นหลักประกัน
ความมั่นคงของชีวิตเพื่อใช้ในยามฉุกเฉิน
ซึ่งกิจกรรมนี้ได้รับการพิสูจน์มาแล้วว่า
เกิดผลดี เมื่อครั้งที่ครูปฏิบัติหน้าที่เป็น
ครู ศศช.บ้านห้วยทรายขาว ที่ช่วยให้
ชาวบ้านเห็น “คุณค่าของการออมเงิน”
เพราะสามารถกู้เงินได้เวลาที่มีเหตุการณ์
ฉุกเฉินในครอบครัวโดยเสียดอกเบี้ยไม่สูง
เหมือนการกู้เงินนอกระบบ หรือบางครั้ง
หากจะไปกู้เงินในระบบต้องให้หลักทรัพย์
มูลค่าสูง

การก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน
บ้านห้วยทรายขาวเริ่มต้นขึ้นด้วยการที่
ครูพัฒนาเข้าไป “กระตุ้น” ให้ชาวบ้าน
ลงขันออมเงินและบริหารงานร่วมกัน
จนสามารถเป็นที่พึ่งของชาวบ้านในยาม

เดือดร้อนได้ จนในที่สุดหน่วยงาน
ภายนอกได้ประจักษ์ถึงความเข้มแข็ง
ของชุมชน สนับสนุนทุนสมทบส่วนหนึ่ง
ยิ่งทำให้กองทุนออมทรัพย์ของชุมชน
บ้านห้วยทรายขาวมั่นคงยิ่งขึ้น

เมื่อมาเป็นครูนิเทศต้องดูแลพื้นที่
กว้างกว่าเดิม ครูพัฒนาจึงนำแนวคิด
เรื่องการออมทรัพย์มาขยายผลในหมู่บ้าน
อื่น เริ่มจากจัดประชุมครู ศศช. ในพื้นที่
ดูแลของครูพัฒนา แล้วให้ครูนำไปเล่าสู่
ชุมชน จนชาวบ้านห้วยไต่เกิดความ
สนใจ ครูพัฒนาจึงจัดกระบวนการ
เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม
ออมทรัพย์ชุมชน พร้อมกับเชื้อเชิญ
ตัวแทนชาวบ้านห้วยไต่ ๕ คนและครู
ศศช.บ้านห้วยไต่ พวกเขาซ้อมเดโมที่

ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้าน
ห้วยทรายขาว

ครูพัฒนาบอกว่า การพาชาวบ้าน
ไปเรียนรู้เช่นนี้ถือเป็น “เทคนิค” การให้
ความรู้โดยตรง ให้ชาวบ้านได้พูดคุย
แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อสงสัย ชักถาม
กันจนกระจ่างแจ้งในใจ ทั้งยังได้เห็น
ตัวอย่างว่าหมู่บ้านอื่นเขาทำได้ เพื่อ
เกิดแรงฮึดอยากจะทำบ้าง...

“ชาวบ้านด้วยกัน พูดภาษา
เดียวกัน เข้าใจกันง่ายกว่าที่ครูบอก”

หลังการศึกษาดูงาน ตัวแทน
ชาวบ้านห้วยไต่ทั้ง ๕ คนนำเรื่องราวที่
ได้เรียนรู้มาบอกเล่าสู่สมาชิกในชุมชน
และเริ่มเป็นผู้นำในการออมเงินก่อน
ส่วนสมาชิกในชุมชนก็เริ่มเข้าร่วมออม

การพาชาวบ้านไปเรียนรู้ชนนี้ถือเป็น “เทคนิค”
การให้ความรู้โดยตรง ให้ชาวบ้านได้พูดคุย
แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข้อสงสัย ชักถามกันจน
กระจ่างแจ้งในใจ ทั้งยังได้เห็นตัวอย่างว่า
หมู่บ้านอื่นเขาทำได้ เพื่อเกิดแรงฮึดอยากจะทำบ้าง...

ในที่สุด โดยสมาชิกในชุมชนต่างร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ
ของกองทุนออมทรัพย์บ้านห้วยไต้ง เช่น ให้ผู้สมัครเป็นสมาชิก
ออมเงินได้ไม่เกิน ๕ หุ้นๆ ละ ๑๐๐ บาท และเปิดรับฝากเงิน
ทุกวันที่ ๑๐ ของเดือน โดยมีคณะกรรมการ ๕ คนทำหน้าที่
บริหารจัดการ และตั้งใจจะออมต่อเนื่องให้ครบ ๑ ปีจึงจะ
ปล่อยกู้ ซึ่งเงินออมที่ได้จะนำไปฝากไว้กับธนาคารออมสิน
มีตัวแทนคณะกรรมการ ๓ คนทำหน้าที่เบิกจ่าย

“หัวใจของการตั้งกลุ่มออมทรัพย์คือ การพูดคุย
ร่วมกันถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการออม แลกเปลี่ยน
กันให้เห็นข้อดีข้อเสีย คลี่คลายข้อข้องใจ ให้ทุกคนเข้าใจ
ตรงกันก่อน จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งแต่ละ
ชุมชนจะมีกฎระเบียบไม่เหมือนกัน แต่ที่สำคัญที่สุดคือ
การบริหารงานต้องโปร่งใส ซื่อสัตย์ทั้งคณะกรรมการและ
สมาชิก ครูเองมีบทบาทเป็นเพียงผู้จุดประกายความคิด
พาเขาไปเรียนรู้และช่วยประดับประดาในตอนแรกๆ
เท่านั้น เมื่อเริ่มอยู่ตัวแล้วชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถ
ดำเนินการได้เอง” ■

การจัดกระบวนการ เรียนรู้ของครูเจ้าฟ้า กรมหลวงนราธิวาส ราชนครินทร์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔ มีสาระสำคัญที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาที่เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และจริยธรรมที่ดีในการดำเนินชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ดังนั้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องจัดให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และพัฒนาการของผู้เรียน เน้นฝึกทักษะการคิด การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ซึ่งครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์หลายท่านต่างพลิกหากลยุทธ์ สร้าง “กระบวนการจัดการเรียนรู้” แบบใหม่ ๆ ทั้งแบบครูพักลักจำหรือนำประสบการณ์เดิมมาปรับใช้ ด้วยหวังว่า ลูกศิษย์ที่ล้วนอยู่ในพื้นที่ชายแดนชายขอบจะเติบโตเป็นคนดีของชุมชนต่อไป

๓๕ +

+ ๒๖

ครูต้องเป็นพี่ “จุดประกาย”
ให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น
อยู่ตลอดเวลา

๓๓ +

+ ๒๙

+ ๓๑

วิธีเปลี่ยน... เมื่อครูเปลี่ยน

เนตรนภา กันระสัย

เมื่อสอบถามถึงเป้าหมายของการจัดกระบวนการเรียนการสอน “ครูน้อง” เนตรนภา กันระสัย ครูโรงเรียนสังวาลย์วิทยา ๓ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนว่า ณ ปัจจุบันมีเป้าหมายเพียงเพื่อให้ลูกศิษย์เรียนอย่างมีความสุข เป็นคนดี ไม่เห็นแก่ตัว มีจิตอาสา รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น

เป็นเป้าหมายที่เปลี่ยนไปมากในช่วง ๑ ปีที่ผ่านมา ทั้งๆ ที่เมื่อปีก่อนครูน้องเคยเคร่งเครียดกับการที่โรงเรียนจะต้องถูกประเมินอย่างมาก ด้วยเหตุที่นักเรียนยังไม่สามารถพัฒนาทักษะความรู้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน

แต่ความเครียดของครูน้องเริ่มผ่อนคลายลงเมื่อธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) และมูลนิธิสยามกัมมาจล จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ ได้เห็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความสุข ความเข้าใจความเป็นมนุษย์ รวมถึงการพัฒนาความดีงามที่อยู่ในตัวมนุษย์ด้วยความรัก โดยเฉพาะกิจกรรมจิตศึกษา ที่อาจเป็นเพราะอ้อมกอดน้อยๆ ของเด็กอนุบาล โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาก็เป็นได้ที่ทำให้ครูน้องหัวใจอุ่น จนเปลี่ยนมุมมองของครูคนหนึ่งที่มีต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ใหม่อย่างสิ้นเชิง

วันนั้น ครูน้องใช้เงินส่วนตัวซื้อสื่อหนังสือ และอุปกรณ์หลากหลายชนิดเพื่อนำกลับมาศึกษา และทดลองจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับลูกศิษย์ แม้จะยังไม่เข้าใจเนื้อหาและกระบวนการมากพอ แต่เพราะคิดว่า “กระบวนการเรียนการสอน” แบบนี้น่าจะสร้างผลดีกับเด็ก ๆ ของครูน้องเป็นแน่

และนักเรียนก็เริ่มสัมผัสถึงกระบวนการของการเรียนการสอนที่แปลกแตกต่างออกไป...

ครูน้องเริ่มจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภายในมากขึ้น เช่น สอนให้เด็กทำสมาธิก่อนเข้าเรียนในตอนเช้า ด้วยการเดินกำกับสติ การส่งแก้วน้ำแห่งความรักให้เพื่อน

การพูดขอบคุณ ขอโทษ การทำโยคะ brain gym หรือการเรียนนอกห้องเรียนที่ครูน้องออกแบบให้เด็กๆ เดินไปที่คอกสัตว์เลี้ยง แล้วให้เฝ้าดูหมูที่เลี้ยงไว้ โดยครูมีโจทย์ให้เด็กๆ ลองจินตนาการว่า “พ่อหมูจะพูดกับแม่หมูอย่างไรบ้าง” แล้วให้บันทึกลงกระดาษ recycle ที่ครูน้องเก็บไว้ให้เด็กๆ ได้ใช้ ก่อนนำมาแลกเปลี่ยนกัน โดยไม่มีการตัดสินว่าถูกหรือผิด เห็นได้ชัดเจนว่าบรรยากาศการเรียนรู้เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียดเหมือนเคย ส่วนช่วงบ่ายก็เริ่มต้นด้วยการทำ body scan โดยครูจะเล่านิทานหรือหาเรื่องราวชีวิตของผู้คนมาเล่าให้เด็กๆ ฟัง ซึ่งวิธีการเล่านี้ครูน้องบอกว่า

“ก้อปี๋มาจากลำปลายมาศเลย เมื่อก่อนไม่เคยใช้ การสอนจะเน้นแต่เรื่องวิชาการเป็นหลัก เด็กต้องฟังที่ครู สอนให้มากที่สุด เข้มงวดกับเด็กมาก เด็กก็กลัว ถามอะไร ก็ตอบไม่ได้ พอเด็กตอบไม่ได้ทำไม่ได้ ครูก็ยังดุเข้าไปใหญ่ ยิ่งดุเด็กก็ยิ่งกลัว พอเด็กกลัวเขาก็เริ่มไม่มีความสุขไม่ตั้งใจ เรียน คุณกันในห้องเสียงดัง ครูก็ไม่ยอมแพ้ลงทุนซื้อลำโพง ช่วยสอนมาใช้แข่งกับเสียงเด็ก บรรยากาศการเรียนการสอนไม่มีความสุขเลยทั้งครูทั้งนักเรียน”

ครูน้องบอกว่า ต้องขอบคุณโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา ที่ทำให้ครู “เปลี่ยนแนวคิด” และทำให้เข้าใจว่า ถ้าเด็กไม่ เปิดใจ เด็กก็เรียนอย่างไม่มีความสุข ดังนั้นสิ่งสำคัญคือ ต้องเริ่มต้นที่ตัวครูก่อน ครูต้องปรับตัวเองเยอะมาก เริ่มจากการดูตัวเองก่อนว่าตัวเองเป็นอย่างไร ดู เข้มงวดมากเกินไป หรือเปล่า เมื่อรู้ตัวว่าตนก็เริ่มปรับตัวเองให้ใจเย็น ใจดี พูดเพราะๆ กับนักเรียน นำกระบวนการจิตศึกษามาปรับใช้

ตลอด ๑ ปีที่ผ่านมาที่ครูทำกิจกรรมแบบนี้กับลูกศิษย์ ชั้น ป.๑ พบว่า ตอนนี้เด็ก ๆ ไม่เกรียดกันแล้ว และมองครูใน ด้านบวกมากขึ้น ไฉไลครู เปิดใจให้กับครู ตัวครูน้องเองก็ได้ พบกับความรู้สึกใหม่ที่เธอบอกว่า เป็นบรรยากาศของ การเรียนที่น้อมนำไปสู่ความสุข นักเรียนมีพัฒนาการ ทางเรียนดีขึ้น ผลลัพธ์ที่ปรากฏคือ เด็กนักเรียนชั้น ป.๑ ของครูสามารถอ่านเขียนได้มากกว่าเด็กโต จนเพื่อนครูต้อง เข้ามาถามว่า ทำได้อย่างไร

“เคล็ดลับ” ของเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่อุปกรณ์ สื่อ หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ แต่ครูน้องบอกว่าอยู่ที่ตัวครู ที่จะต้องมองตนเองว่าเป็นอย่างไร เช่น ครูยอมรับว่า เมื่อก่อนจะ มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กมาก เมื่อเด็กทำไม่ได้ก็ จะโกรธ เหวี่ยง ดุ นักเรียน แต่พอครูเปลี่ยนที่ตัวเอง เข้าใจ ความเป็นคนของเขามากขึ้น เข้าใจเด็กมากขึ้น มองเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคล แทนที่จะดุด่าว่ากล่าวก็หัน มาช่วยคนที่ทำไม่ได้เป็นกรณีพิเศษ ใช้การชื่นชมและให้ กำลังใจแทน ทำให้เด็กกล้าที่จะเข้ามาหาครู และกล้าแสดง ความคิดเห็นมากขึ้น

ส่วนเด็กพิเศษหรือเด็กที่เรียนอ่อนมาก ๆ ครูน้องมีการ ทำแผนเฉพาะคนให้กับเด็กเหล่านี้ เช่น สอนเสริมให้กับเด็ก บางคน รวมทั้งการจัดการที่ครูน้องบอกว่า สำหรับเด็กพิเศษ ไม่เน้นความเก่งทางวิชาการ แต่จะพยายามให้เขาได้เรียนรู้ ร่วมกับเพื่อนๆ ให้เขาได้เรียนรู้การเข้าสังคม ได้ซึมซับ พฤติกรรมของเด็กปกติ ไม่ให้เขารู้สึกว่าตนเองแปลก แตกต่างจนถูกแยกจากคนอื่น ๆ

“แม้กระทั่งการให้คะแนนก็ปรับใหม่ด้วย เดิมทีถ้าเด็ก ตอบไม่ตรงใจก็จะต่อต้าน ใช้ปากกาสีแดงกากให้เขาเลย เด็กบางคนสีแดงเต็มพรืดไปหมด แต่ตอนนี้จะไม่ตัดสินเขา ใช้วิธีเหมือนที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา นั่นคือ นำผลงาน ของทุกคนมาติดไว้ในห้อง ถ้าเขาสะกดผิด ก็เขียนคำที่ถูก ติดไว้ข้างๆ ให้เด็ก ๆ ได้อ่านผลงานของตนเอง ผลงานของ เพื่อน เขาก็มั่นใจมากขึ้น ยิ่งเขาทำเรื่องดีๆ ครูก็จะชื่นชม ตอนนี้นำพฤติกรรมคือเด็ก ๆ แย่งกันตอบ แย่งกันทำกิจกรรมโดย ไม่ต้องบังคับเหมือนที่ผ่านมา”

การเรียนการสอนที่ถูกปรับเปลี่ยน เพราะครูเปลี่ยนมุมมอง เห็นว่า เด็กอยู่ตรงไหนก็เรียนรู้ได้ จากเดิมที่ปิดกั้น ให้เด็กเรียนอยู่แต่ในโรงเรียนเท่านั้น และเด็กต้องทำคะแนนให้ได้ ก็เปลี่ยนมาเป็นครูหันเข้าหาชุมชนมากขึ้น พาเด็ก ๆ ออกไปเรียนรู้ในกิจกรรมที่ชุมชนทำ ไม่ว่าจะเป็นการเกี่ยวข้าว งานบุญประเพณีต่างๆ ครูพลิกใช้ทุกอย่างเป็นการเรียนรู้ สืบรอบๆ ตัวสามารถใช้เป็นสื่อ ใช้เป็นอุปกรณ์ในการเรียน การสอนได้หมด แต่อาจจะต้องใช้เวลาในการวางแผนบ้าง กล่าวคือ ครูจะต้องแสวงหาแหล่งเรียนรู้ มีโครงร่างการสอน ตามเป้าหมายของสาระการเรียนรู้ว่าต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไร เตรียมคำถามที่จะกระตุ้นความสนใจของเด็ก ๆ ไว้ก่อน เพราะ หากไม่ได้เตรียมคำถามไว้บางครั้งเมื่อพบเหตุการณ์เฉพาะหน้า ครูอาจตั้งคำถามได้ไม่ครอบคลุมตามเป้าหมายของการเรียนรู้ นั้นๆ หรือคำถามไม่สามารถสร้างความสนใจของเด็กได้

การตั้งคำถามสำหรับเด็กนักเรียนชั้น ป.๒ ต้องถามในเรื่องใกล้ตัว เช่น ในการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่องต้นไม้ เกี่ยวกับการคายน้ำของพืช คำถามที่ครูใช้กระตุ้นให้นักเรียนอยากรู้คือ ถ้าเราปิดจมูกของเราจะเป็นอย่างไร พืชมีจมูกเหมือนเราไหม อยากรู้ไหมว่าพืชหายใจอย่างไร เป็นต้น หลังจากตั้งคำถามแล้วอาจพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้ในสนาม ให้เด็กแบ่งกลุ่มทดลองนำถุงพลาสติกมาครอบต้นไม้ ให้เขาสังเกตเห็นว่ามีไอน้ำเกาะในถุง หลังเสร็จจากการทดลองก็จะให้นักเรียนสรุปร่วมกัน นำเสนอความคิดของกลุ่มในชั้นเรียน หรือสร้างสรรค์ชิ้นงาน จัดแสดงเป็นตลาดความรู้ให้นักเรียนได้เดินช้อปปิ้งความรู้ของเพื่อนๆ หรือ

การจับคู่สรุปรงาน ที่ครูเรียกว่า “คิดเป็นคู่” โดยให้แต่ละคน คิดคำตอบแล้วเล่าให้เพื่อนฟัง และถามเพื่อนว่า เธอเห็นด้วยกับฉันไหม หากเพื่อนไม่เห็นด้วยก็ให้บอกความคิดของตนเอง หรือถ้าเห็นด้วยก็จะบอกว่าเห็นด้วยเพราะอะไร ซึ่งเป็นวิธีการที่ครูเห็นว่าเป็นการฝึกฝนการรับฟังซึ่งกัน และกันให้เด็กไปในตัว

“ตอนแรกๆ ที่ให้คิดเป็นคู่ เด็ก ๆ จะไม่ค่อยฟังกัน ครูต้องเข้าไปแนะนำว่า ให้ทุกคนอยู่ในกติกา เวลาเพื่อนพูด เราต้องฟัง เมื่อถึงเวลาเราพูดเพื่อนจะได้ฟังเรา หลังๆ เริ่ม เข้าที่เข้าทาง ครูจึงได้แต่นิ่งมองอยู่ห่างๆ”

เมื่อจัดกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ครูจึงต้องมีการประเมิน ผลการเรียนรู้ของเด็ก ๆ หลายวิธี เช่น การถามเพื่อเช็คความ นักเรียนมีความรู้มากน้อยเพียงใด การใช้แบบฝึกต่าง ๆ ในงาน การสรุปรงานของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสังเกตพฤติกรรมความ ร่วมมือในกลุ่ม อย่างไรก็ตามเมื่อพบว่านักเรียนไม่ช่วยเหลือ การทำงานในกลุ่ม ครูจะชวนคุยเพื่อสอบถามว่าเป็นเพราะ อะไร นักเรียนจะรู้สึกอย่างไร ถ้านักเรียนทำงานของกลุ่ม แล้วเพื่อนเล่น ไม่ช่วยกันทำงาน การที่ครูชวนแลกเปลี่ยน ความคิดเพื่อจะได้เข้าใจว่าทำไมนักเรียนจึงมีพฤติกรรม เช่นนั้น เพื่อที่ครูจะได้ชี้แนะ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้ กับลูกศิษย์ได้

แต่ทั้งหมดนี้ ครูน้อมยอมรับว่า ไม่ง่าย เพราะส่วน ที่ยากที่สุดคือ การควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ใจเย็น บางครั้งครูก็หลุด แสดงอาการไม่พึงพอใจออกมา แต่ครูก็ ไม่ปล่อยให้อารมณ์เช่นนั้นสร้างความรู้สึกที่ไม่ดีแก่ลูกศิษย์ เมื่อรู้ตัวว่า “หลุด” ครูน้อมไม่อายที่จะขอโทษนักเรียนว่า ครูขอโทษ ครูเสียใจ ที่แสดงอารมณ์ออกมา หากเห็นครู ทำอีก นักเรียนช่วยเตือนครูด้วยนะ

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของครูน้อมและนักเรียนที่ เธอรัก เป็นความงดงามของการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของ ความรัก ที่นำมาซึ่งความสุข ดังเช่นที่ครูน้อมมีบทสรุปกับตัวเอง ว่า...

“เป็นครูมา ๑๔ ปี เพิ่งมีความสุข เพราะใช้กระบวนการ เรียนรู้แบบนี้” ■

“วิกฤต” ที่ต้อง พลิกกระบวนการ

กรรณ ชัยกุลวงศ์

จากเดิมที่เคยสอนแต่เด็กก่อนวัยเรียนและประถมศึกษา แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่แฮด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ศศช. บ้านแม่แฮด) ของครูกรรณ ชัยกุลวงศ์ ต้องปรับกระบวนการกันขนานใหญ่...

เนื่องด้วยนโยบายถ่ายโอนภารกิจ การสอนเด็ก ๆ ไปให้โรงเรียนประถมศึกษา ในท้องถิ่นใกล้เคียง สถานการณ์เร่งด่วนคือ ศศช. ไม่มีผู้เรียนเลย หากเป็นเช่นนี้ โรงเรียนต้องปิดตัวในไม่ช้า ครูที่ประจำอยู่ต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น หรือว่าต้องหาผู้เรียนเพิ่ม การแก้ปัญหาเบื้องต้นหน้าถูกโยนเข้าสู่ที่ประชุมของชุมชนเพื่อหารือกันว่าจะทำอย่างไรต่อไปดี ชาวบ้านบางส่วนมีความเห็นว่าอยากให้ ศศช. ตั้งอยู่ในชุมชนต่อไป จึงเป็นที่มาของการสมัครใจที่จะสมัครเข้าเรียนในหลักสูตรผู้ไม่รู้หนังสือ และหลักสูตรสามัญ

เมื่อมีกลุ่มผู้เรียนที่ต่างไปจากเดิม ครูผู้สอนก็ต้องปรับ “กระบวนการสอน” ใหม่ ครู ๒ คนแบ่งกันรับผิดชอบสอน

สายสามัญ กับกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ ครูกรรณรับผิดชอบกลุ่มแรกมีผู้เรียน ๕๗ คน จากเดิมที่มีผู้เรียนหลักสูตรนี้ไม่ถึง ๑๐ คน การเรียนการสอนเน้นสร้างการเรียนรู้แบบเข้มข้น ทั้งการเรียนรวมสัปดาห์ละ ๙ ชั่วโมงจากเดิมที่กำหนดไว้เพียง ๓ ชั่วโมง และการพบกลุ่มเพื่อติดตามความก้าวหน้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเดิมกำหนดไว้ ๓ ชั่วโมง แต่เนื่องจากผู้เรียนอยู่ในวัยทำงาน ทำให้ไม่สามารถมาพบกลุ่มได้พร้อมๆ กัน ครูกรรณจึงต้องจัดกลุ่มเป็นรายวิชา และตกลงกับผู้เรียนว่า แต่ละวิชาจะมาพบกลุ่มพร้อมกันได้ในวันใด โดยใช้เวลา ๑ วันเต็มๆ ซึ่งจะมีการนำงาน

ที่ได้รับมอบหมายจากสัปดาห์ก่อนมาส่ง พูดคุยเรื่องปัญหาในการเรียน และการเติมเต็มความรู้ สอนเนื้อหาสาระของแต่ละวิชา แล้วมอบหมายการบ้านที่ผู้เรียนจะต้องไปค้นคว้า ปฏิบัติ และนำมาส่งในครั้งถัดไป

นอกจากการเพิ่มเวลาในการเรียน และการพบกลุ่มเพื่อให้เอื้อกับการเรียนของผู้เรียนแล้ว เมื่อมีสิ่งอำนวยความสะดวกคือสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัท ทู อินเทอร์เน็ต จำกัด ครูกรรณได้สอนและพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่ผู้เรียน ทำให้สามารถใช้ช่องทาง social media โดยตั้ง Facebook กลุ่ม ศศช.แม่แฮด

ใช้ช่องทาง social media โดยตั้ง Facebook กลุ่ม ศศช.แม่แฮด เพื่อ upload ความรู้วิชาต่างๆ ไว้ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษา สอบถามปัญหากับครู หรือส่งงาน กลายเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่ สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง

เพื่อ upload ความรู้วิชาต่างๆ ไว้ให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษา สอบถามปัญหากับครู หรือส่งงาน กลายเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนได้อีกทางหนึ่ง

การปรับเปลี่ยนที่มาโดยกระตั้นหันแทบไม่ทันตั้งตัวของ ครูและชาวบ้าน ทำให้เกิดบทพิสูจน์ความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ผลของการปรับกระบวนการเรียนการสอนเป็นไปค่อนข้างดี ศศช.กลายเป็นทางเลือกของผู้พลัดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งเยาวชนรุ่นใหม่ที่ต้องออกจากบ้านไปเรียนใน โรงเรียนประจำที่ห่างไกล แล้วไม่สามารถปรับตัวได้ทั้งเรื่อง ความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างแออัดไม่สะดวก การถูกรังแกจาก เพื่อนต่างถิ่น ความคิดถึงความอบอุ่นในครอบครัว เมื่อมี การสอนสายสามัญในชุมชน เยาวชนบางส่วนจึงเลือกที่จะ กลับมาเรียนที่ ศศช.แม่แฮด ■

เรียนเพื่อรู้ “ตัวตน” แห่งตนเอง

นิพนธ์ วาโมง

“วิชาการไม่เน้นมาก แต่ทำอย่างไร
ให้ผู้เรียน “คิดเป็น” ใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ
สามารถพึ่งตนเอง และมีความสุขในการ
ใช้ชีวิต”

คือเป้าหมายการเรียนรู้บน
พื้นฐานความคิดของครูนิพนธ์ วาโมง
แห่งศูนย์การเรียนรู้นอกระบบและ
การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (กศน.) ตำบล
ปาเสมัส อำเภอสุไหงโกลลก จังหวัด
นราธิวาส ที่ต้องการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง รู้จัก
อัตลักษณ์ของตนเอง รู้ความต้องการ
ของตนเอง รู้เรื่องราวต่างๆ ที่ควรรู้
บนพื้นฐานที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

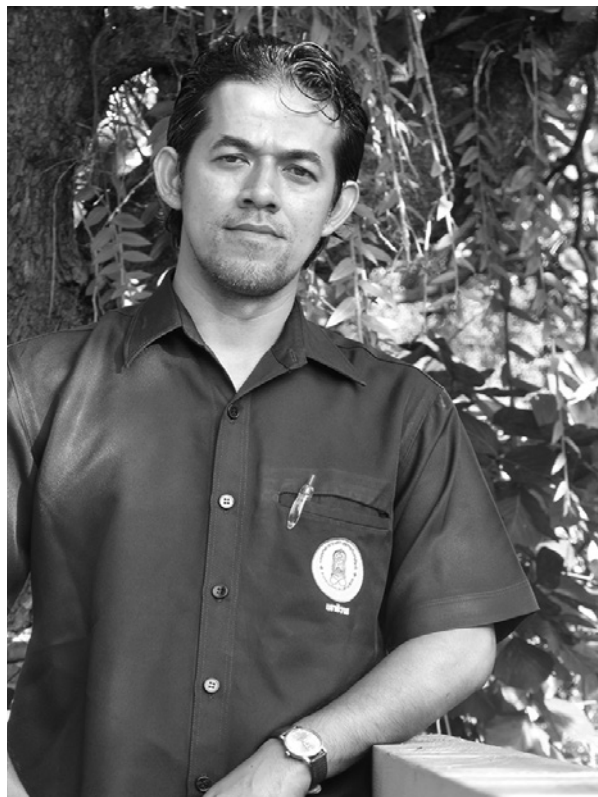
ดังนั้นการเรียนที่ครูนิพนธ์วางแผน
ไว้จึงเน้นไปที่ “กระบวนการกลุ่ม ระดม
ปัญหา ระดมเรื่องราวที่อยากเรียนรู้
คิดสรรมาเป็นเป้าหมายในการเรียน”
ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหา การสร้างทักษะ
เพิ่มเติมในด้านอาชีพ หรือแม้กระทั่ง
เพื่อความก้าวหน้าของชีวิตที่ต้องอาศัย
วุฒิการศึกษาในการประกอบอาชีพ
สมัครงาน หรือรับรองความสามารถ

ครูนิพนธ์เล่าว่า สิ่งที่มีผู้เรียนระดม
และกำหนดเป็นเป้าหมายในการเรียนรู้
มี ๒ กลุ่มคือ เรื่องอาชีพ และการที่ต้อง

นอกจากการเรียนในระบบกลางคัน ซึ่ง
กลุ่มหลังครูจะต้องใช้จิตวิทยาเพื่อ
“กระตุ้น” ไม่ให้สิ้นหวัง พยายามทำให้
เกิดความฝัน มีแรงบันดาลใจที่จะเรียน
เพราะส่วนใหญ่แรงจูงใจในเรื่องอาชีพ
จะส่งผลต่อผู้เรียนมากที่สุด ให้ผู้เรียน
ตระหนักว่าการทำงานต้องใช้วุฒิการศึกษา
ไม่เว้นแม้แต่การสร้างอาชีพของตนเอง
หรือการต่อยอดอาชีพที่ครอบครัวทำอยู่
ล้วนต้องใช้ “ความรู้” ทั้งสิ้น เมื่อกระตุ้น
ให้ผู้เรียนเกิดความฝันแล้ว ก็จะช่วยกัน
ทำแผนเพื่อให้บรรลุความฝันนั้นๆ

การเรียนกับครูนิพนธ์นั้นครูบอกว่า
สิ่งสำคัญที่สุดคือ ผู้เรียนต้องขยันอ่าน
หนังสือ เพื่อให้มีความรู้กว้างขวาง
สามารถนำความรู้ที่เรียนไปปรับใช้ใน
ชีวิตจริงได้ เพราะครูจะสอนจากตัวอย่าง

จริง เช่น ในกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ ส่วนใหญ่
จะสอนเรื่องคัดลายมือ และการสะกดคำ
หากเป็นกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ก็จะมี
เรื่องความต้องการแสดงออก ดังนั้นครู
จึงต้อง “จุดประกาย” ให้ผู้เรียนอยาก
รู้ อยากเห็นอยู่ตลอดเวลา บางครั้งสื่อ
ที่เป็นของจริงใกล้ตัว เช่น บัตรประชาชน
ก็สามารถนำมาใช้เป็นสื่อการเรียนภาษา
ไทยได้ โดยครูจะหยิบบัตรประชาชน
ขึ้นมาถามว่า นี่คืออะไร แล้วคำว่าบัตร
ประชาชนเขียนอย่างไร ในบัตรประชาชน
มีข้อความอะไรบ้าง ตัวเลขนี้คือเลขอะไร
บ้าง บัตรประชาชนมีไว้ทำไม ฯลฯ ซึ่ง
คำถามที่ครูใช้กระตุ้นจะไม่เกี่ยวข้องกับ
เฉพาะการเรียนภาษาไทยเท่านั้น แต่
สามารถสอดแทรกเนื้อหาอื่นๆ ไปด้วย
ทั้งเรื่องบทบาทหน้าที่ของประชาชน

ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิชาสังคม เรื่องตัวเลขซึ่งเกี่ยวข้องกับ วิชาคณิตศาสตร์ หรือกระทั่งภาษาอังกฤษที่ปรากฏอยู่บน บัตรประชาชนก็สามารถเชื่อมโยงไปได้พร้อมกัน

สำหรับกลุ่มผู้เรียนที่เป็นเยาวชน หรือคนทำงานที่จบ ชั้นประถมศึกษา ที่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว ส่วนใหญ่จะ เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเพื่อปรับวุฒิการศึกษา ซึ่งถือเป็น โอกาสดีในการปรับสถานะของตนเอง ทั้งการศึกษาต่อในระดับ ปริญญาและการก้าวเข้าสู่บทบาทผู้นำท้องถิ่น ซึ่งครูจะใช้ คนกลุ่มนี้เป็นแบบอย่างให้กับน้องๆ เพื่อสร้างความฝันของ การศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยต่อไป

อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้เรียนของครูใช้ว่าจะประสบ ความสำเร็จทั้งหมด มีประมาณ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ที่ครูพบว่า มาเรียนบ้างไม่มาเรียนบ้าง ส่วนหนึ่งเพราะติดภารกิจที่ ต้องทำงาน หรือบางคนอาจมีปัญหาส่วนตัว ซึ่งครูก็ไม่ได้ ตัดรอน แต่จะให้โอกาสกับพวกเขาเสมอ ทั้งการติวเข้ม เป็นพิเศษ การจัดเวลาเฉพาะให้พบครู ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือ ลูกศิษย์ให้สามารถผ่านวิกฤตชีวิตไปได้ดีที่สุดที่สุด เพราะ ครูคิดว่า หากไม่จัดกระบวนการสร้างโอกาสให้ พวกเขา อาจเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

แต่ในขณะเดียวกันก็มีลูกศิษย์ที่ครูภาคภูมิใจที่เรียน กศน. จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย จากเดิมที่ เป็นผู้ใช้แรงงาน ทำงานรับจ้างทั่วไป แต่ปัจจุบันมีอาชีพที่มั่นคง ลูกศิษย์คนหนึ่ง ขายเฟอร์นิเจอร์ อีกคนหนึ่งรับงานทำถนน ซึ่งคนหลังยังก้าว เข้าสู่การเมืองท้องถิ่น ลงสมัครเป็น สจ. จนได้รับเลือก นับเป็น ตัวอย่างความสำเร็จที่ย้อนกลับมาสนับสนุนการดำเนินงาน ของ กศน. ทั้งนี้ยังไม่แนบรวมผู้ที่เรียนจบ กศน.ไปแล้ว แต่เมื่อ มีโอกาสดังเรียนต่อกับวิทยาลัยชุมชน ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่ จะสะท้อนคล้ายๆ กันว่า สิ่งทีครูปลูกฝังให้รักการเรียน ทำให้ พวกเขามีความใฝ่ฝันที่จะเรียนต่อ เมื่อมีโอกาสดังจะทำตาม ความฝันนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

ความพยายามปลูกฝัง “กระบวนการคิด” ของครูนิพนธ์ ทำให้ลูกศิษย์หลายคนซาบซึ้งถึง “ความเป็นคน กศน.” วันนี้ ลูกศิษย์ของครูหลายคนจึงย้อนกลับมาช่วยเหลือ พร้อม บอกว่าหากมีอะไรที่เขาสามารถช่วย กศน.ให้เติบโตได้ เขายินดีสนับสนุนอย่างเต็มที่และเต็มใจ ■

สื่อ...สร้างเอง

พิศมัย เหมะรุลีน

ในอดีตช่วงการผลิตหนังสือ แบบเรียน ไม่ทันต่อความต้องการของโรงเรียนในช่วงเปิดเทอม ถือเป็นข่าวสามัญประจำเทศกาลเปิดเทอมเสมอๆ บางพื้นที่กว่าจะได้รับแบบเรียนก็เกือบกลางเทอม ปัจจุบันแม้ว่าปัญหานี้จะได้รับการแก้ไขแล้วสำหรับพื้นที่ในเมือง แต่ในพื้นที่ห่างไกล อาการของการขาดแคลนหนังสือแบบเรียนยังคงเป็นอาการสามัญที่ทำให้ครูและนักเรียนต้องหาทางแก้ไขอยู่เป็นประจำ

เพราะแบบเรียน สื่อการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ของนักเรียน แต่เมื่อเกิดภาวะขาดแคลนทั้งจากความล่าช้า และปริมาณที่ไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ทำให้ครูพิศมัย เหมะรุลีน ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่หลองใต้ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ต้องหา “สื่อ” เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับลูกศิษย์ด้วยวิธีการที่ง่าย แต่มีประสิทธิภาพสูง

นั่นคือ...การสร้างสื่อการสอนบนกระดานเทา-ขาว ที่ซึ่งติดกับแกนไม้ที่สามารถนำไปแขวนในที่ต่างๆ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน

จากจุดเริ่มต้นเพียงแค่ออยากแก้ปัญหาหนังสือเรียนไม่เพียงพอ แต่กลับช่วยคลี่คลายได้มากกว่าปัญหาที่เป็นสาเหตุ สื่อการสอนบนกระดาน

เทา-ขาว ที่ครูพิศมัยบรรจงคัดลอกจากแบบเรียน หนังสือต่างๆ กลับเป็น “ตัวช่วย” ให้กับครูและนักเรียนได้ดีกว่าที่คาดไว้

เพราะครูมีน้อย นักเรียนมีจำนวนมาก และหลากหลายชั้น สื่อการสอนบนกระดานเทา-ขาวจึงเป็นตัวช่วยในการสอนนักเรียน ในขณะที่ครูสอนนักเรียนกลุ่มอื่น ส่วนนักเรียนที่หัวขำเรียนไม่ค่อยทันเพื่อนก็สามารถใช้เวลาศึกษาเนื้อหาในสื่อได้ตามความต้องการ นักเรียนปกติสามารถทบทวนบทเรียนได้ด้วยตนเอง ครูสามารถหยิบมาสอนซ้ำได้บ่อยๆ ตามที่ต้องการ บางเวลาพี่ๆ ใจดีก็นำไปสอนน้องๆ เพื่อนที่เก่งกว่านำไปสอนเพื่อนที่เรียนอ่อนกว่า แต่ที่เด็กๆ ชอบมากที่สุดคือ คุณสมบัติ

ที่สามารถเคลื่อนย้ายไปที่ต่างๆ ได้สะดวก ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียนใต้ต้นไม้ ห้องเรียนในชุมชน ห้องเรียนริมน้ำ เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายได้มากที่สุด

การออกแบบสื่อการสอนบนกระดานเทา-ขาว จากเดิมที่เป็นการคัดลอกแบบเรียน ครูพิศมัยเริ่มพัฒนาเนื้อหาที่นอกเหนือจากสาระวิชาการโดยตรง เพิ่มเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ที่ต้องการเน้นสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก สื่อบางอันเป็นนิทานคุณธรรมที่คัดมาจากนิยายสาร ผูกให้นักเรียนอ่านแล้วจับใจความสำคัญ สื่อบางอันเป็นแบบฝึกหัดที่ต้องใช้ใบงานประกอบ สื่อบางอันเป็นคำคมที่ครูใช้สร้างความสนใจให้นักเรียนได้ฝึกอ่าน ฝึกแสดง

ที่เด็กๆ ชอบมากที่สุดคือ คุณสมบัติที่สามารถเคลื่อนย้ายไปที่ต่างๆ ได้สะดวก ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียนใต้ต้นไม้ ห้องเรียนในชุมชน ห้องเรียนริมน้ำ เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลายได้มากที่สุด

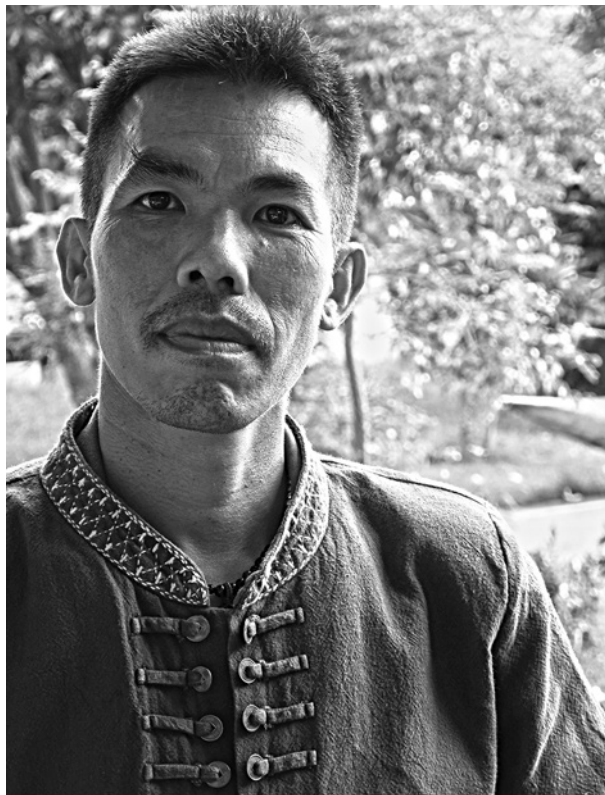
ความคิดเห็น อภิปรายแลกเปลี่ยน รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนช่วยครูในการสร้างสื่อการเรียนการสอนด้วยตนเอง บ้างก็มาช่วยครูคัดลอกข้อความ บ้างก็มาช่วยตกแต่งให้สวยงาม ทำให้เด็กรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของสื่อ เมื่อใดที่เขานำไปใช้ก็จะดูแลทะนุถนอม และช่วยเก็บรักษาเป็นอย่างดี เป็นการฝึกนิสัยความมีระเบียบวินัยโดยที่ครูไม่ต้องจ้ำจี้จ้ำไช ■

๑ ห้องเรียนทุกวิชา

วิชารินทร์ แก้วมาลา

สอนอย่างไรจึงจะสามารถ “บูรณาการ” ได้
ทุกวิชา ไม่ใช่คำถามฮิตที่ครูวิชารินทร์ แก้วมาลา
แห่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา
“แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่ระมิดหลวง
(ศศช.บ้านแม่ระมิดหลวง) อำเภออัมภักย์
จังหวัดเชียงใหม่ ถามตนเองเพื่อสร้างผลงาน
วิชาการขอตำแหน่ง แต่เป็นคำถามที่เกิดจาก
สภาพการเรียนการสอนที่ครูน้อย เด็กเยอะ
แล้วครูจะมีวิธีจัดการอย่างไร

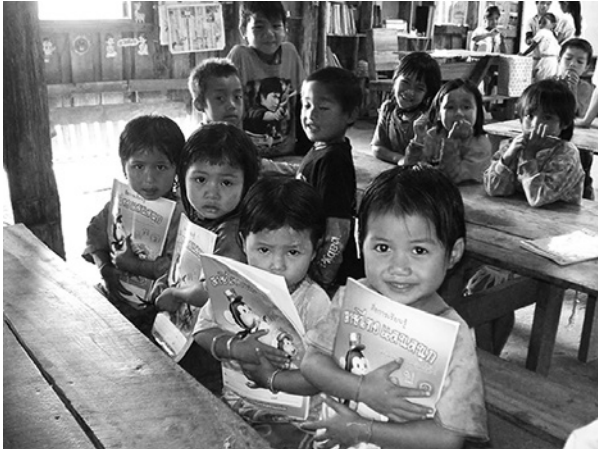
การตั้งต้นที่แผนการสอนที่ครู
ทบทวนว่า “เป้าหมายการเรียนรู้” ใน
หลักสูตรแกนกลางของแต่ละวิชาต้องการ
ให้นักเรียนรู้อะไร แล้วจึงจับเอา
“แก่นแกน” ที่เป็น “หัวใจ” ของแต่ละ
วิชามา “ออกแบบการเรียนรู้” ตัวอย่าง
เช่น การสอนนักเรียนชั้น ป.๑ เป้าหมาย
ของการเรียนวิชาคณิตศาสตร์คือ
ต้องการให้นักเรียนนับเลข และบวกเลข
หลัก ๑๐ ได้ วิชาภาษาไทยนักเรียนต้อง
รู้จักพยัญชนะ วิชาสุขศึกษานักเรียนต้อง
รู้จักวิธีรักษาความสะอาด วิชาสังคม
นักเรียนต้องพัฒนาความมีน้ำใจ รู้จัก
ช่วยเหลือผู้อื่น วิชาการงานอาชีพด้าน
เกษตรนักเรียนรู้จักพืชผักและสามารถ
ปลูกผักได้ ครูวิชารินทร์จึง “จับหลัก”
ที่เป็นแกนของแต่ละวิชามาบูรณาการ
เข้ากับการเรียนการสอนในวิชาเกษตร
เพราะเป็นวิชาที่เด็กนักเรียน ได้ลงมือ

ปฏิบัติจริง ซึ่งจะมีผลต่อความเข้าใจ
และประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริงได้
ไม่ยาก

“การทำแปลงเกษตร ๑ แปลง
สอดแทรกวิชาคณิตศาสตร์เข้าไป ๑ คน
๑ แปลง นักเรียนมีกี่คน แล้วจะมีแปลง
ผักกี่แปลง ขณะทำงานก็สอนภาษาไทย
ไปด้วย เช่น จอบภาษาบ้านเธอเรียกว่า
อะไร ภาษาไทยเรียกว่าอะไร เป็นการ
เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงให้นักเรียน
ฝึกความรับผิดชอบในการรดน้ำพรวนดิน
ได้ช่วยเหลือกัน คนตัวใหญ่แรงเยอะได้
ช่วยเพื่อนตัวเล็ก เมื่อทำงานเสร็จสอน
ให้เขาทำความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์
ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ล้างมือให้สะอาด
เมื่อจะนำผักมาทำอาหารต้องรู้จักวิธีการ

ล้างให้สะอาด เด็กเรียนผ่านการทำ
ทั้งหมด เขาจะได้เข้าใจว่า แต่ละวิชา
สำคัญต่อชีวิตอย่างไร”

แต่บางครั้งครูก็ต้องสอนย่ำซ้ำทวน
ในห้องเรียน โดยครูจะใช้วิธีสอนที่อิงกับ
การสร้างภาพให้นักเรียนได้เข้าใจ เช่น
ท่องสูตรคูณแม่สอง คนหนึ่งคนมีกี่ขา
คนสองคนมีกี่ขา สูตรคูณแม่สาม ใช้
บล็อกดินทำก่อนดินที่ใช้สร้างบ้านดิน
ซึ่งมี ๓ ช่อง สูตรคูณแม่สี่ สี่หนึ่งสี่
คิดภาพวัวหนึ่งตัวมี ๔ ขา สี่สองแปด
วัวสองตัวมีกี่ขา เป็นการเทียบเคียงให้
เด็กๆ ได้คิดภาพตาม ก่อนถามกระตุ้น
ถ้าวัวหลายๆ ตัวต้องนับนาน ทำอย่างไร
จงใจให้เด็กๆ ท่องสูตรคูณให้ได้ เพราะ
เร็วกว่าการนับ

สิ่งที่เื้อต่อการบูรณาการการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง คือ **“ของจริง”** เพราะ ศศช.บ้านแม่ระมิตหลวง มีฐานการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งฐานเตาเผาถ่าน ไร่ส้มควั่นไม้ ฐานบ้านดิน ฐานปลูกผัก ฐานเลี้ยงไก่ ฐานเลี้ยงปลา ฐานเลี้ยงกบ ฐานไม้ผล ฐานสมุนไพร ฐานขนม รวมทั้งร้านค้าในชุมชน การทำนาอินทรีย์ ซึ่งครูสามารถเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสาระที่ต้องการสอน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับฤดูกาล

ด้วยความที่ ศศช.เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เวลาคนเจ็บป่วย มักมาขอยา เช่น แก้วไข้ ปวดหัว ครูจึงมีหน้าที่กระจายยาสามัญประจำบ้านให้ ๕ หย่อมบ้าน ไปพร้อมกับการให้ความรู้ นักเรียนว่ายาชื่ออะไร ใช้แก้อะไร แล้วให้ยาไป ให้สมุดไว้จดด้วยว่าใครชื่ออะไร เอายาอะไรไป ถ้ายามหมดก็มาเบิก ทำให้นักเรียนรู้จักยาเบื้องต้น เพราะคลุกคลีอยู่กับความเจ็บป่วย

ส่วน **“เหตุผล”** ที่ทำให้ครูสนใจเรื่องภูมิปัญญาสมุนไพรของชุมชน เพราะมีประสบการณ์กับตัวเอง

“ได้เห็นวิธีรักษาคนถูกดินถล่มทับ อวัยวะภายในโดนกระแทก คนเฒ่าคนแก่ให้เอาตัวไปที่บ้าน เอาขมิ้นสับปอຍ มาตำกรวยดอกไม้ไปขอเก็บสมุนไพรชนิดหนึ่งมารักษา ก็หาย บางคนรถทับกระดูกแขนแตก ก็ยังรักษาหาย ครูก็คิดว่า ทำอย่างไรให้ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้เผยแพร่” ครูวัชรินทร์เล่าถึงที่มาของความสนใจ

ครูวัชรินทร์เริ่มต้นค้นหาความรู้ด้วยตัวเอง เข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน ๕ - ๖ คนว่ามีใครรู้จักยาสมุนไพรอะไรบ้าง หากรู้ก็จะถามต่อว่าแล้วมีวิธีการทำอย่างไร รักษาโรคอะไร ไล่ถามไปทีละคน จากนั้นเชิญชาวบ้านมาประชุมเพื่อชี้แจงว่า

ครูจะทำเรื่องสมุนไพร เพราะอยากอนุรักษ์ภูมิปัญญาไว้ ซึ่งวันที่ประชุมชาวบ้านก็ช่วยกันระดมรายชื่อผู้ที่มีความรู้ได้กว่า ๒๐ คน หลังจากนั้นครูก็เข้าไปสอบถามผู้ทั้ง ๒๐ คน รวบรวมข้อมูลและตัวยามาได้ประมาณ ๗๐ รายการ ซึ่งระหว่างการรวบรวมข้อมูลก็ชวนผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้รู้และนักเรียนไปทั่วไร่ปลายนาหรือในป่า เพื่อดูพืชสมุนไพรต่าง ๆ บางอย่างก็เป็นสมุนไพรที่ขึ้นอยู่ตามข้างทางเพียงแต่เราไม่รู้จักเท่านั้น

จากความสนใจส่วนตัว ครูวัชรินทร์ปรับใช้ **“กระบวนการสืบค้น”** เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียน โดยให้นักเรียนไปสอบถามคนในชุมชน และพ่อแม่ผู้ปกครองว่ามีใครรู้จักสมุนไพรอะไรบ้าง มีสูตรยาสมุนไพรอะไรบ้าง รวบรวมบันทึกมาส่งครู พร้อมทั้งเชิญผู้รู้มาถ่ายทอดความรู้เรื่องสมุนไพรแก่นักเรียน ซึ่งมีผู้รู้ถึง ๑๖ คนที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้

“นำภูมิปัญญามาสอน ส่งเสริมไม่ให้ภูมิปัญญาหายไป เพราะถ้าหายไปความศรัทธาระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ก็จะหายไปด้วย เพราะมีไข้ไม่ก็เส้นที่จะมาคล้องนักเรียนกับชุมชน ถ้าผู้เฒ่าผู้แก่ไม่สามารถดึงคนหนุ่มสาวให้มาเคารพศรัทธาได้ ความเคารพของเด็กต่อผู้ใหญ่ก็จะหายไป ขณะนี้คนหนุ่มสาวไม่ฟังคนแก่ แต่มักจะมองข้ามหัว จึงคิดดึงเรื่องสมุนไพรพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็น **“สื่อ”** ให้ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้นำทางพิธีกรรม เพราะหากมีเรื่องที่ต้องขอความช่วยเหลือกัน ถึงจะเกลียด จะโกรธ อย่างไร ก็ต้องไปขอให้มาทำพิธีเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วย”

การสอนจึงกลายเป็น “กุศโลบาย” ในการสานสัมพันธ์ระหว่างคนหลายวัยในชุมชน เมื่อทำแบบนี้ผู้เฒ่าผู้แก่ครูภูมิปัญญาที่ได้รับการยอมรับยกย่องจากคนหนุ่มคนสาวผ่านโจทย์การเรียนรู้ง่าย ๆ เช่น วันนี้ให้นักเรียนไปรวบรวมสมุนไพรมา ๓ ชนิด คนเฒ่าคนแก่ที่อยู่บ้านเฉย ๆ เมื่อมีเด็ก ๆ มาได้ถามนั่งพูดคุยด้วยก็มีความสุข อยากรู้อะไรก็แนะนำให้บางครั้งผ่านมาที่โรงเรียนก็นำสมุนไพรมาให้ครู

เมื่อรู้สรรพคุณ รวบรวมสมุนไพรได้ ๗๐ ชนิด จำแนกประเภทเป็นสมุนไพรในป่าดง ในป่าแพะ ในบ้าน นำมาปลูกเป็นแปลงสมุนไพรในโรงเรียน ต้มให้นักเรียนดื่ม บางครั้งก็สอนนักเรียนโดยให้ดูในแปลงเกษตรของโรงเรียนว่ามีสมุนไพรกี่ชนิด มีสรรพคุณอะไรบ้าง บางครั้งก็พาไปเรียนรู้ในป่า โดยแบ่งนักเรียนเป็น ๓ กลุ่ม มีใบงานให้หาสมุนไพร หาไม้ดอก หาพืชกินได้ และถ่ายภาพเก็บไว้เป็นตัวอย่างด้วย แต่การเรียนรู้เช่นนี้ต้องทำตลอดทั้งปี ทั้งนี้เพราะสมุนไพรแต่ละชนิดมีสรรพคุณไม่เหมือนกัน บางชนิดใช้หัว บางชนิดใช้ดอก ใบ ซึ่งขึ้นอยู่กับฤดูกาลด้วย เมื่อได้ข้อมูลแล้วจึงให้นักเรียนจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง

เรื่องสมุนไพรจึงเป็นกิจกรรมพิเศษที่นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน เพราะบางเสาร์อาทิตย์ครูจะพาไปเที่ยวป่าแล้วนำมาสอนในห้องเรียนด้วย เช่น ที่ไปเที่ยวมาได้สมุนไพรอะไรมาบ้าง ให้เขียน และเตรียมนำเสนอหน้าชั้นทุกวันพุธว่าสมุนไพรนี้ชื่ออะไร ทั้งภาษาไทย ภาษากะเหรี่ยง นำตัวอย่างมาโชว์พร้อมบอกสรรพคุณ บางครั้งครูจะตั้งคำถามกับนักเรียน เช่น ถ้านักเรียนโดนมีดบาดจะต้องใช้สมุนไพรอะไร ยาสูบสามเชื้อ นามิ (หญ้าเกร็ดหอย) นักเรียน ป.๔ - ป. ๖ ที่ชุมชนก็จะมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรอย่างลึกซึ้ง สามารถบอกได้ว่าใช้ทำอะไร รู้วิธีการเก็บ แปรรูป เช่น การอัด การดอง การทำแห้ง ฯลฯ

“สอนเรื่องใกล้ตัวไม่ยาก เพราะมีตัวอย่างให้เห็น แต่การเรียนรู้เรื่องใกล้ตัว ครูต้องหาวิธีการ บางครั้งต้องดัดจริตหน่อย เช่น ภาษาอังกฤษครูจะออกเสียงให้ดูดัดจริต เด็ก ๆ ก็จะสนุก นี่เป็นเคล็ดลับที่ได้จากอาจารย์ลิลลี่ ที่แม้จะสอนห้องใหญ่ขนาดไหน ก็สามารถสะกดคนทั้งห้องได้ เราจะไปยืนพูดแข็ง ๆ หน้าห้องมันก็ไม่น่าฟัง แต่ถ้าเราออกเสียงให้สนุก นักเรียนก็จะสนุกไปกับเรา แล้วเขาก็จะจำได้ บางครั้งเราก็กะตุ้นว่า ถ้าใครท่องได้จะมีรางวัล เด็ก ๆ ก็จะไปจับคู่ท่องด้วยกันอย่างสนุกสนาน บุคลิกครูดูแล้วไม่ใช่คนตลกเลย แต่เพราะต้องการสร้างการเรียนรู้ให้เด็ก บางครั้งเราก็ต้องยอมทำตัวตลก ๆ บ้าง” ■

หลักสูตรการเรียนรู้ ของเด็กในถิ่นทุรกันดาร

จากเป้าหมายการจัดการศึกษาของประเทศไทย ที่มุ่งพัฒนาสมรรถนะหรือความสามารถของผู้เรียนใน ๖ ด้าน ทั้งความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในการสื่อสาร และความสามารถด้านการกีฬา แต่ด้วย “บริบท” ของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทั้งสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ วิถีชีวิตวัฒนธรรม ทำให้ครูในแต่ละพื้นที่ต้องศึกษาให้เข้าใจถึงบริบทของพื้นที่และกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของเยาวชนให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน

หลักสูตรและรูปแบบการเรียนการสอน นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์หลายท่านได้ใช้ความเพียรพยายามในการคิดค้น เรียนรู้ และสร้างสรรค์ เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเติบโตเป็นคนคุณภาพของสังคมต่อไป

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จริง
ครูต้องไม่ใช่ผู้บอก
แต่ต้องให้นักเรียนได้สัมผัสจริง
เกิดประสบการณ์ตรง
กับสิ่งที่เรียนรู้

เรียนรู้แบบ “วิจัย”

บรรเจิด กาบุญเรือง

ครูบรรเจิด กาบุญเรือง แห่งโรงเรียนอนุบาลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กำหนดเป้าประสงค์ของการพัฒนาลูกศิษย์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล แต่ไม่ไกลห่างจากผลกระทบของวิถีแห่งความเจริญว่า อยากให้เด็กอยู่ในสังคมได้ และได้ดี สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

เมื่อมีเป้าหมายเช่นนี้ “ทักษะชีวิต” จึงเป็นเรื่องสำคัญ “วิชาการ” กลายเป็นเรื่องรอง...

เพราะมี “เป้าหมาย” การจัดการเรียนรู้เช่นนี้ ครูจึงต้องมี “องค์ความรู้” ว่า “ทักษะชีวิต” ที่เหมาะสมกับเด็กปางมะผ้าควรเป็นเรื่องอะไรบ้าง เพราะทักษะชีวิตมีหลายด้าน...

ครูบรรเจิดได้ศึกษา “แนวคิด” ของมูลนิธิรักเด็กที่เข้ามาทำวิจัยในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า ที่ต้องการพัฒนาทักษะชีวิตให้เด็กใน ๓ ด้าน คือ เด็กต้องรู้เรื่องสิทธิของตนเอง รากเหง้าของตนเอง และการรู้เท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง

ด้วยเหตุนี้ครูจึงพาตนเองเข้าไปเรียนรู้กับองค์กรนี้ เพื่อนำ “ความรู้” มาปรับใช้ในการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่

การวางแผนการจัดการเรียนการสอนด้วยการ “วิเคราะห์” แผนการสอนว่า ถ้าต้องการสอนเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว เด็กจะต้องเรียนรู้เรื่องสิทธิของตนเองอย่างไร รู้เรื่องรากเหง้าความเป็นชนเผ่าของตนเองอย่างไร และรู้เท่าทันกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอย่างไร จากนั้นจึงคิดหาวิธีบูรณาการ โดยตั้งหน่วยการเรียนรู้และนำหลักสูตรแกนกลางปี ๕๑ มาเป็นฐานอ้างอิงในการวางแผนให้เข้ากับทักษะชีวิตทั้ง ๓ ด้าน ผ่านวิชา สุขศึกษาและพลศึกษาที่ครูรับผิดชอบ

“หน่วยเรียนรู้ประกอบด้วย ๑.ตัวเรา ๒.ครอบครัวของฉัน ๓.ความปลอดภัยในชีวิต ๔.สิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพ ในวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา โดยบูรณาการกับวิชาสุขศึกษาได้ค่อนข้าง

ประสบความสำเร็จ ส่วนพลศึกษาจะใช้กระบวนการวิจัยได้ยาก”

ครูบรรเจิดเชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จริงนั้น ครูต้องไม่ใช่ผู้บอก แต่ต้องให้นักเรียนได้สัมผัสจริง เกิดประสบการณ์ตรงกับสิ่งที่เรียนรู้ ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนจึงใช้ “การวิจัย” เป็นฐาน ซึ่งมี ๔ ขั้นตอน คือ ๑.การตั้งคำถาม ๒.เตรียมการไปหาคำตอบ ๓.หาคำตอบและตรวจสอบคำตอบให้ถูกต้อง ๔.การสรุปและนำเสนอผล

ครูมีหน้าที่กำหนดประเด็น และคอยเอื้ออำนวยให้เด็กค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการทำงานกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีการวางแผนการทำงานออกเป็น ๔ ช่อง

เรียงลำดับดังนี้ เรื่องที่ทำไมเป็นเรื่องอะไร ผู้ให้ความรู้คือใคร ช่วงเวลาที่จะไปเรียนรู้ และข้อสุดท้ายคือสิ่งที่ต้องการให้ครูสนับสนุน

“ข้อสุดท้ายที่ให้ระบุว่า ต้องการให้ครูสนับสนุนเรื่องอะไร เพราะไม่อยากให้เด็กรู้สึกโดดเดี่ยว หากเขาเจอปัญหาหรืองานนั้นยากเกินกำลังที่เด็กๆ จะทำได้ ก็ยังมีครูให้ความช่วยเหลืออยู่ เช่น ประสานจัดหาทรัพยากรส่งประสานผู้รู้ในพื้นที่ หรือการทำหนังสือถึงผู้ปกครอง เป็นต้น การเรียนรู้แบบนี้ครูไม่ได้ปล่อยให้เด็กเรียนรู้เองอะไรที่เด็กทำได้ก็ควรทำ สิ่งที่ทำไม่ได้จริงๆ จึงขอความช่วยเหลือจากครู บทบาทของครูจึงเป็น “โค้ช” มากกว่าเป็น “ครู” ถ้านักเรียนมีอะไรที่ไม่สามารถหาเองได้ ครูจึงจะให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนรู้ของเด็กๆ เป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุด”

นอกจากแผนการทำงานแล้ว สิ่งที่ได้เด็กๆ ต้องเตรียมคือ “คำถาม” ดังนั้นสิ่งที่เน้น “เงื่อนไข” ในการจัดการเรียนรู้แบบนี้คือ ความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งมีผลต่อระดับชั้นของนักเรียนด้วย ครูบรรเจิดเห็นว่าการเรียนแบบวิจัยควรใช้สอนเด็กชั้น ป.๒ – ป.๖ เพราะเด็กที่เพิ่งเรียนชั้น ป.๑ ยังอยู่ในช่วงของการปรับฐานการเรียนรู้ภาษาไทยให้สามารถสื่อสารได้

เพราะเด็กๆ ในพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง ถ้าบางคนไม่ได้ผ่านชั้นอนุบาลมาก่อน ยิ่งจะไม่มีทักษะด้านภาษาไทยเลย ซึ่งกระบวนการวิจัยเด็กต้องมีทักษะการใช้ภาษาไทยในระดับที่รู้เรื่องบ้างแล้ว เวลาเด็กไปสอบถามคนเฒ่าคนแก่ ต้องสามารถเขียนได้ จดได้ ซึ่งเป็นทักษะของเด็ก ป.๒ ขึ้นไป

ส่วนความยากง่ายของการวิจัยแต่ละระดับชั้นจะขึ้นอยู่กับเนื้อหาการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งเครื่องมือในการทำวิจัยก็ต่างกันไปด้วย เช่น ชั้น ป.๒ ให้ใช้วิธีการสังเกตและการถาม ครูบรรเจิดบอกว่าหากเด็กทำได้แค่นี้ครูก็พอใจแล้ว ส่วนชั้น ป.๓ - ป.๔ มีโจทย์ให้เด็กสัมภาษณ์ ป.๕ - ป.๖ ให้เด็กทำแบบสำรวจ

ครูบรรเจิดเล่าว่า คำถามของนักเรียนแต่ละระดับจะพัฒนา “กระบวนการคิด” ไม่เหมือนกัน สำหรับเด็ก ป.๒ คำถามที่เหมาะสมคือ คำถามประเภทใช่หรือไม่ แต่ครูจะพยายามกระตุ้นให้เด็กคิดต่อว่า เพราะอะไรหรือทำไม เพื่อให้กระบวนการคิดของเด็กพัฒนาขึ้น

ส่วนคำถามของชั้น ป. ๓ - ป.๔ เริ่มตั้งแต่คำว่า ทำไม และอะไร เช่น ทำไมโรคตาแดงจึงเกิดขึ้นในฤดูหนาว หรือเพราะอะไร เป็นลักษณะของ Keyword เป็นต้น

สำหรับเด็กชั้น ป.๕ - ป.๖ ถือว่ามีการพัฒนาระบบคิดแล้ว ก็จะมีคำถามที่ลึกขึ้นคือเป็นคำถามเชิงเปรียบเทียบ เช่น โรคมาดอยด์และโรคเกาต์เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เป็นคำถามเชิงความคิดเห็น เช่น นักเรียนรู้สึกอย่างไรกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อให้เด็กได้แสดงทัศนะ ความคิด แล้วนำมาแลกเปลี่ยน วิพากษ์กัน โดยไม่มีการตัดสินถูกผิด เพราะนักเรียนมีหลายชนเผ่า ครูจึงต้องมีความระมัดระวังเรื่องความคิดความเชื่อของแต่ละชนเผ่าให้มาก เพราะเป็นประเด็นที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งได้สูง เมื่อแลกเปลี่ยนแล้วต้องมีการสรุปร่วมกันด้วยว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยเพราะอะไร ซึ่งถ้าเด็กๆ ยอมรับฟังความเห็นที่แตกต่างกันได้ก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว

ดังนั้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ครูต้อง “ไม่ปิดกั้น” ความคิดของเด็ก ต้องให้อิสระในการคิด แต่ทั้งนี้ก่อนที่ครูจะให้เด็กลงมือเก็บข้อมูลจริง ครูต้องตรวจสอบแผนงานและคำถามก่อนว่าเหมาะสมและมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด

“สิ่งที่ครูต้องการจากการเรียนรู้แบบนี้คือกระบวนการกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น สิทธิในการทำงานกับคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่กลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง เพราะในการทำงานจะมีการคลุกคลีจากชนเผ่าต่าง ๆ ให้มาอยู่ร่วมกัน เนื่องจากอยากให้เด็กได้เรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน เช่น เด็กกะเหรี่ยงมักไม่ชอบแสดงความคิดเห็น บทบาทของครูคือ กระตุ้นและให้เพื่อน ๆ ร่วมตั้งคำถามด้วย ส่วนสิทธิ์จะกล่าวพูดขอแนะนำเสนอ ครูจึงต้องคอยบอกว่า ต้องแบ่งโอกาสให้เพื่อนบ้าง เพื่อให้เพื่อนกล้าพูด

ซึ่งบางครั้งครูก็ตั้งคำถามเชิงท้าทายว่า นักเรียนพอใจหรือที่เล่นกับเพื่อนที่ไม่กล้าพูด นักเรียนพอใจหรือที่เพื่อนไม่พูดอะไรสักอย่าง แล้วถ้าไม่พอใจเราต้องทำอะไร”

นอกจากนี้เด็ก ๆ ยังได้เรียนรู้เรื่องของความอดทน อดกลั้นในการทำงานร่วมกับคนอื่น ความรับผิดชอบ และการวางแผนหาคำตอบ เช่น นักเรียนชั้น ป.๕ ต้องไปวิจัยเรื่องโรคที่เกิดขึ้นในอำเภอปางมะผ้า บางคนก็อยากไปเก็บข้อมูลที่โรงพยาบาลปางมะผ้า ไม่อยากเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพราะคิดว่าสาธารณสุขไม่ใช่แพทย์ ซึ่งเป็นความเชื่อของเด็กว่าถ้าได้คำตอบจากแพทย์จะมั่นใจกว่า แต่บางคนก็เสนอว่าจะระยะทางระหว่างโรงเรียนกับโรงพยาบาลไกลมาก เดินไปไม่ไหว ขอไปแค่สาธารณสุขใกล้ ๆ ได้ไหม ดังนั้นแต่ละกลุ่มก็ต้องแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ผลดี ผลเสียของแต่ละวิธีการ จนได้ข้อสรุปของการทำงานร่วมกัน

ดูเหมือนการเรียนการสอนแบบนี้จะใช้เวลามาก แต่ครูบรรเจิดบอกว่า ใช้เวลาแค่ ๒ ชั่วโมง เช่น สุขศึกษามีเวลาสัปดาห์ละ ๑ คาบ สัปดาห์นั้นขอจากพลศึกษา ๑ ชั่วโมง นำมาจัดกระบวนการเรียนรู้ในวิชานี้ ในสัปดาห์ต่อไปจะสลับเวลาเรียนคืนให้กับวิชาพลศึกษา ซึ่งเวลา ๒ ชั่วโมงเป็นระยะเวลาที่ครูบอกว่าเพียงพอ เพราะไม่ได้ตั้งเป้าหมายว่าจะต้องครบกระบวนการ แต่ครูจะค่อย ๆ พัฒนาเด็กไปทีละขั้น เช่น ๑ ชั่วโมงแรก เด็กยังไม่สามารถตั้งคำถามได้ครูต้องพัฒนาให้เด็ก ๆ สามารถตั้งคำถามได้ พอชั่วโมงถัดไปก็ต้องพัฒนากระบวนการคิดว่า คำถามแบบนี้เหมาะสมไหม เด็กต้องช่วยกันพิจารณาพร้อมกันทั้งห้อง

“การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ใช้หนังสือเรียนเป็นกรอบแต่ให้เด็ก ๆ ได้กระบวนการ และได้รู้ว่าคุณครูไม่ได้มีอยู่ที่ตัวคุณครู หนังสือ หรือห้องสมุดเท่านั้น หากวันไหนขาดครู เด็กก็ไม่สามารถเรียนรู้ได้ แต่กระบวนการนี้เด็ก ๆ ไม่ต้องรอครู วันหยุดเสาร์อาทิตย์มีโอกาสได้พบกับผู้ใหญ่หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็ก ๆ ต้องกล้าที่จะถาม เมื่อเด็กกล้าถาม กล้าที่จะค้นหาความรู้ เขาก็จะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อนได้”

ส่วนวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็ก ครูจะใช้วิธีการสังเกต ประเมิน พร้อมกับจดบันทึกเหตุการณ์สำคัญเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กในครั้งต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและทำงานตามแผนที่วางไว้ได้

“นอกจากประเมินความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และตามสมรรถนะที่ตั้งไว้แล้ว ครูจะทำการประเมินเรื่องคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกันด้วย เพราะเห็นว่ากระบวนการเรียนรู้แบบนี้ จะทำให้นักเรียนพัฒนาได้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การตั้งคำถาม การดำเนินการ การสรุป เช่น ถ้าเพื่อนนำเสนอหน้าห้อง แต่นักเรียนไม่สนใจฟังเพื่อน จะแก้ปัญหาอย่างไร ซึ่งครูจะตั้งคำถามชวนคิดว่า ถ้าเราพูดแล้วไม่มีใครสนใจฟัง เราจะรู้สึกอย่างไร หรือแม้กระทั่งการเข้าไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน บางที่บ้านไหนปลูกฝรั่ง มะม่วงไว้ เด็กอาจเก็บมารับประทานโดยไม่ขออนุญาตเจ้าของ ครูก็ต้องสอนทันทีว่า

การหยิบของใครก็แล้วแต่ถึงแม้จะเป็นญาติกันก็ตาม ต้องขออนุญาตก่อน ถ้าเขาไม่ขออนุญาตนิสัยนี้ก็จะติดตัวเขาไปเรื่อย ๆ”

ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้กระบวนการสอนแบบนี้สำเร็จ ครูบรรเจิดบอกว่าครูต้องมีความตั้งใจและเอาใจใส่นักเรียนให้มาก ครูต้องรู้ว่า ตนเองปฏิบัติอย่างไร สอนอย่างไร มีข้อบกพร่องอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นกับเด็กเป็นไปตามเป้าหมายหลักสูตร และเป้าหมายการศึกษาของชาติไหม ถ้าคำตอบคือ “ไม่ใช่” ครูก็ต้องปรับทั้งตัวเองและตัวเด็ก ครูและเด็กต้องเรียนรู้คู่กันจึงจะสำเร็จ

“ตอนเป็นครูใหม่ๆ มักมองไปที่ตัวนักเรียนฝ่ายเดียว เพราะว่าเด็กไม่เก่ง เพราะว่าเด็กเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ไม่เคยย้อนมองตนเองเลยว่า ตนเองสอนอย่างไร เป็นอย่างไร ถ้าไม่ย้อนมองตนเองก็ไม่เกิดการปรับเปลี่ยน คอยแต่จะปรับที่ตัวนักเรียน จึงยากที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้”

ครูบรรเจิดยอมรับว่า กระบวนการเรียนการสอนแบบนี้ค่อนข้างเหนื่อย เพราะต้องทำตั้งแต่การวิเคราะห์แผน วิเคราะห์หลักสูตร วัดประเมินผล แต่ผลที่ได้กลับน่าพอใจ เพราะพัฒนาการของเด็กที่พูดจาจะฉาน สามารถเขียน mind mapping ได้

“เด็กชายต้น เด็กชายพิชิต เด็กหญิงนวลจิ่ง นักเรียนชั้น ป.๓ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบวิจัย แล้วไปเรียนต่อชั้น ป.๔ ที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๒๑ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปรากฏว่า ได้เป็นตัวแทนของโรงเรียนไปแข่งขันงานหัตถกรรมที่จังหวัดเพชรบูรณ์ ทั้ง ๆ ที่อยู่แค่ ป.๔ ซึ่งคุณครูที่โรงเรียนราชประชานุฯ ก็บอกว่า อยากได้เด็กแบบนี้อีก เด็กเราไปอยู่ที่นั่น ๓ คน ก็ได้เป็นตัวแทนไปแข่งที่จังหวัดเพชรบูรณ์ทั้ง ๓ คน หรือเด็กรุ่นก่อนที่เคยสอนตอนนี้อยู่ ป.๕ ก็ได้เป็นประธานนักเรียน ทั้ง ๆ ที่ เป็นนักเรียนจากบ่นดอย ซึ่งที่ราชประชานุฯ เป็นโรงเรียนที่สอนเด็กที่อยู่พื้นราบด้วย แต่นักเรียนของเรา กลับไปโดดเด่นเมื่ออยู่ที่นั่น” ■

เรียนรู้คู่อนุรักษ์ ในหลักสูตรท้องถิ่น

นฤมล แก้วสัมฤทธิ์

“การสร้างความรู้ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์
ของท้องถิ่นที่เป็นรากเหง้า” คือ “ประเด็น”
ที่ “ครูเจี๊ยบ” นฤมล แก้วสัมฤทธิ์
แห่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา
“แม่ฟ้าหลวง” บ้านครูโบ อำเภอบัวชุม
จังหวัดตาก นำมาใช้ขับเคลื่อนลักษณะนิสัย
ให้ลูกศิษย์ของครูเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น
มีความละเอียด ประณีต และมีความพยายาม
ในการทำสิ่งยากๆ ให้สำเร็จ

“สิ่งที่คาดหวังจากการให้เด็ก ๆ
เรียนรู้เรื่องลายผ้าก็เพื่ออยากให้เด็กได้
ค้นพบว่า พวกเขาก็มีสิ่งดี ๆ ที่น่าภูมิใจ
เหมือนกัน เพราะเด็กที่ไปเรียนในเมือง
เขาจะอายุว่าเป็นกะเหรี่ยง จึงอยากแต่งตัว
เหมือนคนไทย อยากให้เด็กรู้สึกภูมิใจใน
อัตลักษณ์ของตนเอง เพราะผ้าทอของ
กะเหรี่ยงมีลวดลายที่สวยงาม จึงอยาก
ให้เขารวบรวมลายผ้า และช่วยกันอนุรักษ์
ไว้ด้วยการทดลองทอผ้า ที่สำคัญงาน
เหล่านี้เป็นงานละเอียดที่จะช่วยฝึก
ความมีระเบียบวินัย ความประณีต และ
จิตใจเด็กให้อ่อนโยน เพราะครูคิดว่า
มนุษย์ทุกคนสำคัญที่จิตใจ ไม่ใช่ความรู้
ทุกวันนี้คนมีความรู้สูงกลับมีคุณธรรม
น้อยลง” ครูเจี๊ยบร่ายยาวถึงแรงบันดาลใจ
เบื้องหลังของการจัดทำ “หลักสูตร
ลายผ้าสู่อาเซียน”

ที่มาของหลักสูตรลายผ้าสู่อาเซียน
เกิดจากการที่ครูเจี๊ยบได้รับคัดเลือกให้
เป็นครูสอนดี และมีโอกาสได้รับการ
อบรม หลังผ่านการอบรมโจทย์ที่ได้รับ
มอบหมาย คือ ครูทุกคนจากแต่ละ
โรงเรียนต้องทำหลักสูตรที่เชื่อมโยง
ไปสู่อาเซียน ตอนแรกครูเจี๊ยบคิดจะทำ
พจนานุกรม ๑๐ ภาษา เช่น คำว่า “พ่อ”
ภาษากะเหรี่ยงเรียกอะไร ภาษาไทยเรียก
อะไร ภาษาพม่าเรียกว่าอะไร ภาษาบรูไน
ว่าอะไร ฯลฯ แต่เมื่อพยายามสืบค้น
ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเทศอาเซียน
กลับมีแต่ข้อมูลทั่วๆ ไป จึงต้องเปลี่ยน
ประเด็นใหม่เป็นการทำเรื่องใกล้ตัวแทน
ตอนนั้นครูกำลังสนใจเรื่องลายผ้าอยู่พอดี
และคิดว่าแต่ละประเทศในอาเซียนต้อง

มีลายผ้าดั้งเดิม จึงเลือกทำเรื่องลายผ้า
“เมื่อตกลงใจทำเรื่องนี้ ครูใช้เวลา
สืบค้นข้อมูลนานเหมือนกัน ทั้งจาก
อินเทอร์เน็ต ศูนย์ศิลปาชีพบางไทรที่พบ
น้อยมาก ที่ได้มาหลายๆ ก็มี ลาว กัมพูชา
พม่า เพื่อนบ้านที่ติดกับประเทศไทย
เท่านั้น เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ครูเจี๊ยบนำ
มาวางแผนการสอนโดยกำหนดเป็น
กิจกรรมที่นักเรียนต้องใช้ทักษะในการ
สืบค้นข้อมูล ซึ่งความรู้จากแหล่งข้อมูล
ก็มีหลากหลายมาก ครูจึงวางแผนค่อยๆ
ไล่ลำดับความยากของข้อมูลขึ้นเรื่อย ๆ”
ครูเจี๊ยบบอกเล่าถึงขั้นตอนการ
เรียนรู้ว่า กิจกรรมที่ ๑ ให้เด็กแต่ละคน
สืบค้นลายผ้าในท้องถิ่น หาลายที่ตนเอง
สนใจแล้วนำมาแกะลาย จากนั้นให้ไป

ถามผู้รู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นถึง ชื่อลาย ที่มา คุณค่า มีความหมายอย่างไร และแรงบันดาลใจที่สร้างลายนี้มาจากไหน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กรู้จักรากเหง้าตนเอง

ส่วนกิจกรรมที่ ๒ เป็นการนำลายผ้าของประเทศไทยจากหลาย ๆ แหล่ง เช่น อุทัยธานี ศรีสะเกษ ลพบุรี กาฬสินธุ์ และที่แม่แจ่ม มาให้เด็ก ๆ ดู พร้อมแกะลายตามที่ได้แต่ละคนสนใจไว้ที่กระดาษการ์ด เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างกับลายผ้าของกะเหรี่ยง

กิจกรรมที่ ๓ นำตัวอย่างลายผ้าของประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนมาให้เด็ก ๆ เปรียบเทียบลายผ้าของแต่ละประเทศ

กิจกรรมที่ ๔ ให้นักเรียนออกแบบลายผ้าเอง โดยผสมผสานระหว่างลายที่เด็กคิดขึ้น กับลายที่มีในชุมชน ลายของไทย และลายของต่างประเทศมาแต่งเติมเป็นลายของตนเอง

กิจกรรมที่ ๕ นำลายผ้าที่ออกแบบไว้มาฝึกทอ

จากแผนการสอนข้างต้น ครูเจี๊ยบได้นำมาทดลองสอนเด็ก ๆ ชั้น ป.๕ โดยได้ดำเนินการตั้งแต่กิจกรรมที่ ๑ ถึงกิจกรรมที่ ๔ คงเหลือแต่กิจกรรมที่ ๕ เท่านั้นที่ยังไม่ได้ดำเนินการ เพราะต้องรอให้รุ่นพี่ที่แกะลายเพื่อทอเป็นมาช่วยสอน ก่อนที่จะนำไปทอต่อไป แต่จากระยะเวลาเพียง ๑ เดือนที่ได้

ทดลองสอนพบว่า นักเรียนสามารถแกะลายจากตัวอย่างที่ได้ศึกษาลงบนกระดาษการ์ดได้ รู้จักชื่อและความหมายของลายต่าง ๆ ของผ้าทอได้เป็นอย่างดี รวมถึงที่มาที่เป็นแรงบันดาลใจของลายผ้าชาวกะเหรี่ยง นับว่าสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรลายผ้าสู่อาเซียนคือ เด็กรู้จักภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง และรู้จักชื่นชมเอกลักษณ์ของคนอื่น

“มีคนบอกว่า คนเราถ้าไม่รักท้องถิ่น การจะกลับมาพัฒนาชุมชนท้องถิ่นคงเป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้นครูจึงพยายามให้เด็กรักท้องถิ่นของตนเอง ด้วยการพยายามเชิดชูจุดเด่นของกะเหรี่ยง ให้เด็ก ๆ เกิดความรักและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตน”

ในส่วนของกิจกรรมที่ ๕ ครูเจี๊ยบตั้งใจว่า ปิดเทอมนี้จะนัดเด็กที่โรงเรียนและเด็กที่มาเรียนในเมืองให้มาช่วยกันรวบรวมลายผ้าเพิ่มเติม เพราะลายผ้ากะเหรี่ยงมีเยอะมาก ผู้รู้ก็มีเยอะ จึงอยากให้เด็ก ๆ ทุกคนลองทอลายที่ยากเพื่อที่ลายผ้างดงามจะได้ถูกสานต่อ ■

วิจัยเพื่อนเดี่ยว... เก็บเกี่ยวความรู้ บนพื้นฐานความรักถิ่น

ร.ต.ต.สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์

บริบทของพื้นที่เสี่ยงภัย ข่าวสารที่ถูก
สื่อออกไปสู่โลกภายนอกคือเรื่องราว
ของความรุนแรงและความสูญเสีย
เมื่อเป็นเช่นนี้บ่อยๆ เข้า บางครั้งข่าวสารที่
สื่อจากมุมมองของคนภายนอกก็ย้อนกลับมา
สร้างความสั่นคลอน จนบดบังความมั่นใจ
ในวิถีวัฒนธรรม ความดีงามของชุมชน
ไปในที่สุด

ร.ต.ต.สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์

ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
บ้านตืองอ ช่างกลปทุมวันอนุสรณ์ ๑๓
ตำบลศรีบรรพต อำเภอศรีสาคร จังหวัด
นราธิวาส ได้เฝ้ามองปรากฏการณ์ที่
คุกคามความงดงามของชุมชน จึงเกิด
ความคิดอยากใหเยาวชนได้เรียนรู้เรื่อง
ราวของชุมชนตนเอง ผ่านกระบวนการ
เรียนรู้ในรูปแบบของการวิจัย ซึ่งเป็นวิจัย
แผ่นเดียว

กระบวนการเรียนรู้ที่ออกแบบใน
ขั้นแรกคือ “การสร้างกลุ่มการเรียนรู้
ของเด็ก” ด้วยการจัดกลุ่มให้นักเรียนที่
อยู่บ้านเดียวกันอยู่กลุ่มเดียวกัน

ขั้นที่สองเป็นขั้น “ระเบิดจากข้าง
ใน” เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดง
ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เช่น ในกลุ่ม

มี ๗ คน คนไหนที่พูดเก่งที่สุดก็ให้เป็น
ฝ่ายนำเสนอ คนไหนเขียนเก่งก็ให้เป็น
เลขา คนไหนคุมเพื่อนได้ก็ให้เป็นประธาน
กลุ่ม ให้เด็กได้ระบุดความสามารถของ
ตนเอง

ขั้นที่สามคือ การวางแผนการศึกษา
สิ่งที่ดีงามที่มีอยู่ในชุมชนว่า การลงพื้นที่
ในกลุ่มบ้านที่อาศัยอยู่ จะสำรวจอะไร
จะถามใครได้บ้าง โดยโจทย์จะมุ่งเน้นไป
ที่การรวบรวมข้อมูลเรื่องราวดี ๆ ในชุมชน
ความปรารถนาของคนในชุมชนต่อสิ่งที่
ดีงาม และวิธีที่จะทำให้สิ่งดีงามนั้นคงอยู่
อย่างยั่งยืน ทั้งนักเรียนสามารถสอบถาม
ความคิดเห็นของผู้คนได้หลากหลาย
ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง ชาวบ้าน ผู้นำ
ศาสนา หรือผู้นำชุมชน

ขั้นตอนที่สี่คือ การเก็บข้อมูลทั้ง
ภาพและเนื้อหา โดยครูจะมอบกล้อง
ถ่ายรูปและเครื่องบันทึกเสียงให้นักเรียน
นำไปถ่ายภาพและไปสอบถามสิ่งดีงาม
ที่มีอยู่ กระตุ้นให้นักเรียนบันทึกข้อมูล
ให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าผู้ตอบจะให้ข้อมูล
แบบไหนก็ตาม

หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จ ขั้นตอน
ที่ห้า จะให้เด็กๆ นำข้อมูลมาวิเคราะห์
แต่เป็นการวิเคราะห์แบบเด็กๆ โดย
จำแนกแยกแยะข้อมูลให้เป็นกลุ่ม
ตามช่องต่างๆ เช่น ข้อมูลเรื่องการ
ละหมาดรวบรวมไว้ในช่องละหมาด
การทำขนม การทำซาริรายอ แล้ว
สังเคราะห์ว่าหมวดหมู่ไหนมีมากน้อย
แค่ไหน ซึ่งในการสังเคราะห์นี้จะให้

นักเรียนระดมความคิดในกลุ่มของตนเองก่อนว่า มีข้อเสนอและวิธีการที่จะทำให้เรื่องนั้นคงอยู่อย่างยั่งยืนได้อย่างไร แล้วเปรียบเทียบข้อเสนอของกลุ่มกับข้อเสนอที่ได้จากชุมชน จากนั้นนำข้อเสนอที่ตรงกันมาสรุปเป็นผลงานของกลุ่มเพื่อตอบคำถาม ๓ ข้อ คือ สิ่งที่ตั้งถามในชุมชน ความปรารถนาต่อสิ่งนั้น วิธีที่จะทำให้สิ่งนั้นคงอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งแต่ละกลุ่มสามารถสรุปเป็นภาพวาด ข้อความ หรือรูปแบบต่างๆ ได้อย่างอิสระ เพื่อนำเสนอต่อไปในขั้นตอนที่หก

“หลังจากผ่านการทำงานกลุ่ม ครูจะทำหน้าที่ชวนถอดบทเรียนจากผลการวิเคราะห์สังเคราะห์ ตัวอย่างเช่น สมมติว่าชาวบ้านภูมิใจว่าหมู่บ้านมีความสามัคคี ครูจะชวนเด็กๆ ถอดบทเรียนว่า ความสามัคคีในมุมมองของชาวบ้านคืออะไร ทำอย่างไรเพื่อตอบคำถามสำคัญ ๓ ข้อ และเมื่อจบกระบวนการกับเด็กๆ ครูจะเชิญชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้นำหมู่บ้านมาฟังการนำเสนอของเด็ก โดยครูจะเป็นคนนำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนร่วมกับชุมชนอีกครั้ง”

ครูสุวิทย์บอกว่า ที่ทำเช่นนี้เพราะอยากให้เด็กเห็นคุณค่าชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เพราะชุมชนยังมีสิ่งดี ๆ อยู่มาก เราต้องพยายามเจาะออกมาเพื่อมาแก้ปัญหาที่รุมเร้าอยู่ในขณะนี้ บางคนอาจจะมองว่าที่นี่ไม่ปลอดภัย น่ากลัว และอันตราย แต่จริง ๆ แล้วในชุมชนยังมีความดีงามอยู่มากมาย ถ้าเราให้เด็กยึดโยงไว้มันจะส่งผลทางด้านจิตใจ เด็กก็จะเกิดความรักภูมิใจ

คำถามในการวิจัยของเด็กๆ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แต่จะใช้กระบวนการเรียนรู้เดิมคือ ขั้นที่ ๑.การสร้างกลุ่มเรียนรู้ ๒.ระเบิดจากข้างใน ๓.การวางแผนศึกษา ๔. เก็บข้อมูลภาพ เสียง และบันทึกข้อมูล ๕. วิเคราะห์และสังเคราะห์ ๖. นำเสนอ ๗. ถอดบทเรียน และเป็นวิจัยหน้าเดียวของเด็กๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเข้มงวดเรื่องรูปแบบ แต่มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การตระหนักรู้ ความภาคภูมิใจ รักถิ่นฐาน ภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนตนเอง ■

เรียนรู้วิถีลื้อ สู่การพัฒนาอาชีพ

วนัสนันท์ สนโต

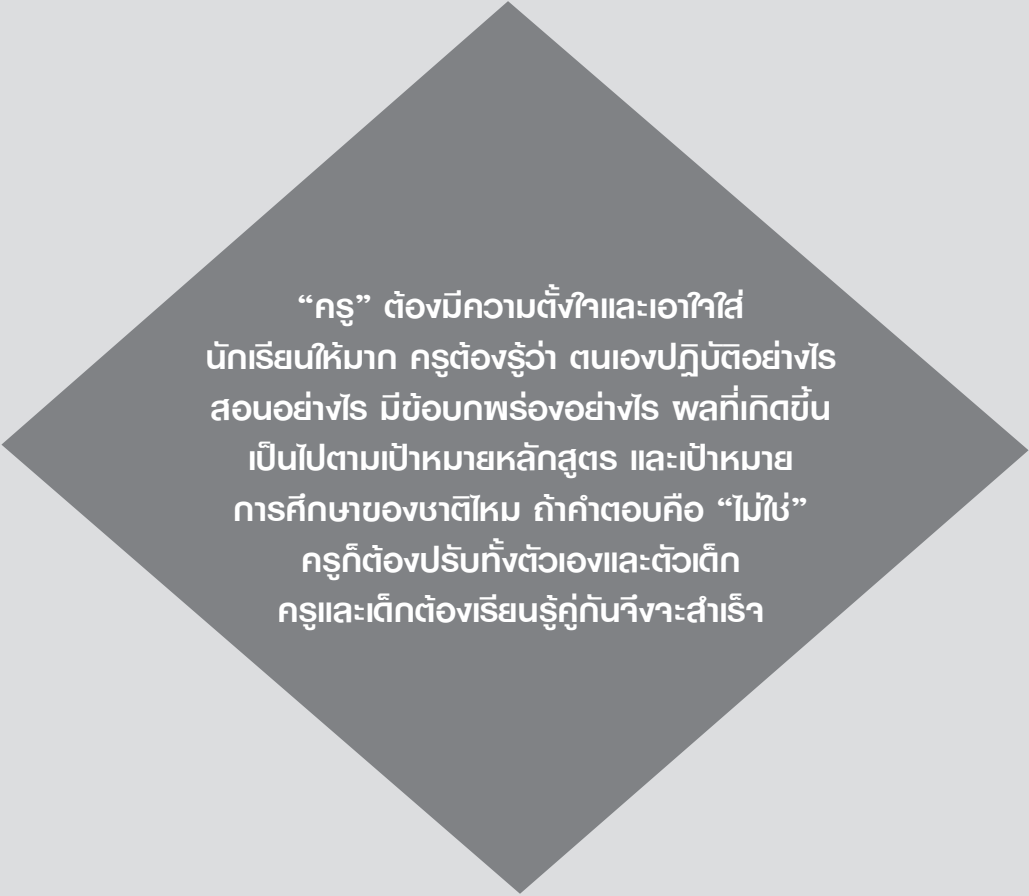
ปี ๒๕๕๙ คณะครูโรงเรียนบ้านห้วยฟอง
ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดน่าน เริ่มทำหลักสูตรวิถีชีวิตชาวลื้อ
โดยมีครูวนัสนันท์ สนโต เป็นหนึ่งในแกนนำ
ที่ขับเคลื่อนเรื่องนี้

เนื้อหาในหลักสูตรจะเป็นการ
บูรณาการทุกกลุ่มสาระ ใช้เรื่องราวทาง
ประวัติศาสตร์ชุมชน อาชีพ ภูมิปัญญา
และศักยภาพของชุมชนเป็นฐานในการ
เรียนรู้ผ่านการสำรวจความเชื่อ ภูมิปัญญา
วัฒนธรรม การละเล่น จากปราชญ์
ชาวบ้าน และผู้รู้ในชุมชน

นักเรียนจะได้รับมอบหมายให้
สืบค้น สืบค้น เก็บข้อมูลความรู้ จากการ
สัมภาษณ์ สังเกต จัดบันทึก นำมา
เรียบเรียงเป็นชิ้นงาน ซึ่งครูวนัสนันท์เป็น
ผู้สอนที่สามารถบูรณาการวิชาเทคโนโลยี
วิชาकरणงานอาชีพกับหลักสูตรชาวลื้อ
และวิถีชีวิต โดยแนะนำให้เด็กนักเรียน
สร้างสรรค์ผลงานนำเสนอในรูปแบบ
e-book, website, power point
presentation

รวมทั้งครูได้ชักชวนนักเรียน
ทำโครงการ ที่ใช้กระบวนการสืบค้น
ข้อมูลเพื่อพัฒนางานอาชีพ โดย
ประสานความร่วมมือขอรับการ
สนับสนุนวิทยากรจากโรงพยาบาล
ส่งเสริมสุขภาพตำบล และชาวบ้าน
เช่น ความรู้เรื่องการนวดเพื่อสุขภาพ
ด้วยสมุนไพรชาวลื้อ การถักไม้กวาด
ดอกหญ้าและงานจักสาน จนสามารถ
พัฒนาอาชีพระหว่างเรียนให้กับ
นักเรียนได้ในที่สุด ■

“ครู” ต้องมีความตั้งใจและเอาใจใส่นักเรียนให้มาก ครูต้องรู้ว่า ตนเองปฏิบัติอย่างไร สอนอย่างไร มีข้อบกพร่องอย่างไร พลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหลักสูตร และเป้าหมาย การศึกษาของชาติไหม ถ้าคำตอบคือ “ไม่ใช่” ครูก็ต้องปรับทั้งตัวเองและตัวเด็ก ครูและเด็กต้องเรียนรู้คู่กันจึงจะสำเร็จ

เมื่อคนไทย... ต้องเรียนรู้ภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ ที่คนไทยส่วนใหญ่ใช้เป็น “ภาษาหลัก” ในการสื่อสารระหว่างกัน แต่ในหลายพื้นที่ ภาษาไทยกลับกลายเป็นภาษาที่สองที่แสนจะยากเย็นต่อการเรียนรู้ เพราะบริบทที่ต้องใช้ภาษาท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อเข้าสู่การเรียนรู้ในระบบ ในฐานะพลเมืองไทยจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้การสื่อสารด้วยภาษาไทย การฝึกฝน เต็มเต็ม ทักษะความรู้ความเข้าใจภาษาไทยให้กับนักเรียนจึงเป็นภารกิจหลักที่ครูหลายๆ โรงเรียนตั้งไว้เป็นเป้าหมายสำคัญ เพราะความเข้าใจเนื้อหาสาระวิชาต่างๆ จะผูกติดกับพื้นฐานความรู้ภาษาไทย ถ้าสื่อสารภาษาไทยไม่ได้ ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่างๆ ก็ไม่เกิด ในฐานะคนไทย เมื่อต้องดำเนินชีวิต ติดต่อประสานงานกับโลกภายนอก ย่อมติดขัด เกิดความไม่มั่นคงทางใจ ตอกย้ำความไม่มั่นใจในตัวเอง อาจส่งผลให้ชีวิตไม่ก้าวหน้าอย่างที่หวัง ครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์หลายท่านตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงเพียรพยายาม “ออกแบบ” กระบวนการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาศักยภาพการสื่อสารภาษาไทยให้กับลูกศิษย์ เพื่อเป็นฐานต่อยอดการเรียนรู้ทั้งในชีวิตการเรียนและชีวิตประจำวัน

๕๒ +

๖๔ +

+ ๕๕

ทุกกิจกรรมที่ครูคิดขึ้น
จุดเริ่มต้นเหมือนกันคือ
นักเรียนต้องเริ่มจากการเขียนก่อน
แล้วจึงไปศึกษาข้อมูล แล้วมาเขียน
เขียนเสร็จแล้วก็นำไปศึกษา
เสร็จแล้วจึงมานำเสนอ
เป็น “อุบาย” ให้นักเรียน เขียน
อ่าน ทบทวน วนเวียนอยู่เช่นนี้

๖๒ +

+ ๕๗

๖๐ +

+ ๕๘

ร้อง เล่น เต้น แสดง... พัฒนาภาษาไทย

จ.ส.ก.สัญญา สอนบุญทอง

จ.ส.ก.สัญญา สอนบุญทอง แห่งโรงเรียนบ้านห้วยเฮี้ยะ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็มีปัญหาไม่ต่างจากครูที่สอนในโรงเรียนที่มีนักเรียนชนเผ่า ที่นี้การสื่อสารในชีวิตประจำวันใช้ภาษาชนเผ่าภาษาไทยจึงกลายเป็นภาษาที่สองหรือภาษาที่สามที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ก็ต่อเมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนเท่านั้น

ครูสัญญาจึงพยายามคิดค้น หาวิธี “บูรณาการ” ภาษาไทยเข้ากับทุกวิชา และใช้กิจกรรมนอกห้องเรียน “กระตุ้น” ให้นักเรียนได้ฝึกฝนการสื่อสารภาษาไทยให้มากที่สุด โดยเฉพาะกิจกรรมร้อง เล่น เต้น แสดง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กๆ ชอบ เพราะเป็นวัยที่มีจินตนาการสูง

ที่มาของการทำ “บทเรียน” ให้เป็น “บทละคร” เกิดจากการที่ครูได้รับฟังพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงรับสั่งในคราวหนึ่งว่า “เด็กไทยไม่ค่อยรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทย” กระทั่งวงวิชาการจึงน้อมนำพระราชเสาวนีย์มาดำเนินการ โดยจัดประกวดละครประวัติศาสตร์ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน อันเป็นที่มาของการจัดอบรมเรื่องการละครให้กับครูทั่วประเทศ ซึ่ง

เป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานเขตการศึกษา กับกรมศิลปากร ซึ่งครูสัญญาได้รับโอกาสเข้าร่วมอบรมด้วย เมื่อกลับมาที่โรงเรียนจึงนำแนวทางดังกล่าวมาดำเนินการต่อ ด้วยการแปลงบทเรียนเป็นบทละคร เขียนบทละครเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

“บทละครเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จะมีบทพูดที่ค่อนข้างยาว แต่เด็กๆ สามารถท่องจำได้ภายใน ๑ คืน” นี่คือความตั้งใจของครูเมื่อเริ่มทำกิจกรรมที่นักเรียนสนใจเรียนรู้ และมีความพยายามในการจดจำบทละครได้อย่างรวดเร็ว ต่างจากการสอนในห้องเรียน

การแสดงละครของนักเรียนจากโรงเรียนบ้านห้วยเฮี้ยะในการประกวดละครประวัติศาสตร์ในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนในปีแรก ได้รับความชื่นชมจากผู้ชม จนได้รับรางวัลที่ ๓ ทำให้เด็กๆ และครูเกิดกำลังใจในการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จึงขยายจากละครประวัติศาสตร์ชาติไทย เป็นละครประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชนเผ่า ละครคุณธรรม ซึ่งได้รับการตอบรับจากหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นอย่างดี เช่น ละครเรื่องพระสุพรรณกัลยาที่ได้รับเชิญจากวัดน้ำฮู อำเภอปาย ให้แสดงในงานฉลองประจำปีของวัดทุกปี หรือละครประวัติศาสตร์มูเซอดำ ซึ่งเป็น

ชนเผ่าในพื้นที่ได้รับเชิญจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้นำไปแสดงต้อนรับในวาระที่มีแขกมาเยือนในพื้นที่เป็นประจำ

เป็นอันรู้กันว่า นักเรียนชั้น ป.๖ คือนักแสดงประจำโรงเรียน **ความใฝ่ฝันที่จะได้ขึ้นเวทีกลายเป็นแรงบันดาลใจให้นักเรียนตั้งใจเรียน เขียน อ่าน ให้ชด้อยข้อคำ**

“เวลาซ้อมการแสดง เป็นเวลาที่เด็กส่วนใหญ่ของโรงเรียนมาอยู่รวมกัน น้อง ๆ นั่งตาแป๋ว มองดูพี่ ๆ ซ้อมเล่นละคร พลังจดจำบทพูด ทำทางไว้ในสมองน้อย ๆ เพื่อจะแอบเอามาฝึกเล่น ฝึกแสดงกันเองในยามว่าง และส่งผลไปสู่ความตั้งใจเรียนภาษาไทยมากขึ้น เพราะรู้ว่าถ้าสื่อสารภาษาไทยได้ดีจะทำให้มีโอกาสได้ขึ้นเวทีเหมือนพี่ ๆ บ้าง”

กิจกรรมละครนอกจากจะสร้างโอกาสในการแสดงออกของนักแสดงแล้ว นักเรียนที่ไม่ได้แสดงยังมีส่วนร่วมในงานที่ตนถนัด ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายอุปกรณ์ ฝ่ายฉาก ฝ่ายเครื่องแต่งกาย เสื้อผ้า หน้าผม แต่ละคนล้วนมีหน้าที่รับผิดชอบ จนเชี่ยวชาญเป็นทักษะติดตัว เช่น งานจับจีบผ้าที่ทั้งครูและนักเรียนที่รับผิดชอบทำออกมาได้สวยงาม จนหน่วยงานภายนอกเรียกใช้บริการเป็นประจำ

“ละครของโรงเรียนเราเป็นละครที่ไม่ติดรูปแบบ แต่ นักเรียนต้องฝึกจำ ฝึกเขียนบทละคร จากประโยคร้อยแก้ว นักเรียนต้องแปลงให้เป็นบทพูด แปลงเป็นบทละครสั้น และตอนนี้ก็เริ่มมีการฝึกทำภาพยนตร์สั้น โดยเริ่มต้นครูเป็นคนเขียนบทภาพยนตร์ก่อน เพราะจะยากกว่าละครเวที” ครูสัญญาเล่าถึงกระบวนการฝึกของนักเรียนที่มีเป็นลำดับขั้น

และเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีนิสัยรักการอ่าน ครูสัญญา จึงสร้าง **“เงื่อนไข”** การฝึกทักษะนิสัยรักการอ่านที่สอดแทรกไปกับวิถีชีวิตในโรงเรียนคือ ตอนเช้าของทุกวันนักเรียนต้องมาลงเวลาเรียนด้วยลายมือของตนเอง เพื่อที่ครูจะได้ดูว่านักเรียนเขียนถูกหรือไม่ รวมทั้งมีข้อตกลงร่วมกันว่า นักเรียนต้องสื่อสารด้วยภาษาไทยในโรงเรียน และครูจะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในการใช้ภาษาไทยด้วย

กิจกรรมหน้าเสาธงเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน โดยเฉพาะกิจกรรมการเล่าข่าวและเหตุการณ์ที่นักเรียนจะต้องไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากสื่อต่างๆ ด้วยตนเอง แล้วนำความรู้มาบันทึกเป็นชิ้นงาน ศึกษาข้อมูลที่ได้มาให้เข้าใจแล้วนำเสนอ ซึ่งก่อนนำเสนอนักเรียนต้องส่งชิ้นงานให้ครูดูก่อน โดยนักเรียนต้องสรุปความรู้ และถ่ายทอดให้เพื่อนๆ ฟังหน้าเสาธง หากนักเรียนคนไหนไม่เข้าใจก็สามารถซักถามได้ทันที

ส่วนกิจกรรมเล่านิทานส่งเสริมคุณธรรม แรกๆ จะให้นักเรียนไปคัดลอกนิทานที่ตนเองสนใจมาเล่า แต่หลังๆ ครูพัฒนารูปแบบขึ้นมาใหม่เพื่อหนีความจำเจ จึงให้นักเรียนเขียนนิทานเทียบเคียงต้นฉบับ แต่มีข้อแม้ว่าตอนส่งครูนักเรียนต้องส่งพร้อมต้นฉบับและนิทานเทียบเคียงมาพร้อมกัน

สำหรับกิจกรรมร้องเพลงก็มีทั้งเพลงพระราชนิพนธ์ เพลงลูกทุ่ง เพลงไทยสากล เพลงสากล โดยนักเรียนต้องเวียนกันออกมาร้องเพลงสดๆ โดยไม่มีดนตรี พอถึงปลายภาคเรียนจะมีการทดสอบให้นักเรียนร้องกับดนตรี

ทุกกิจกรรมที่ครูคิดขึ้น จุดเริ่มต้นเหมือนกัน คือ นักเรียนต้องเริ่มจากการเขียนก่อน แล้วจึงไปศึกษาข้อมูลแล้วมาเขียน เขียนเสร็จแล้วก็ให้นำไปศึกษา เสร็จแล้วก็มานำเสนอ เป็น “อุบาย” ให้นักเรียนเขียน อ่าน ทบทวน วนเวียนอยู่เช่นนี้

ครูสัญญาบอกว่า ทุกกิจกรรมที่ครูคิดขึ้น จุดเริ่มต้นเหมือนกันคือนักเรียนต้องเริ่มจากการเขียนก่อน แล้วจึงไปศึกษาข้อมูลแล้วมาเขียน เขียนเสร็จแล้วก็ให้นำไปศึกษา เสร็จแล้วก็มานำเสนอ เป็น “อุบาย” ให้นักเรียนเขียน อ่าน ทบทวน วนเวียนอยู่เช่นนี้ โดยในหนึ่งวันจะจัดกิจกรรมแบบนี้ ๒ เวลาคือช่วงเช้าหลังเคารพธงชาติ และช่วงบ่ายคือบ่ายโมงถึงบ่ายโมงครึ่ง

นอกจากนี้ยังมี “กระบวนการกลุ่ม” ซึ่งทุกครั้งที่มีกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนต้องสรุปผลการดำเนินงานและนำเสนอด้วยทุกครั้ง การทำกิจกรรมแบบนี้ทำให้การเรียนรู้ง่ายขึ้น ไม่เฉพาะวิชาภาษาไทยเท่านั้น แต่รวมถึงวิชาอื่นๆ ด้วย

“เวทีแข่งขันเป็นเวทีเรียนรู้รอบด้าน หากชนะก็นำความภาคภูมิใจมาสู่เด็กๆ ทำให้เด็กๆ มีความมั่นใจในตนเอง เพราะการได้รับคำชื่นชมจากผู้อื่นจะเป็นแรงเสริมทำให้นักเรียนอยากเรียนหนังสือ อยากทำดียิ่งๆ ขึ้น แต่ถ้าแพ้ ครูกลับมองว่าดีกว่าการได้รับชัยชนะ เพราะทำให้เด็กๆ ต้องพยายามต่อไป ด้วยครูและนักเรียนต่างมีความมุ่งมั่นร่วมกันว่า ถ้าไม่ชนะก็ไม่เลิก”

การดำเนินการทั้งหมดทั้งมวลส่งผลทำให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการพูด มีความมั่นใจ กล้าแสดงออก ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงขึ้นตามไปด้วย เพราะนักเรียนสามารถสื่อสารภาษาไทยซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทักษะในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนก็ดีขึ้น เพราะมีความเข้าใจภาษา ผลสัมฤทธิ์โดยภาพรวมทั้งคะแนนสอบ O-Net ของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะวิชาสังคม สุขศึกษา พลศึกษาที่คะแนนค่อนข้างสูง โดยเฉพาะคะแนนภาษาไทยที่ปรับขึ้นมาอยู่ในระดับกลางๆ ของกลุ่มได้ ■

เรียนรู้อาก “สื่อาริง”

ร.ต.ต.พนารัตน์ จินตาทูล

ต.ต.เฉลิมชัย สิกธิ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนโลออนส์
มหาจักร ๙ ตำบลกีดช้าง อำเภอมะนัง
จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งดูแลรับผิดชอบสอนเด็ก
ในพื้นที่ ๔ หมู่บ้าน นักเรียนส่วนใหญ่เป็น
ชนเผ่าปกากะญอที่มีปัญหาในการสื่อสาร
ภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาหลักที่ใช้ในการเรียน
การสอน ร.ต.ต.พนารัตน์ จินตาทูล
ในฐานะครูใหญ่จึงต้องหาวิธีการสร้าง
“ทักษะการสื่อสารภาษาไทย” ให้นักเรียน
สามารถอ่านเขียนได้และสื่อสารเป็น

ด้วยบริบทของโรงเรียนที่ต้อง
พัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร
มีนักเรียนที่ต้องดูแลถึง ๑๒๕ คน และ
เป็นนักเรียนพักนอนจำนวนเกือบ ๑๐๐
คน การจัดการทั้งการศึกษา ความเป็น
อยู่จึงเป็นภาระที่ค่อนข้างหนักของครู ๔
คน การ “บูรณาการ” การเรียนไปพร้อม
กับการปฏิบัติงานจริงจึงเป็นทางออกที่
เหมาะสมที่สุดที่จะช่วยให้เด็กๆ ได้เรียน
รู้และพัฒนาทักษะภาษาไทยไปพร้อมกัน

“พื้นที่ทำการเกษตรและวัสดุ
อุปกรณ์” ในโรงเรียน จึงกลายมาเป็น
“แหล่งเรียนรู้ใกล้ตัว” ที่ครูพนารัตน์นำ
มาปรับใช้ในการสอนภาษาไทย แต่ก่อน
ที่จะถึงขั้นตอนนั้นครูบอกว่า ต้องมี
กระบวนการ “คัดกรอง” นักเรียนก่อน
เพื่อให้ทราบว่า นักเรียนแต่ละคนมีความ

รู้ระดับใด และสามารถสื่อสารภาษาไทย
ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งหากเป็นเด็กเล็ก
ระดับอนุบาลที่ยังไม่สามารถสื่อสาร
ภาษาไทยได้ ต้องใช้วิธีการปรับพื้น
ฐานความรู้โดยให้ครูผู้ช่วยที่สามารถ
สื่อสารภาษาถิ่นได้ ทำหน้าที่เป็นผู้
แปล เพื่อให้เด็กๆ เข้าใจและเชื่อมโยง
ความหมายในภาษาถิ่นและภาษาไทย
ให้ได้ก่อน

สำหรับเด็กประถมศึกษาสิ่ง
สำคัญคือต้อง “สร้างแรงจูงใจ” ให้กับ
นักเรียน เพราะส่วนใหญ่เด็กดอยมัก
จะไม่ชอบเรียนหนังสือ แต่มีความเก่ง
และความถนัดในงานที่ต้องปฏิบัติ
มากกว่า ครูจึงใช้เงื่อนไขดังกล่าวสร้าง
แรงจูงใจให้เด็กๆ ได้ทำในสิ่งที่เขา
ชอบหรือสนใจ เช่น บางคนสนใจเลี้ยง

สัตว์ บางคนสนใจปลูกพืช บางคน
สนใจงานช่าง ก็จะฝึกฝนให้เด็กๆ มี
ความรู้ในด้านนั้นๆ ซึ่งจะกลายเป็น
ความเชี่ยวชาญให้เขาสามารถต่อยอด
เป็นอาชีพ ควบคู่ไปกับระดับประคอง
การเรียนด้านวิชาการ

เมื่อคัดกรองเด็กได้แล้ว การสร้าง
“แผนการเรียนรู้” ของครูจะเชื่อมโยง
คำศัพท์ภาษาไทยกับสิ่งที่เด็กๆ จะต้อง
ปฏิบัติ เช่น ในการเลี้ยงสัตว์ก็ดึงคำศัพท์
เกี่ยวกับสัตว์ อุปกรณ์การเลี้ยงสัตว์ วิธี
การเลี้ยงสัตว์มาเป็น “คลังคำ” สำหรับ
ใช้สอนนักเรียนไว้เป็นหมวดหมู่เตรียมไว้
ให้พร้อมใช้ เป็นต้น

ส่วนการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช งานช่าง
ตลอดจนการนำผลผลิตไปประกอบอาหาร
ครูจะสอนคำศัพท์ภาษาไทยไปพร้อมๆ

กัน พืชผักแต่ละชนิดจะถูกนำมาเทียบเคียงระหว่างภาษาไทย และภาษาชนเผ่า ภาษาปกากะญอเรียกว่าอะไร ภาษาไทย เรียกว่าอะไร บางคราวเพื่อความสนุกสนานจึงมีการสอดแทรก ภาษาอังกฤษไปด้วยอย่างมีชั้นเชิง เช่นเดียวกับอุปกรณ์บั้งก็ จอบ เสียม บัวรดน้ำ ทับพี จาน ถ้วย ช้อน กระทะ ซ้อสัตว์ ชนิดต่าง ๆ อาการท่าทางระหว่างการทำงาน และวิธีการทำงาน ก็จะใช้คำศัพท์ภาษาไทยไปพร้อมกับการทำงานแต่ละชนิด

หลังจากปฏิบัติการในพื้นที่เสร็จ ครูจะสอนให้นักเรียน เรียนรู้คำศัพท์จากการทำงานต่าง ๆ เข้าในห้องเรียนอีกครั้ง แบบคำต่อคำ เช่น คำนี้เขียนอย่างไร อ่านว่าอย่างไร เพื่อฝึกให้นักเรียนเขียนอ่านได้คล่องแคล่วยิ่งขึ้น

สิ่งที่ได้คือ ผลผลิตจากการทำงานด้านการเกษตร การงานอาชีพ ความรู้เรื่องชนิดของพืชและสัตว์ วิธีการดูแลพืชที่ปลูก สัตว์ที่เลี้ยง เกิดทักษะการใช้วัสดุและการเก็บรักษาอุปกรณ์อย่างถูกต้อง ผลผลิตดังกล่าวจะถูกนำมา ประกอบอาหารเลี้ยงนักเรียนทั้งโรงเรียน ซึ่งเป็นหนึ่งในภารกิจที่โรงเรียน ตชด. ต้องพัฒนาให้เกิดเป็นทักษะอาชีพ ติดตัวเด็กต่อไป

ผลลัพธ์ทางอารมณ์ที่เด็ก ๆ อาจไม่รู้คือ เกิดการพัฒนา ทักษะความรู้ในการใช้ภาษาไทย ซึ่งครูพนารัตน์บอกว่า สำหรับเด็กชนเผ่าแล้ว การทำให้เด็กได้รู้จัก ได้ลงมือทำก่อน

แล้วจึงมานั่งเรียนเพื่อทบทวนเป็นวิธีการที่ได้ผล เพราะสร้าง การจดจำจากการปฏิบัติจริง

ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ข้างต้นยังส่งผลต่อการพัฒนา คุณลักษณะของนักเรียนให้รู้จักการทำงานเป็นทีม เกิดการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ ผู้ตาม ที่สำคัญคือทำให้เด็ก ๆ เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ผ่านการทำงานอย่างมีความสุข ที่ครูสามารถใช้เป็น “เครื่องมือ” ชักจูงย้อนกลับไปสู่การเรียนรู้ในห้องเรียนได้เป็นอย่างดี

กระบวนการเรียนรู้จากสื่อของจริงและการปฏิบัติงานจริงของครูพนารัตน์ สามารถ “ต่อยอด” ได้กับ กระบวนการที่ ด.ต.เฉลิมชัย สิทธิ จากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ทอท.บ้านนาไค้ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดน มีปัญหาเรื่องการสื่อสารระหว่างครู นักเรียน ชุมชน ซึ่งเป็นสังคมนานาชาติที่รวมของชนเผ่าอาข่า ไทยใหญ่ และลาหู่ ไว้ด้วยกัน ดอกหญ้าข้าด้วยปัญหาหนังสือเรียนที่ไม่ครบกับจำนวนนักเรียน

วิธีที่ครูเฉลิมชัยใช้คือ การปรับใช้สื่อหนังสือพิมพ์ วารสาร สถานที่ในโรงเรียน รวมทั้งการหาข้อมูลอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติม เพื่อสร้างการเรียนรู้ ฝึกฝนการใช้ภาษาไทยให้กับลูกศิษย์ ด้วยการเล่าเรื่องราวที่อยู่ใกล้ตัว สิ่งรอบตัว โดยใช้ทั้งภาษา

ท้องถิ่นและภาษาไทยให้นักเรียนฟัง เมื่อฟังจบ ครู “กระตุ้น” ให้เด็ก ๆ เปรียบเทียบระหว่างภาษาถิ่นกับภาษาไทย ด้วยกระบวนการกลุ่มคละเด็กชนเผ่า อาข่า ไทยใหญ่ ลาหู่ เพราะถ้าให้เด็กชนเผ่าเดียวกันอยู่กลุ่มเดียวกันมักจะพูดภาษาถิ่นของตัวเอง ดังนั้นในการระดมความคิดร่วมกันจึงต้องมีตัวช่วย เช่น รูปภาพเพื่อให้ความคิดตรงกัน บัตรคำที่ตรงกับภาพ เนื่องจากเด็กมาจากต่างชนเผ่า จึงต้องใช้ภาษาไทยสื่อสาร อภิปราย และวิเคราะห์ร่วมกัน

การให้เด็กสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กว้างขวางหลายแง่มุม ครูเองก็ต้องเรียนรู้ภาษาถิ่นของนักเรียนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ครูจะให้นักเรียนแต่ละกลุ่มทำบัญชีคำที่ได้รับฟังจากเรื่องเล่า คำที่แลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม ซึ่งในบัญชีคำแต่ละคำจะมีการแยกการสะกดพยัญชนะ สระ เมื่อได้

สำหรับเด็กชนเผ่าแล้ว การทำให้เด็กได้รู้จัก
ได้ลงมือทำก่อน แล้วจึงมานั่งเรียน
เพื่อทบทวน เป็นวิธีการที่ได้ผล
เพราะสร้างการจดจำจากการปฏิบัติจริง

บัญชีคำแล้ว จึงให้นำคำมาแต่งประโยค เล่าเรื่องราวในชีวิตประจำวันต่อไป

ส่วน “กระบวนการเสริมการเรียนรู้” ครูได้จัดให้มีกิจกรรมร่วมกับชุมชน โดยเชิญผู้ใหญ่บ้านมาเป็นวิทยากรเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน และให้นักเรียนแปลข้อความให้ผู้ปกครองของตนฟังเป็นภาษาของตนเอง

กระบวนการดังกล่าว ครูต้องทำการฝึกซ้ำ ๆ ทำบ่อย ๆ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเรียนรู้ซึ่งไม่จำกัดอยู่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น แต่เพื่อให้นักเรียนมีทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ ทั้งจากอินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ หนังสือในโรงเรียน และในชุมชน

เมื่อนักเรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน และฝึกฝนเป็นประจำ จะทำให้นักเรียนสามารถเขียนคำได้ แต่งประโยคเป็น สามารถเล่าเรื่องราวของชุมชนและวัฒนธรรมของตนเองได้ นักเรียนสามารถสอนผู้ปกครองให้สื่อสารภาษาไทย จนผู้ปกครองสามารถพูดภาษาไทยในการประชุมผู้ปกครองได้ เด็กนักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนรู้ ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง มั่นใจตนเอง มั่นใจในการใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร จนถึงขั้นที่นักเรียนบางกลุ่มได้ตั้งโรงเรียนเพื่อสอนเด็กด้อยโอกาสที่ไม่มีสัญชาติในหมู่บ้านของตนเอง ■

เมื่อคนไทย...
ต้องเรียนรู้ภาษาไทย

ภาษาไทย... เพื่อเด็กชายแดนใต้

สำเนียง เพชรชนะ

จากเหนือสุดลงสู่ใต้สุดของประเทศ
ปัญหาเรื่อง “การสื่อสารภาษาไทย”
ยังคงเป็นปัญหาหลักในระบบการศึกษา

จากประสบการณ์การจัด
การเรียนการสอนของครูสำเนียง
เพชรชนะ อดีตครูโรงเรียนบ้านควน
แปลงงู อำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี
ได้สะท้อนว่า เด็กๆ ในพื้นที่ ๓ จังหวัด
ชายแดนใต้ส่วนใหญ่อ่อนภาษาไทย
บางครั้งวิฤตถึงระดับอ่านไม่ออก
เขียนไม่ได้ ออกเสียงเพี้ยน เขียนไม่
ถูกต้อง เพราะในชีวิตประจำวันจะใช้
ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสาร ส่วน
ภาษาไทยใช้กับครูในโรงเรียนเท่านั้น
ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยจริงๆ

ครูสำเนียงจึงต้องการพัฒนา
ศักยภาพการอ่านออกเขียนได้ในรูปแบบ
สร้างสรรค์ให้กับลูกศิษย์ ซึ่งภายใต้
ความตั้งใจนั้น ครูสำเนียงเริ่มด้วยการ
ทดสอบความรู้ของนักเรียนเพื่อศึกษา
นักเรียนรายคนว่า มีความรู้ภาษาไทยใน
ระดับใด ซึ่งครูแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ
อ่อน ปานกลาง เก่ง

ในขั้นต่อไปครูเริ่มให้ความรู้เรื่องคำ
แก่นักเรียนโดยใช้เทคนิคง่ายๆ เช่น การ
เรียกสิ่งใกล้ตัว - ใกล้ตัว การยกตัวอย่าง
การใช้คำที่เป็นรูปธรรมไปสู่คำที่เป็น
นามธรรม

หลังจากที่นักเรียนได้ความรู้พื้นฐาน
บางส่วนแล้ว ก็จะมีการสร้างสื่อเพื่อ
การเรียนรู้ของนักเรียน และการสร้าง
ประสบการณ์ทางภาษาเพื่อพัฒนาทักษะ
ความรู้ซึ่งครูสำเนียงสรุปเป็นขั้นตอนคือ
การสร้างความสัมพันธ์เพื่อ “กระตุ้น”
ให้เด็กอยากเรียน โดยใช้หนังสือนิทาน
เกม เพลง พจนานุกรม หรือแหล่งเรียนรู้
ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้จากสื่อต่างๆ

การทำงานกลุ่ม หลังจากได้ร่วมกัน
เรียนรู้แล้ว นักเรียนจะได้รับมอบหมาย
ให้ทำงานกลุ่ม หรืองานรายบุคคล โดย
สามารถสร้างสรรค์ผลงานเพื่อนำเสนอ
ทั้งในแบบรูปภาพ คำ หรือมีทั้งภาพ
และคำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของ
นักเรียน เช่น นักเรียนวาดภาพกระดิก

น้ำร้อน ครูก็จะถามว่าเรียกว่าอะไร และ
เขียนเป็นคำได้อย่างไร

ใช้ “กระบวนการคิด” ครูออกแบบ
ให้นักเรียนใช้กระบวนการคิด โดยการ
ระดมความคิดจากคำที่แต่ละคนเสนอ
แล้วร้อยเรียงเป็นเรื่องเดียวกัน เช่น ใจทย์
เรื่องห้องครัว ให้นักเรียนแต่ละคนคิดคำ
ที่เกี่ยวกับห้องครัว แล้วให้จับกลุ่มตาม
ประเภทของคำ เช่น อุปกรณ์ในครัว
อาหารสด อาหารแห้ง เพื่อเรียบเรียงเป็น
เรื่องราวพร้อมภาพประกอบโดยระหว่าง
การนำเสนอ ครูจะทดสอบด้วยการถาม
เด็กๆ ว่า ภาพนี้คืออะไร เขียนอย่างไร
อ่านว่าอย่างไร ใช้ทำอะไรได้ เป็นต้น

การทำหนังสือเล่มใหญ่ หนังสือ
เล่มเล็ก โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มให้

ร่วมกันเรียบเรียงคำ กลุ่มคำแต่ละประเภท เพื่อนำไปใช้ในการอ่านและเขียนต่อไป

สื่อเรียนรู้ภาษาไทย หลังจากทำหนังสือเล่มเล็กและหนังสือเล่มใหญ่เสร็จแล้ว ครูจะใช้หนังสือดังกล่าวเป็นสื่อในการอ่าน การฝึกแตกรูปสะกดคำ นำคำมาแต่งประโยคใหม่ หรือนำคำมาเขียนเรียงความ เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนเขียนอ่านได้คล่องขึ้น

กิจกรรมต่างๆ ข้างต้นนี้จะถูกนำไปใช้สอนเด็กในระดับชั้น ป.๒ - ป.๖ โดยมีกิจกรรมเสริมคือ นักเรียนชั้น ป.๕ และ ป.๖ จะต้องนำเสนอภาษาไทยวันละคนๆ ละ ๑ คำ ก่อนเริ่มเรียนในชั่วโมงภาษาไทย ซึ่งหลังจากที่นักเรียนนำเสนอเสร็จแล้ว ครูจะให้ทำป้ายนิเทศภาษาไทยวันละคำไว้ให้เพื่อนๆ หาความหมายของคำ และนำคำนั้นๆ มาแต่งประโยคเป็นการบ้านมาส่ง ซึ่งผลงานของเด็กๆ ที่ได้นำเสนอจะถูกสะสมเป็นธนาคารคำ ธนาคารประโยค และธนาคารข้อความของแต่ละคนต่อไป

แต่ระหว่างจัดกระบวนการเรียนรู้ ครูสำเนียงเล่าว่า ครูต้องมีเทคนิคในการ “ช่วย” ให้เด็กๆ สนใจอยู่เสมอ ศิลปะพื้นบ้าน เช่น ตัวหนังตะลุง จึงถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นตัวพยัญชนะ สระในภาษาไทย เพื่อให้นักเรียนฝึกผสมคำเรียงกลุ่มคำ สร้างความสนใจ ความสนุกสนาน และความจำที่แม่นยำให้กับสมองน้อยๆ

ครูสำเนียงเล่าว่า เกมกล่องความเห็นเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ครูให้เด็กๆ เขียนคำแล้วนำมาหย่อนไว้ในกล่องโดยไม่ต้องเขียนชื่อหลังบัตร แต่ใครเสนอคำว่าอะไร ให้จดไว้ใน

บันทึกของตนเอง เมื่อถึงชั่วโมงภาษาไทยครูจะสุ่มเลือกบัตรคำขึ้นมา เป็นของใครก็ให้อ่านให้เพื่อนฟัง จากนั้นครูจะถามต่อเพื่อให้เด็กๆ ฝึกนำคำมาแต่งเป็นประโยค เช่น ป.๒ เด็กเสนอคำว่าทุ่งหญ้า ครูก็จะถามว่า อะไรเอ่ยกินหญ้า แล้วให้เด็กๆ ตอบเป็นประโยค

นอกจากนี้ครูยังมีกิจกรรมการผลิตสื่อจากคำที่นักเรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ ๕ ขั้นตอน โดยนำมาใช้ฝึกเรื่องการเรียนรู้เรื่องไวยากรณ์ เช่น การแยกอักษร ๓ หมู่ (ต่ำ กลาง สูง) คำพ้องเสียง คำคล้องจอง รวมทั้งฝึกการแข่งขันเปิดพจนานุกรม ซึ่งเด็กนักเรียนชั้น ป.๖ จะได้รับแจกพจนานุกรมเล่มเล็กคนละ ๑ เล่ม หรือบางครั้งก็อาจจะแบ่งกลุ่มฝึกเปิดพจนานุกรมเล่มใหญ่ก็ได้

“โจทย์คือ ครูจะกำหนดคำและเวลาในการค้นหาแต่ละคนจะต้องเปิดหาคำแล้วบันทึกไว้ในบัญชีคำของตนเองว่า คำนั้นอ่านว่าอย่างไร เป็นคำนาม คำกริยา หรือคำประเภทใด และมีความหมายว่าอย่างไร”

ผลของการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอทำให้นักเรียนของครูมีโอกาสเข้าแข่งขันการเปิดพจนานุกรมระดับภาค จนคว้าชัยชนะอันดับ ๑ มาครอง แถมเป็นตัวแทนแข่งขันในระดับประเทศ รวมทั้งการแข่งขันยอดนักอ่านที่ได้ตำแหน่งยอดนักอ่านยอดเยี่ยมของเขตการศึกษา ๑๔ ใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้

แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้ครูภาคภูมิใจที่สุดคือ ความก้าวหน้าของลูกศิษย์ ที่ทำให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษามากยิ่งขึ้น ■

สิริถาวรโมเดล ๖ ขั้น ๑ ทอมพีชิตภาษาไทย

สิริถาวร ติศรพงศ์

การศึกษาในระบบโรงเรียน ดูเหมือนจะเป็น “จุดอ่อน” ของการเรียนการสอนในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ เนื่องจากปัญหา ความรุนแรงและฐานวัฒนธรรมที่ส่วนใหญ่ สื่อสารด้วยภาษามลายู ทำให้มีการใช้ ภาษาไทยค่อนข้างน้อย ในขณะที่การเรียน ในโรงเรียนความรู้ภาษาไทยถือเป็นความรู้ พื้นฐานที่จะ “ต่อยอด” ไปสู่วิชาอื่นๆ

ครูสิริถาวร ติศรพงศ์ โรงเรียนวัด

พังยาง อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา เป็นผู้ที่มีความพยายามจะแก้ปัญหา ดังกล่าวเมื่อครั้งยังเป็นครูโรงเรียนบ้าน สะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ด้วยการคิดค้นเทคนิคการสอนภาษาไทย ที่ภายหลังเมื่อแพร่ขยายออกไปในวง กว้างในชื่อว่า “สิริถาวรโมเดล” โดยมี ขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ เตรียมทักษะ ใช้กิจกรรม เตรียมความพร้อม ทั้งการให้เด็กฯ นั่งสมาธิ การนั่งฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และหลักการใช้ภาษาของ นักเรียน ซึ่งครูจะต้องสร้างความคุ้นเคย สร้างความมั่นใจให้นักเรียนกล้าแสดงออก เช่น การฝึกทำความเคารพ การขอบคุณ การขอโทษ การขออนุญาต ทำให้ครู สามารถแบ่งกลุ่มนักเรียนตามระดับ ความรู้ความสามารถได้

ขั้นที่ ๒ อยากเรียนอยากรู้ เพื่อ สำนวณความสนใจและความต้องการ เรียนรู้ของนักเรียน ครูจึงเปิดโอกาสให้ นักเรียนได้บอกถึงความต้องการในเรื่อง ที่อยากจะเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้มี ส่วนร่วมในการกำหนดสาระการเรียนรู้ ซึ่งนักเรียนจะต้องรู้จักการสังเกต การวิเคราะห์สิ่งต่างๆ รอบตัว สามารถ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการเรียนและ ชีวิตประจำวัน ซึ่งครูสามารถจัดกิจกรรม ได้อย่างหลากหลาย เช่น การพูดคุย สอบถาม สัมภาษณ์ การระดมความเห็น การวาดภาพสื่อความหมายสิ่งที่นักเรียน อยากเรียนแล้วนำเสนอในกลุ่ม

ขั้นที่ ๓ จำหน่วยจัดระบบ เพื่อ ให้นักเรียนรู้จักสังเกตสิ่งที่ได้พบเห็นใน ชีวิตประจำวัน และใช้ความรู้เดิมที่มีอยู่

สามารถนำเสนอเรื่องราวต่างๆ ที่แต่ละ คนต้องการเรียนรู้มาจัดเข้าพวกให้เป็น ระบบ และจัดลำดับความสำคัญในการ เรียนแต่ละเรื่องเป็นชุดๆ สามารถอ่าน คำ เขียนคำ และรู้ความหมายของคำใน แต่ละชุดได้ เช่น ประเภทผลไม้ ประเภท สัตว์เลี้ยง ประเภทธรรมชาติ ซึ่งในการ ฝึกอ่านคำ เขียนคำ จะต้องฝึกซ้ำๆ จน นักเรียนเกิดทักษะและเสริมด้วยการ สนับสนุนให้นักเรียนอ่านหนังสือนิทาน หนังสือต่างๆ เพื่อฝึกฝนการอ่านและ กระบวนการคิด

ขั้นที่ ๔ เชื่อมโยงคำสู่ประโยค เพื่อให้นักเรียนสามารถพูดสื่อความ หมายจากคำเป็นประโยค สามารถเขียน ประโยคและเข้าใจความหมายของคำ ของประโยคที่เขียน และฝึกนิสัยรักการ

อ่านการเขียน โดยครูจะฝึกให้นักเรียนพูดเป็นประโยคซ้ำ ๆ บ่อย ๆ มีการจัดกลุ่มคละนักเรียนที่เรียนเก่งและเรียนอ่อนเพื่อให้เพื่อนได้ช่วยเพื่อน รวมทั้งขอให้ผู้ปกครองช่วยสอนในยามอยู่ที่บ้านด้วย

ขั้นที่ ๕ เพิ่มพูนคำขยายความ เพื่อฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ด้วยการให้นักเรียนนำคำทั้ง ๑๐ ชุด จำนวน ๕๐ คำ มาสร้างคำใหม่ หรือเพิ่มคำใหม่จากคำเก่า ฝึกอ่านคำ เขียนคำ เขียนประโยคหรือข้อความสั้น ๆ อย่างเข้าใจความหมายและรายละเอียดของคำ ประโยคที่เขียนให้ถูกต้องตามหลักภาษา ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อของจริงหรือบูรณาการกับสาระอื่น ๆ

ขั้นที่ ๖ สร้างสรรค์เรื่องราวจากประสบการณ์และจินตนาการ เพื่อให้นักเรียนสามารถเล่าเรื่องราว เขียนเรื่องราวได้ตามลำดับขั้นตอนของเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้อง สามารถคิดสร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการออกมาเป็นเรื่องราวสั้น ๆ ได้ ครูสามารถจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เช่น พาไปดูสถานที่จริง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แล้วนำมาเล่าหรือเขียนเป็นเรื่องราว

ทั้งนี้ในแต่ละขั้นตอน นอกจากการฝึกแบบง่าย ๆ แล้ว ครูจะต้องประเมินนักเรียนเป็นรายคนหลังจัดการเรียนรู้ครบ ๑ ขั้นตอน ๑ หน่วยการเรียนรู้ “หัวใจ” ของเทคนิคนี้คือการฝึกฝนที่ต้องทำซ้ำ ๆ ทำบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการทดลองของครูศิริถาวรพบว่า เมื่อปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ จนครบกระบวนการจะทำให้นักเรียนตั้งแต่ระดับ ป.๑ สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้เป็นอย่างดี ■

เมื่อคนไทย...
ต้องเรียนรู้ภาษาไทย

เวลาเรียนรู้... คู่กิจกรรม

เกษร อินตะกา

๓๐ ปีของการทำงานอยู่กับชาวกะเหรี่ยง ภายใต้อำเภอของโรงเรียนบ้านทุ่งหลวง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ยาวนานจนทำให้ ครูเกษร อินตะกา มีข้อสรุปว่า “เงื่อนไข” ในการสอนเด็กชาติพันธุ์ ที่นอกจากต้องเน้น การพัฒนาทักษะภาษาไทย ซึ่งเป็นพื้นฐาน ของการเรียนรู้วิชาอื่นๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่ต้อง คิดและสร้างสรรค์คือการ “ปลูกความมั่นใจ” ในการดำเนินชีวิตตามวิถีงามของชาติพันธุ์ ให้แก่นักเรียน

**เพราะเด็กบนดอยส่วนใหญ่ มัก
รู้สึกว่าคุณครูสอนยากกว่าเด็กพื้นราบ...**

ครูเกษรและคณะครูของโรงเรียน บ้านทุ่งหลวงจึงออกแบบการจัดการ เรียนการสอนที่บูรณาการการจัด กิจกรรมให้นักเรียนเรียนรู้ ๔ ภาษา คือ ภาษาไทย ภาษากะเหรี่ยง ภาษา อังกฤษ และภาษาท้องถิ่นในรูปแบบ กิจกรรมที่หลากหลายตามช่วงเวลา ต่างๆ เช่น

กิจกรรมแรกภาษา เพื่อสร้างการ รับรู้ในภาษาถิ่น เนื่องจากรากเหง้า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และ สืบทอด กิจกรรมนี้จึงสร้างเงื่อนไขให้ นักเรียนได้เรียน ๔ ภาษา คือ กะเหรี่ยง ไทย อังกฤษ และคำเมือง วันละคำใน

ช่วงกิจกรรมหน้าเสาธง โดยมอบหมาย ให้แต่ละชั้นจับกลุ่มเพื่อนำเสนอบทบาท สมมุติให้ได้เรียนรู้คำในภาษาต่างๆ และ นำไปแต่งประโยค มีครูร่วมประเมินโดย การสังเกต สัมภาษณ์ หรือสุ่มถามความ หมายของคำในภาษาต่างๆ

กิจกรรมกลุ่มที่สองการเรียนรู้ แบบไม่รู้ตัวว่ากำลังเรียนหนังสือ เริ่มต้นจากกิจกรรมอรุณสวัสดิ์ คือ ตั้งแต่เด็ก มาถึงโรงเรียน ซึ่งครูจะมอบหมายงาน ให้นักเรียนแต่ละคนตั้งแต่ ป.๒ - ป.๖ ไปศึกษาเรื่องราวที่สนใจ แล้วนำมา จัดรายการเสียงตามสายของโรงเรียน ตามกำหนด คือ ป.๒ วันจันทร์ ป.๓ วันอังคาร ป.๔ วันพุธ ป.๕ วันพฤหัสบดี ป.๖ วันศุกร์ กิจกรรมนี้ช่วยฝึกให้นักเรียน

ได้อ่าน เล่าเรื่องเป็น สรุปข้อความและ จับใจความสำคัญได้ ซึ่งครูจะมีการ ประเมินการเรียนรู้จากเอกสารและ การพูดคุยกับนักเรียนแต่ละคน

กิจกรรมที่สามนันทนาการ ครูจะมอบหมายงานตามกลุ่มสี่ เพื่อ นำเสนอผ่านการแสดงในโรงอาหารช่วง พักเที่ยง โดยวันจันทร์คือ กิจกรรมนิทาน แสงสนุก ซึ่งตัวแทนแต่ละกลุ่มสี่จะต้อง เลือกนิทานมาเล่าผ่านการแสดงกิจกรรม สุขใจไปกับเพลง หรือการร้องเพลงจาก คาราโอเกะในวันอังคาร เป็นวิธีการฝึก ที่เด็กๆ จะรู้สึกสนุกสนาน การร้องเพลง ทำให้เด็กได้ฝึกการออกเสียงภาษาไทย ได้ชัดเจนขึ้น วันพุธคือกิจกรรมครั้นเครง ภาษา เน้นที่ภาษาอังกฤษ นำเสนอ

การจะจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายเช่นนี้ได้ ครูทั้งโรงเรียนต้อง “ร่วมใจ” กันเพื่อให้นักเรียนทั้ง ๘๓ คน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ป.๖ เกิดกระบวนการเรียนรู้ และผลของการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาผู้เรียนอย่างมีระบบและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงพัฒนากทักษะความสามารถ มีความมั่นใจในความรู้ และกล้าแสดงออก

บทบาทสมมุติเพื่อเรียนรู้คำกริยาภาษาอังกฤษเทียบกับภาษาอื่น ๆ วันพฤหัสบดีอ่านสร้างสรรค์ปัญญา โดยการเลือกหนังสือบทความ ข่าวที่ชื่นชอบมาแนะนำ วันศุกร์แข่งขันตอบปัญหาสารานุกรมวันละ ๒ ข้อ เป็นการละเล่นเหมือนเกมโชว์ที่แต่ละกลุ่มจะต้องแข่งขันเก็บคะแนน

ทั้งนี้ “กระบวนการเรียนรู้” ของนักเรียนทั้งโรงเรียนจะถูก “ร้อยเรียง” ผ่านกิจกรรมที่คณะครูร่วมกันออกแบบ ตั้งแต่ช่วงเช้ากิจกรรมอรุณสวัสดิ์คือ กิจกรรมเสียงตามสายในโรงเรียนก่อนเข้าแถวเคารพธงชาติ กิจกรรมคมชัดภาษา คือกิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมนันทนาการทั้งคือกิจกรรมในโรงอาหารตอนพักเที่ยง โดยมีหลักการคือทำอะไรที่สนุก ไม่ให้นักเรียนรู้ตัวว่ากำลังได้เรียนรู้

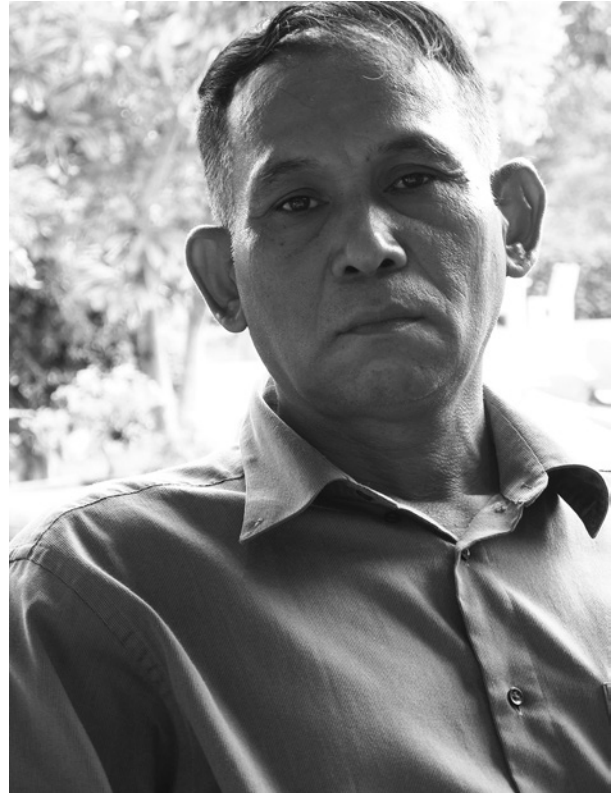
แม้ในยามเย็นก่อนกลับบ้าน เด็ก ๆ จะได้ทำกิจกรรมรื่นเริงแบบสบาย ๆ ไม่ว่าจะเป็น การวาดรูป ระบายสี ออกกำลังกาย ทำขนม-อาหารที่ชอบ หรือสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยมีครูช่วยอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมเป็นจุด ๆ ตามความสนใจของนักเรียน

ครูเกษรบอกว่า การจะจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายเช่นนี้ได้ ครูทั้งโรงเรียนต้อง “ร่วมใจ” กันเพื่อให้ นักเรียนทั้ง ๘๓ คน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ป.๖ เกิดกระบวนการเรียนรู้ และผลของการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาผู้เรียนอย่างมีระบบและต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงพัฒนากทักษะความสามารถ มีความมั่นใจในความรู้ และกล้าแสดงออก เช่น การทำโครงการจิตอาสาส่งเข้าประกวดในโครงการที่จัดขึ้นโดย สพฐ. ด้วยการนำเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงซึ่งผูกพันกับปามาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติ สื่อถึงการดูแลป่าด้วยวิถีกะเหรี่ยง จนได้รางวัลที่ ๒ ระดับภาค และโครงการที่จัดประกวดโดยบริษัท ยูนิลีเวอร์ ประเทศไทย จำกัด ซึ่งเป็นโครงการจิตอาสาพัฒนาสังคม เรื่องทุ่งหลวงป้องกันสิ่งแวดล้อมและชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมแนวกันไฟปลูกป่า สืบชะตาน้ำ จนได้รับรางวัลที่ ๒ ในการประกวดโครงการระดับภาคเหนือ ทำให้ได้สิทธิ์ไปประกวดระดับประเทศ และคว้ารางวัลที่ ๒ ระดับชาติมาครองได้ ■

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้ามสังกัด ขจัดปัญหาภาษาไทย

ร.ต.ต.สุพจน์ หมดใช้

ในบริบทของพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้
ที่ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวัน
กอปรกับเป้าหมายของโรงเรียน
ตำรวจตระเวนชายแดนที่มุ่งพัฒนา
ให้เด็กๆ ในถิ่นทุรกันดารมีทักษะความรู้
ในการดำรงชีวิต เป็นกรอบการพัฒนา
ศักยภาพของนักเรียนที่ไม่ได้มุ่งเป้าไปที่
ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

แต่ในฐานะผู้บริหาร ร.ต.ต.สุพจน์
หมดใช้ ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดนโรงงานยาสูบ ๒
อำเภอยะหา จังหวัดยะลา มองว่า
พื้นฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพ
เด็กๆ คือ เด็กต้องมีพื้นฐานการใช้
ภาษาไทยที่ดีเพื่อที่จะสามารถต่อยอด
การดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ ได้อย่าง
มีประสิทธิภาพ

หากแต่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา
ของเด็กในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนใต้ยังไม่
ค่อยน่าพอใจนัก ด้วยสถานการณ์
ความรุนแรงทำให้ไม่สามารถจัดการเรียน
การสอนได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าโรงเรียน
ของครูใหญ่สุพจน์จะได้รับความร่วมมือ

จากชุมชน ผู้นำศาสนา ฝ่ายปกครอง
เข้ามาร่วมกันดูแลครูและโรงเรียนเป็น
อย่างดีก็ตาม

การสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ในฐานะผู้บริหาร ครูสุพจน์บอกว่า
ต้อง “เปิดโอกาส” ให้ครูได้ใช้ความ
สามารถของตนเองให้มากที่สุด มีโอกาส
ในการแสดงออก นำเสนอวิธีการและ
ทางออก เช่น การแก้ปัญหาเด็กนักเรียน
อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ครูเสนอแนวทาง
ทั้งการสอนเสริม สร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็ก
ให้ความอบอุ่นแก่เด็กเพราะเด็กในพื้นที่
ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะ
ค่อนข้างยากจน โรงเรียนจึงต้องดูแล
ไม่ใช่แค่เรื่องการศึกษาเท่านั้น หากรวม

ไปถึงเรื่องของปากท้องที่ต้องดูแลให้เด็ก
ได้อิ่มท้องก่อนที่จะป้อนอาหารสมอง

สำหรับแนวทางพัฒนาผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียน ครูสุพจน์จะเปิดโอกาสให้
ครูไปรับการอบรมเสริมความรู้ในสาขา
วิชาที่รับผิดชอบ เพราะครูหลายท่านจบ
ไม่ตรงกับสาขาวิชาที่ต้องสอน การที่จะ
พัฒนาความรู้ ทักษะ และเทคนิคใน
การจัดการเรียนการสอนให้กับครูใน
โรงเรียนได้ ครูสุพจน์จึงนำคณะครูเข้า
ร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนในพื้นที่
ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มโรงเรียนใน
สังกัด สพฐ. ๗ แห่ง กับโรงเรียน ดชด.
๑ แห่ง โดยครูฝ่ายวิชาการของทุก
โรงเรียนจะร่วมกันพัฒนาแผนการเรียน

เงื่อนไขจากการที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูที่เก่งๆ จากโรงเรียนอื่นๆ กลายเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ครูในโรงเรียนสามารถพัฒนาการเรียนการสอนได้ดีขึ้น

การสอน เงื่อนไขจากการที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับครูที่เก่งๆ จากโรงเรียนอื่นๆ กลายเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ครูในโรงเรียนสามารถพัฒนาการเรียนการสอนได้ดีขึ้น

“ตัวอย่างเช่น แผนการสอนวิชาภาษาไทย ครูสอนภาษาไทยทุกโรงเรียนจะช่วยกันรวบรวมคำศัพท์พื้นฐานที่นักเรียนแต่ละชั้นต้องทราบ จำนวน ๑๐๐ คำมีอะไรบ้าง แล้วครูแต่ละโรงเรียนจึงนำไปสอนนักเรียน ซึ่งผมให้ครูถ่ายเอกสารทั้ง ๑๐๐ คำของแต่ละชั้น แจกให้เด็กนักเรียนทุกคนเอาไว้ท่อง แรกๆ ครูก็คิดว่าไร้สาระ แต่กลับเป็นวิธีง่ายๆ ที่ได้ผล เพราะเด็กจะสนใจท่อง เมื่อประเมินผลปลายเทอม เด็กสามารถอ่านได้ครบ ๑๐๐ คำทุกคน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่แม้กระทั่งผู้ปกครองยังตื่นตื้นที่เห็นลูกหลานเขาสามารถอ่านได้”

ผลของการใช้แผนการเรียนนี้ ทำให้ในปีที่ผ่านมาโรงเรียนผ่านการประเมินตั้งแต่ครั้งที่ ๑

“บางคนอาจจะมองว่า โรงเรียน ตชด. ผู้โรงเรียน สพฐ. ไม่ได้หรอก ไปร่วมกับเขาทำไม แต่ผมกลับมองว่า การทำงานเป็นกลุ่มทำให้เราได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อนครูโรงเรียนอื่นๆ และทำให้โรงเรียนของเราได้พัฒนาตนเองไปพร้อมๆ กับโรงเรียนอื่นๆ ด้วย” ■

พัฒนาอาชีพ... เพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิต

เส้นทางชีวิตของเด็ก ๆ ในชนบทอาจไม่ใช่เส้นทางที่จะมุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เรียนจบปริญญา ทำงานกินเงินเดือนในองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นสูตรสำเร็จของคนในเมืองใหญ่ หากเป็นเส้นทางชีวิตที่ต้องหาทางเลือกที่จะอยู่รอด เติบโต มีอาชีพที่มั่นคง บางคนพลาดโอกาสทางการศึกษาตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อตั้งตัวได้จึงกลับมาสร้างโอกาสต่อยอดการศึกษาสู่การพัฒนาอาชีพ เพื่อยกระดับความรู้และคุณภาพชีวิต “การออกแบบกระบวนการเรียนรู้” ของครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์เพื่อเด็กในถิ่นทุรกันดารจึงต้องเป็น การเรียนรู้ที่รอบด้าน ทั้งวิชาการและวิชาชีพ เพื่อเป็นฐานให้เด็ก ๆ ใช้ประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวต่อไป

+ ๖๘

+ ๗๐

๘๐ +

๗๘ +

+ ๗๒

๗๖ +

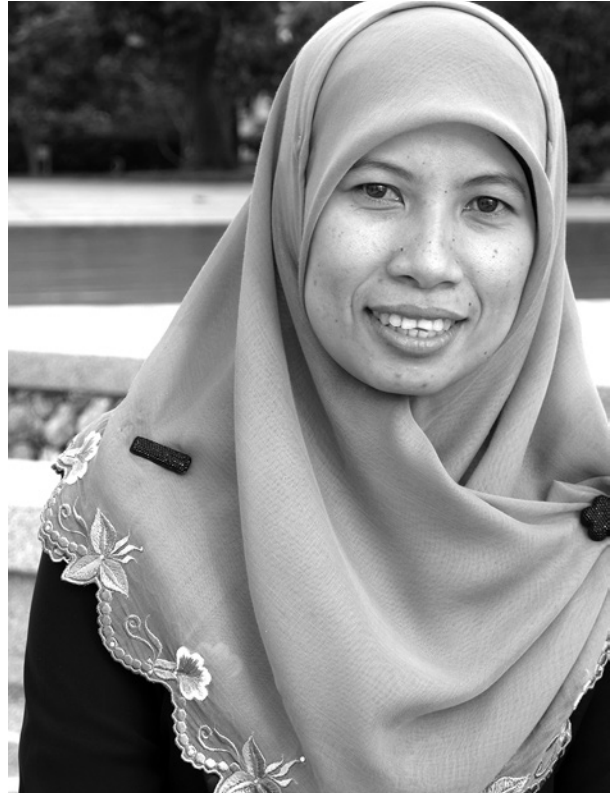
+ ๗๔

การสอนวิชาชีพ
หากสอนแต่ “ทักษะ”
แต่ไม่มี “คุณ” ให้ทำอาชีพ
หรือไม่มีที่ทางให้ตั้งต้น
ยากนักที่ผู้เรียนจะตั้งตัวได้

ช่วยสุดทาง สร้างความยั่งยืน

แหวะเยาะ แหวะอาแซ

บ่อยครั้งที่เรามักได้ยินเสียงโต้เถียงถึงความยั่งยืนของโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนกระบวนการพัฒนาของหน่วยงานองค์กรต่างๆ กลายเป็นบทเรียนซ้ำๆ ที่คนในชุมชนได้รับ นั่นคือ หมดโครงการงานหยุด กลุ่มสลายตัว จนเหมือนจะยอมรับหลายๆ ว่าเป็นธรรมชาติของการทำงานโครงการไปเสียแล้ว

แต่สำหรับครูแหวะเยาะ แหวะอาแซ

ครูศูนย์การศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี กลับมีบทเรียนที่ต่างออกไป...

จริงอยู่ที่บทบาทของครู กศน. คือสอนผู้ไม่รู้หนังสือ สอนผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา และสอนเรื่องการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้ ถ้าจะสอนแค่ให้จบเทอมก็จบกันก็คงจะได้ หากแต่เพราะ “ความใส่ใจ” ทำให้ครูแหวะเยาะเห็นว่าการสอนวิชาชีพหากสอนแต่ทักษะแต่ไม่มีทุนให้ทำอาชีพ หรือไม่มีที่ทางให้ตั้งต้น ยากนักที่ผู้เรียนจะตั้งตัวได้ ดังนั้นกระบวนการสอนของครูจึงมีความต่อเนื่องยาวนานกว่า ๑ เทอม

กระบวนการเรียนรู้วิชาชีพเริ่มต้นจากการที่ครูแหวะเยาะมักจะสอบถามความ

ต้องการของผู้เรียนว่า อยากเรียนรู้เรื่องอะไร...คำตอบที่ได้คือ “ทองม้วน” เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่า ในพื้นที่มีคนทำทองม้วนขายอยู่แล้ว และเป็นอาชีพที่น่าสนใจ เมื่อครูทราบข้อมูลจึงลงพื้นที่เพื่อพบปะกับผู้รู้ในชุมชนเพื่อเชิญมาเป็นวิทยากร จนพบว่ามีนักศึกษาของ กศน. ท่านหนึ่งทำทองม้วนขาย เป็นอาชีพที่สืบทอดมาจากแม่ แม้ว่าจะยินดีถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนอื่น ๆ แต่เขาก็ออกตัวว่า ทำเป็น แต่สอนตามหลักวิชาการไม่เป็น

เมื่อวิทยากรมีใจพร้อมที่จะถ่ายทอดวิชา ครูแหวะเยาะจึงจัดให้มีกระบวนการเตรียมความพร้อมของหลักสูตรการทำทองม้วน ด้วยการสัมภาษณ์ขั้นตอนวิธีการทำทองม้วน

จากวิทยากร แล้วนำมาแปลงเป็นแผนการเรียนรู้ระยะเวลา ๖๐ ชั่วโมง โดยทำแผนการสอนร่วมกับวิทยากรทั้งนี้เพื่อช่วยจัดลำดับความคิด ขั้นตอนวิธีการสอนให้กับวิทยากรไปในตัว

ลำดับขั้นตอนการถ่ายทอดคือ ภาคทฤษฎี ๑๒ ชั่วโมง เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทั้ง ๒๐ คนเข้าใจตรงกันว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ โดยกระบวนการเรียนรู้เป็นการบรรยายเกี่ยวกับส่วนผสม อุปกรณ์ ขั้นตอนการผลิต การบรรจุ และการตลาด ส่วนภาคปฏิบัติ ๔๘ ชั่วโมงให้ผู้เรียนได้ลงมือฝึกทำทองม้วน ๒ รส คือ รสดั้งเดิม และรสดอกอัญชัญ

ทั้งนี้ระหว่างการเรียนรู้ครูแฉะจะ “กระตุ้น” โดยใช้คำถามเพื่อยกระดับความคิดสร้างสรรค์ เช่น ให้คิดว่า ถ้าทำทองม้วนรสใหม่ ๆ ควรเป็นรสอะไรบ้าง หรือซักถามแลกเปลี่ยนถึงปัญหาอุปสรรคในการผลิตในช่วงท้ายชั่วโมง รวมทั้งสอนเรื่องการคิดต้นทุน การตั้งราคา และการหาช่องทางตลาด

ในช่วงแรก ๆ ของการฝึกทำทองม้วน ผลผลิตส่วนใหญ่จะแบ่งปันในกลุ่มผู้เรียน เพื่อช่วยกันชิมว่า ฝีมือของแต่ละคนเป็นอย่างไร ต้องปรับรสชาติหรือส่วนผสมอย่างไรบ้าง เมื่อชิมกันเองจนได้รสชาติเป็นที่พอใจแล้ว ให้แต่ละคนนำไปให้คนในครอบครัวได้ลิ้มลอง และรับคำแนะนำมาปรับปรุง เมื่อรสชาติและรูปแบบผ่านการยอมรับของผู้เรียน ครู และสมาชิกในครอบครัวแล้ว จึงนำไปบรรจุเพื่อจำหน่ายต่อไป ครูแฉะจะต้องทำตัวเป็น “นายหน้า” นำไปขายกับคนรู้จักหรือฝากขายตามร้านค้า ร้านน้ำชาในพื้นที่ใกล้เคียง พร้อมกับรับฟังเสียงสะท้อนเพื่อนำมาปรับปรุงการผลิตให้ดียิ่งขึ้น

“การที่ครูอาสาเป็นคนเอาไปขายเอง เพราะอยากให้ผู้เรียนเห็นว่า ครูไม่ได้ละเลย และเป็นการสร้างความมั่นใจว่า ครูจะช่วยกลุ่มให้ประสบผลสำเร็จก่อน จึงจะส่งต่อให้เขาทำเองทั้งหมด”

เมื่อสามารถขายผลิตภัณฑ์ได้ระดับหนึ่ง ครูต้องเสริมสร้างความมั่นใจให้เขาเห็นว่า ผลงานไปได้แล้ว ต้องกระตุ้นให้เขาดำเนินงานเอง โดยอาจเริ่มจากการนำไปฝากขายตามร้านค้าในชุมชนของตนเอง รวมทั้งต้องให้เขาได้คิดวิเคราะห์ถึงแนวทางการพัฒนาสินค้าให้สามารถเติบโตไปได้อย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นที่การตั้งเป็นกลุ่มสตรีทองม้วน ม.๔ บ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีการพัฒนาเรื่องบรรจุภัณฑ์ ซึ่งครูจะมีบทบาทในเรื่องการประสานกับแหล่งทุนในพื้นที่ เช่น ศอ.บต. หน่วยงานพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัย เพื่อต่อยอดการสนับสนุนให้กับกลุ่ม

ในส่วนของกลุ่มเองก็ต้องมีการสร้างความเข้มแข็ง โดยการ “เสริมความรู้” เรื่องการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เมื่อการทำงานของกลุ่มได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ กลุ่มก็เริ่มมีความคิดที่จะขยายตลาดด้วยการขอการรับรองอาหารฮาลาล และขอ อย. ครูในฐานะที่ปรึกษาจึงยังคงมีบทบาทในการสนับสนุนความรู้เรื่องอาหารฮาลาล การประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มบรรจุ

เป้าหมายจนได้รับการรับรองจากสถาบันมาตรฐานฮาลาล และขยายตลาดส่งออกไปยังประเทศมาเลเซีย บรูไน

ด้วยผลงานที่โดดเด่นทำให้มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนให้กลุ่มขึ้นทะเบียนสินค้า OTOP ซึ่งก็ได้ผ่านการประเมินระดับ ๔ ดาว พร้อมกับมีการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ยิ่งขึ้น

กระบวนการทำงานของครูแฉะที่ทำร่วมกับกลุ่มทองม้วน ไม่ได้เสร็จสิ้นเพียงแค่การสอนวิชาชีพเพียง ๑ เทอม หากแต่มีการทำงานเกาะติดยาวนานมาถึง ๙ ปี ครูแฉะจะจึง “ถอดบทเรียน” เพื่อนำกระบวนการนี้ไปเริ่มต้นทำกับกลุ่มปลาหวาน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนประมงที่บางครั้งมีปลาเหลือจากการขายเป็นจำนวนมาก จึงต้องหาวิธีการแปรรูปโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเสริมด้วยความรู้จากวิทยากรเข้ามาช่วยเติมเต็ม แต่กลุ่มปลาหวานเพิ่งดำเนินการมาได้ ๒ ปี ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น มรรคผลเชิงเศรษฐกิจยังไม่ชัดเจน แต่ผลเชิงมิติทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้มีกิจกรรมทำร่วมกัน รู้สึกมีความสุขที่ได้รับความสนใจ กลายเป็นแรงบันดาลใจซึ่งกันและกัน

“ทำงานกับกลุ่มนี้จะยากกว่ากลุ่มทองม้วน เพราะผู้เรียนอายุมาก มีปัญหาเจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง ท้อบ้าง จึงต้องดูแลมากเป็นพิเศษ พร้อมกับกระตุ้นด้วยการพาไปดูงานที่อื่น ๆ เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ซึ่งในอนาคตกลุ่มนี้ก็ตั้งเป้าว่าจะพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปจนถึงสินค้า OTOP และตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งครูคงต้องประสานให้ อบต.เข้ามาสนับสนุนด้วย”

แม้จะเป็นเงื่อนไขที่ต่างออกไป แต่ครูแฉะก็ยังยินดีที่จะประคับประคองให้กลุ่มอาชีพของชุมชนที่รับผิดชอบค่อย ๆ พัฒนาการต่อ ด้วยการทำงานที่นำความตั้งใจจริงและการปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่องเป็นที่ตั้ง ■

เติม “ความรู้” รูปแบบการบริหารกลุ่ม สู่ความยั่งยืน

สาเกี๊ยะ บึงดอเล้าะห์

บทบาทในการส่งเสริมอาชีพภายใต้ร่มของ
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษา
ตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอราษี
จังหวัดยะลา ของครูสาเกี๊ยะ บึงดอเล้าะห์
ทำให้ครูต้องสัมผัสกับกลุ่มอาชีพต่างๆ
เป็นประจำ

เป็นการทำงานที่ครูบอกว่า
“ไม่ใช่เอาไปให้ แต่ต้องพัฒนาจาก
การพูดคุย ช่วยกันคิดวิเคราะห์ให้
สอดคล้องกับศักยภาพและทรัพยากร
ที่มีอยู่ในท้องถิ่น” และเมื่อตั้งต้นการ
พัฒนากลุ่มอาชีพได้แล้ว การบริหาร
จัดการสู่ความยั่งยืนก็เป็นงานส่วนหนึ่ง
ที่ครูต้องไม่ละเลยเช่นกัน

“ความเข้มแข็งของกลุ่มอยู่ที่การมี
ประธานกลุ่มที่เข้มแข็ง เสียสละ เป็นคน
ที่สมาชิกยอมรับ แต่ครูเองยังต้องดูแล
ต่อเนื่องโดยบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆ
พยายามหาแหล่งทุนสนับสนุน ของตำบล
และบ่อนอื่นๆ เติมเต็มความรู้เมื่อต้องการ”

ครูสาเกี๊ยะเล่าว่า ที่ผ่านมามี
ทำงานของกลุ่มอาชีพเมื่อผ่านไประยะ
หนึ่งจะมี “จุดอ่อน” ที่ส่งผลการ
คงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น การลาออกของ
สมาชิก อาจจะเป็นเพราะภาระทาง
ครอบครัวซึ่งเป็นเรื่องพอรับได้ แต่เรื่อง

สำคัญที่ครูจะต้องหนุนเสริมคือ การ
บริหารจัดการที่ต้องมีความโปร่งใส
ตรวจสอบได้ บางครั้งที่สมาชิกด้วยกัน
เกิดความคลางแคลงใจ แต่ไม่กล้าถาม
ครูในฐานะคนนอกที่สนับสนุนมา
ตั้งแต่ต้นจึงกลายเป็นที่พึ่งในการ
เคลียร์ปัญหาอยู่เสมอทั้งทางแจ้งและ
ทางลับ

“เมื่อการบริหารจัดการเริ่มส่อแวว
ไม่ค่อยดี จากกลุ่มใหญ่ๆ ก็เริ่มเล็กลง ครู
พยายามให้กำลังใจเขา ด้วยการเปิดรับ
สมาชิกเพิ่ม พร้อมกับแนะนำว่า ว่างๆ
ชวนสมาชิกมาพูดคุยและสร้างข้อตกลง
ร่วมกันใหม่ ใครสงสัยเรื่องอะไรให้ถาม
แต่ถ้าไม่สามารถทำอย่างเปิดเผยได้ก็
อาศัยความคุ้นเคยในการสะกิดบอก แต่
ครูก็ต้องมีเทคนิคเหมือนกัน โดยครูจะ

บอกเขาว่า ครูรู้ว่าเธอทำงานเหนื่อย
ทำงานหนัก จนบางครั้งอาจลืมอธิบาย
อะไรไปบ้าง ทำให้เพื่อน ๆ เริ่มไม่ไว้วางใจ
เธอไปอธิบายให้เขาฟังหน่อยดีไหมว่า
เรื่องราวเป็นมาอย่างไร เมื่อถึงเวลา
ประชุมก็พูดให้เพื่อนเข้าใจด้วย ซึ่งที่ผ่าน
มาครูก็ใช้วิธีนี้ได้ผลมาหลายรายแล้ว”

แม้จะประสบความสำเร็จในการส่งเสริม
อาชีพการนำเศษไม้ในท้องถิ่นมา
ผลิตเป็นกรงนก การออกแบบตัดเย็บผ้า
คลุมผมสตรีมุสลิม รวมทั้งการแปรรูป
ผลิตภัณฑ์ปลาต้ม จนเป็นสินค้าขึ้นชื่อ
ของอำเภอรามัน จังหวัดยะลา ทำให้ชาว
บ้านมีอาชีพที่มั่นคงแล้ว แต่ครูสาเกี๊ยะยัง
ไม่หยุดที่จะคิดค้นพัฒนากลุ่มอาชีพให้มี
ความก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

“ผ้าปะลาจิง” เป็นผ้าทำมือลายโบราณในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการพบเห็นผ้าชนิดนี้ครั้งแรกในปี ๒๕๗๒ ในขบวนรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ประพาสที่มณฑลปัตตานี จากนั้นผ้าได้ชนิดนี้ก็เริ่มหายสาบสูญไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในภาคใต้ ด้วยเหตุที่สภาพอากาศในพื้นที่มีฝนตกชุก ไม่เหมาะแก่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ครูสากีนะ เป็นผู้หนึ่งที่ชื่นชอบความสวยงามของผ้าปะลาจิง และเห็นโอกาสเมื่อหอบจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยะลา ได้จัดอบรมการทำผ้าปะลาจิงเพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญาดังกล่าว จึงอาสารับการอบรมเป็นเวลา ๑๐ วัน เพื่อเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาการทำผ้าปะลาจิงทุกขั้นตอนจากปิยะ สุวรรณพงษ์ ปรารักษ์ท้องถิ่นผู้ริเริ่มค้นคว้าและรื้อฟื้นภูมิปัญญาการทำผ้าปะลาจิง

“กระบวนการเรียนรู้เริ่มตั้งแต่การทอไปจนถึงการทำบล็อกไม้ ตัวทำลายผ้า และการพิมพ์ กระบวนการทุกอย่างทำด้วยมือทั้งสิ้น สมัยก่อนช่างทำแม่พิมพ์สำหรับพิมพ์ผ้าปะลาจิงจะเป็นช่างกลุ่มแกะลายไม้ ลายด้ามกริช ลายประตูลูกกรง ช่องระบายลม ในอาคารบ้านเรือน วัด มัสยิด หรือบ้านเก่าของภาคใต้ ตัวลายไม้ที่ทำบล็อกจะเป็นไม้ขนุนป่า ไม้แคระ ส่วนสีย้อมก็จะเป็นสีของธรรมชาติ เช่น แก่นขนุน ขมิ้นชัน ผิวมะกูด”

ด้วยความสนใจภูมิปัญญางานช่างที่สะท้อนเอกลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้ ทำให้ครูสากีนะเห็นช่องทางการขยายผลเพื่อสืบทอด จึงเชิญผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอรามัน ร่วมสังเกตการณ์ในการอบรม เพื่อเสนอให้พัฒนาเป็นหลักสูตรหนึ่งของ กศน. อำเภอรามัน เมื่อผู้อำนวยการเห็นชอบจึงได้จัดทำโครงการเสนอต่อต้นสังกัดเพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรส่งเสริมอาชีพการทำผ้าปะลาจิง เป็นหลักสูตรเบื้องต้นระยะสั้น ๕๐ ชั่วโมง ใช้เวลาอบรมประมาณ ๑๔ วัน ๗ ละ ๓ ชั่วโมง มีครูที่ผ่านการอบรมทั้งหมด ๙ คน สลับกันเป็นวิทยากร เปิดอบรมไตรมาสละ ๑ ครั้ง

“การทำงานเป็นการพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยต่อยอดการทำผ้าปะลาจิงกับกลุ่มแม่บ้านที่ทำเรื่องผ้าคลุมผมและกลุ่มผ้าบาติก เพราะมีทักษะและอุปกรณ์อยู่บ้างแล้ว รวมทั้งปรับใช้ผ้าฝ้าย ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์แทนผ้าไหม แต่เพราะการลงทุนทำ

ผ้าปะลาจิงต้องใช้ทุนสูงมาก ทั้งโต๊ะพิมพ์ บล็อก สี เทียน ฯลฯ รวมกันแล้วต้องลงทุนในครั้งแรกกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท เราจึงวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพื้นฐานและมีเครื่องมืออุปกรณ์อยู่บ้างแล้ว แต่มาเติมเต็มเทคนิคการทำผ้าปะลาจิงเข้าไปเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์”

การเพิ่มทางเลือกในการสร้างเสริมงานฝีมือของท้องถิ่นเป็นเทคนิคหนึ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพที่ กศน. สนับสนุนอยู่ ไม่ให้ย่ำอยู่กับที่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น กศน. จะมีบทบาทในการเริ่มต้นให้ชาวบ้านได้ฝึกปรี้อผ่านการอบรมที่สนับสนุนทั้งความรู้ อุปกรณ์ เพื่อให้ได้ฝึกทักษะผ่านการทำซ้ำๆ จนเชี่ยวชาญ มั่นใจ รวมทั้งชี้ให้เห็นช่องทางที่จะนำไปประกอบอาชีพ

“การส่งเสริมอาชีพไม่ใช่แค่พยายามตั้งกลุ่มใหม่เท่านั้น แต่ครูต้องเสริมความรู้เทคนิคใหม่ ๆ ให้กับกลุ่มเดิมที่มีอยู่ เช่น กลุ่มทำกริช ที่ปรับใช้ทักษะการแกะสลักมาเป็นการทำบล็อกผ้าปะลาจิงขาย กลุ่มผ้าคลุมผมสามารถปรับใช้ผ้าปะลาจิงในการสร้างสรรค์ลวดลายใหม่ ๆ ของผ้าคลุม ส่วนกลุ่มบาติกที่มีวัสดุอุปกรณ์อยู่แล้วหากเพิ่มความรู้เทคนิคการพิมพ์ลายผ้าปะลาจิงเข้าไปก็จะสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ออกมาสู่ตลาดได้”

บทเรียนการทำงานของครูสากีนะสะท้อนบทบาทของครูที่ต้อง “ขยันหาความรู้ใหม่ ๆ” มาเติมเต็ม และยังเป็นเรื่องดีถ้าความรู้หรือสิ่งใหม่ ๆ นั้นสอดคล้องกับฐานทุนวัฒนธรรมของท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการรื้อฟื้นและสืบสานวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ■

โรงเรียน...อาชีพ

ด.ต.ดนัย ภูษาใหญ่

การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียน
โรงเรียน และชุมชน อยู่ในสายตาและหัวใจ
ของ ด.ต.ดนัย ภูษาใหญ่
ครูใหญ่ศูนย์การศึกษาดำรงจระเขยชายแดน
บ้านเลพะสุคี อำเภอมะเขม มาด จังหวัดตาก
แทบทุกลมหายใจเข้าออก เมื่อไปพบเห็นอะไร
ก็คิดย้อนกลับมาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่
ของลูกศิษย์อยู่เสมอ

จนกระทั่งปีหนึ่งครูดนัยมีโอกาสได้
เดินเที่ยวในงานกาชาด เห็นโรงเรียนอื่น
มาออกบูทแสดงผลงานทำอิฐบล็อก
จึงนึกขึ้นได้ว่า น่าจะนำไปสอนนักเรียน
เพราะชุมชนบ้านเลพะสุคีตั้งอยู่บน
พื้นที่สูง ทั้งการเดินทางและการขนส่ง
เป็นไปด้วยความยากลำบาก จะสร้าง
อะไรแต่ละครั้งต้องซื้ออิฐบล็อกและ
ขนมาจากตัวอำเภอมะเขมมาด ด้วยระยะ
ทางที่ห่างไกลทำให้ราคาอิฐที่ขายใน
อำเภอก่อนละ ๕ บาท เพิ่มสูงขึ้นเป็น
๓๕ บาททันที หากสามารถผลิตได้เอง
น่าจะเป็น “อาชีพทางเลือก” ที่เหมาะสม
ให้กับเด็ก ๆ ได้ เพราะการสร้างอาคาร
บ้านเรือนส่วนใหญ่ล้วนต้องใช้อิฐบล็อก
ทั้งสิ้น

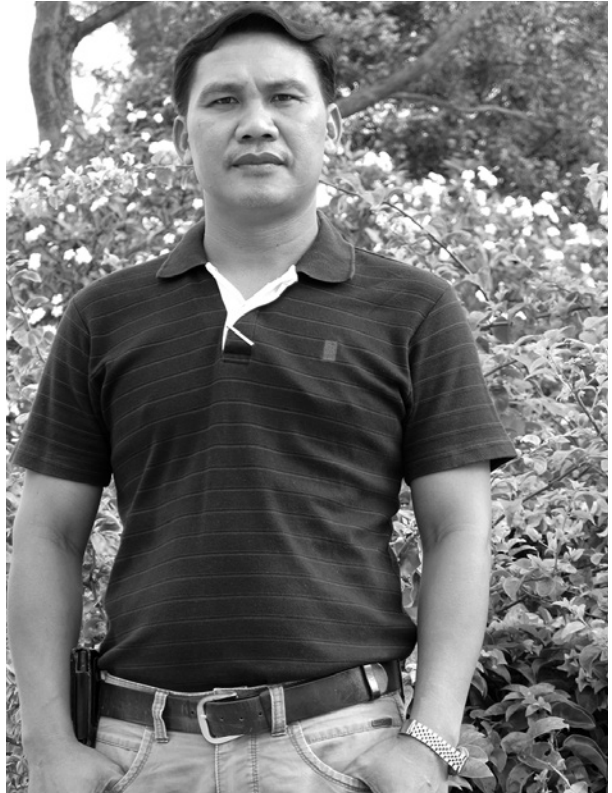
ครูดนัยจึงชวนหาความรู้
ติดต่อวิทยากรมาสอนนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาตอนปลาย ลงทุนซื้อบล็อก
ทำอิฐ ซื้อซีเมนต์มาจากในเมือง ใช้ทราย

แม่น้ำที่หาได้ในพื้นที่ ชักชวนนักเรียน
ทดลองทำจนสามารถผลิตอิฐเพื่อสร้าง
อาคารต่างๆในโรงเรียนได้โดยไม่ต้องซื้อ
คำนวณต้นทุนแล้วพบว่าไม่แพงเท่าไร
และสามารถผลิตขายได้ในราคาก่อนละ
๑๕ บาท อิฐบล็อกของนักเรียนจึงมีราคา
ถูกกว่าซื้อจากร้านค้าในเมืองกว่าครึ่ง
ชาวบ้านรายรอบจึงหันมาอุดหนุนอย่าง
เนืองแน่น

เมื่อเห็นว่าการะบวนการผลิต
อิฐบล็อกเริ่มดำเนินไปได้ด้วยดี ครูจึง
ตั้งเป็น “กลุ่มอิฐบล็อก” ขึ้น โดยมี
สมาชิกหลักคือนักเรียนชั้น ป.๔ - ป.๖
ประมาณ ๕๐ คน หมุนเวียนเข้ามาช่วย
กันผลิตในช่วงหลังเลิกเรียนทุกวัน
รายได้ที่ได้รับส่วนหนึ่งแบ่งเข้ากองทุน

เพื่อเก็บไว้ซื้อวัตถุดิบในการผลิต
อีกครั้งหนึ่งแบ่งเป็นค่าแรงให้กับ
สมาชิก ส่วนนักเรียนชั้นเด็กเล็กหาก
อยากมีรายได้ ก็สามารถขนทราย
แม่น้ำมาขายให้กลุ่มเพื่อสร้างรายได้
แก่เด็กๆ ระหว่างเรียนได้

ครูดนัยบอกว่า ช่วงเวลาบ่ายสาม
โมงเป็นต้นไป เป็นช่วงเวลาของการฝึก
ทักษะอาชีพ ซึ่งที่โรงเรียนจะมีฐานอาชีพ
ต่างๆ ไว้ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ ทั้งฐาน
เกษตร เลี้ยงสัตว์ ทอผ้า ใครมีเวรทำงาน
ในฐานไหนก็เข้าไปฝึก สำหรับเด็ก ๆ ที่
เข้าฐานการผลิตอิฐบล็อก เด็ก ๆ จะต้อง
คำนวณว่า แต่ละวันเขาจะผลิตอิฐกี่ก้อน
โดยดูจากยอดการสั่งซื้อและกำลังคน ซึ่ง
ส่วนใหญ่จะผลิตได้ประมาณ ๕๐ ก้อน

ต่อวัน เขาจะทยอยผลิตตามรายการสั่งซื้อ เช่น ช่วงนี้ กคน.ในพื้นที่ใกล้เคียงจะสร้างอาคาร สั่งอิฐไว้ ๑,๐๐๐ ก้อน พวกเขาต้องวางแผนว่าต้องใช้เวลาลดกี่วัน ใช้ปูนซีเมนต์กี่กระสอบ ใช้ทรายเท่าไร พร้อมกับจัดทำรายการวัสดุที่ต้องใช้มาเบิกกับครู

ส่วนชาวบ้านในชุมชนที่ไม่มีเงินซื้ออิฐหากต้องการใช้ก็สามารถลงแรงขนทราย หรือลงหุ้นแรงงานร่วมผลิตอิฐบล็อกกับกลุ่มเด็ก ๆ ก็ได้ เมื่อได้ผลผลิตทางกลุ่มก็จะแบ่งอิฐให้ครึ่งหนึ่ง

“ตอนนี้อิฐบล็อกผลิตขายแทบไม่ทัน การสร้างอาคารเรียน สร้างบ้าน สร้างห้องน้ำห้องส้วม ล้วนต้องใช้อิฐบล็อกทั้งสิ้น โรงเรียน ดชด. และชุมชนในละแวกใกล้เคียงก็มาสั่งซื้อกับเรา บ้านเรือนในชุมชนเดิมไม่มีห้องน้ำ ห้องส้วม พอเราทำอิฐบล็อกเองได้ ตอนนี้ทุกบ้านมีส้วมใช้ครบทุกหลังคาเรือน อาคารในโรงเรียนที่สร้างในระยะหลังล้วนสร้างจากอิฐบล็อกฝีมือนักเรียนทั้งสิ้น”

นอกจากการสร้างรายได้ที่เป็นกอบเป็นกำแก่นักเรียนแล้ว ปัจจุบันกองทุนอิฐบล็อกเติบโตมีทุนรอนกว่า ๓๐,๐๐๐ บาท และการผลิตอิฐบล็อกของนักเรียนยังช่วยลดการตัดไม้ทำลายป่าใกล้ชุมชน ทำให้การดูแลรักษาป่าและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ชุมชนทำได้ง่ายขึ้น เพราะชาวบ้านมีวัสดุทดแทนในการก่อสร้าง

แม้ว่าการผลิตอิฐบล็อกจะสร้างรายได้ระหว่างเรียนให้กับเด็ก ๆ เช่นเดียวกับงานด้านการเกษตร งานทอผ้า แต่นักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียน ดชด. บ้านเลาะสุคี ยังไม่มีใครยึดทำเป็นอาชีพ เพราะตอนนี้ทุกคนเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงนิยมเรียนต่อกันทั้งหมด แต่รายได้ที่เกิดขึ้นระหว่างเรียนที่นี้จะเป็นทุนการศึกษาที่ทำให้เด็ก ๆ และครอบครัวสามารถจัดการกับค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อได้เป็นอย่างดี ■

ศิลปะแก่กัน ของคนรักเรียน

อนุศักดิ์ ชงประยูร

ปัญหาความยากจนทำให้เด็กในชุมชนหลายแห่งต้องหันหน้าออกจากระบบการศึกษา เพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว ไม่เว้นแม้แต่นักเรียนจากชนเผ่าต่างๆ ทั้ง ๙ เผ่าในพื้นที่บ้านเมืองกาญจน์ ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ทั้งไทลื้อ พม่า ลาว ขมุ ม้ง มูเซอ อาข่า ลีละ ต่างก็หนีไม่พ้นวงจรนี้

ครูอนุศักดิ์ ชงประยูร โรงเรียนบ้านเมืองกาญจน์ เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับลูกศิษย์ ที่ต้องขาดเรียนเพื่อไปช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำนาหรือรับจ้างนำเงินมาช่วยเหลือครอบครัวของตนเอง ส่งผลกระทบต่อการเรียนของเด็กๆ อย่างมาก จึงเพียรหาวิธีการที่จะช่วยทำให้เด็กไม่ขาดเรียนด้วยความชอบศิลปะและมีทักษะอยู่พอสมควร ครูอนุศักดิ์จึงชักชวนนักเรียนกลุ่มหนึ่งมาฝึกเขียนภาพจนเกิดความชำนาญในระดับหนึ่ง ครูจึงพานักเรียนกลุ่มเล็กๆ สิบกว่าคนไปนั่งเขียนภาพขายในตลาดถนนคนเดิน

“คืนเดียวขายภาพได้ ๒๐๐ - ๓๐๐ บาท ทำให้เด็กนักเรียนเริ่มมีรายได้ และเป็นรายได้ที่มากกว่าการไปรับจ้างขายแรงงาน”

นี่อาจเป็นทางออกของปัญหา!!!

จากจุดเริ่มต้นของกิจกรรมวาดภาพที่ถนนคนเดินในเมืองเล็กๆ ที่ก่อเกิดเป็นรายได้ เติบโตเต็มความขาดแคลนในชีวิต กลับกลายเป็น **“แรงจูงใจ”** ให้นักเรียนสนใจงานศิลปะ พวกเขามาฝึกฝนทั้งที่ห้องเรียน ที่เป็นแบบอย่างสอนน้องทั้งการวาดภาพ ปั้นดินเผา และพับนกกระดาษ ครูอนุศักดิ์บอกว่างานศิลปะสามารถทำได้ไม่เหน็ดเหนื่อยมาก ไม่ต้องขาดเรียน และมีรายได้มากกว่าไปรับจ้างวันละ ๑๕๐ บาท ภาพเขียนของเด็กบางภาพขายได้สูงถึง ๓๐๐ บาท

“จากกิจกรรมเล็กๆ สามารถพัฒนาสู่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ได้ โดยที่เราไม่คาดคิด กิจกรรมที่สอนน้องเริ่มเติบโตขยายกลุ่มใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ ให้พี่

จับคู่กับน้องหนึ่งคน จับคู่สอนจนทุกคนมีพื้นฐานงานศิลปะ”

ขณะที่เด็กๆ กำลังเร่งฝึกฝนฝีมือด้านศิลปะ ครูอนุศักดิ์ก็ไม่หยุดที่จะทดลองค้นหาเทคนิคใหม่ๆ เพื่อสร้างงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ จนสามารถเขียนภาพลายเส้นจากปากกาได้ เมื่อนำมาสอนนักเรียนโดยสอดแทรกเรื่องราววิถีชีวิตชนเผ่าลงไปในงานศิลปะ ยิ่งทำให้ผลงานมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ที่สำคัญการสร้างสรรค์ผลงานยังทำให้เด็กได้ซึมซับประเพณีวัฒนธรรมผ่านการถ่ายทอดเรื่องราวในงานศิลปะอย่างไม่รู้ตัว

แม้ผลลัพธ์เรื่องราวได้จะมีสูง แต่การสร้างภาคภูมิใจให้ครูได้ไม่เท่ากับการที่งานศิลปะช่วยจุดเด็กๆ ออกจาก

เส้นทางการเป็นแรงงานขนยาเสพติดที่กำลังระบดอย่างหนักในพื้นที่ นอกจากนี้นงานศิลปะยังมีส่วนช่วยขัดเกลาชีวิตทำให้เด็กๆ ใจเย็นลง มีสมาธิ มีความพยายาม มีความตั้งใจ ทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผน ลดพฤติกรรมก้าวร้าวลงอย่างไม่รู้ตัว

จากฉายา “คู่แฝดนรก” สู่ “คู่แฝดศิลป์” คือตัวอย่างของนักเรียนที่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างสุดซึ้ง จากการทำงานศิลปะ เด็กชายวีระวุฒิ และเด็กชายวีระวัฒน์ แซ่ลี นักเรียนคู่แฝดชั้น ป.๔ ที่แต่ก่อนมีพฤติกรรมซุกซน ดื้อรั้น ก้าวร้าว เผลอเป็นแก๊งเพื่อน สร้างปัญหাপ่วนป่วนในห้องเรียนไม่รู้จบ ครูอนุศักดิ์จึงนำตัวมาลงโทษด้วยการให้ทั้งคู่นั่งหันหลังให้กันในห้องเรียนศิลปะ พร้อมทั้งชักจูงให้ทำงานศิลปะ โดยยกตัวอย่างรุ่นพี่ที่ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มานั่งวาดภาพ แล้วสามารถสร้างรายได้จากการภาพวาดนั้น

“แรงจูงใจจากการอยากได้เงินทำให้คู่แฝดก้าวเข้ามาเรียนรู้ ฝึกทำงานศิลปะ การได้นั่งนิ่งๆ ปลดปล่อยความคิด ล่องลอยไปกับเส้นสายลวดลายแห่งศิลปะ จนปรับเปลี่ยนนิสัยจากที่เคยชอบเล่นซุกซนมาใช้เวลาว่างทำงานศิลปะ จากที่เคยแกล้งเพื่อนก็เปลี่ยนมาเป็นช่วยเหลือเพื่อนๆ สายตาขุ่นมัวที่จ้องคอยหาเรื่องเพื่อนๆ อยู่เสมอ กลายเป็นสายตาที่อ่อนโยน พฤติกรรมก้าวร้าวหายไปโดยไม่รู้ตัว มีสมาธิจดจ่อกับการสร้างสรรค์ผลงาน จนสามารถเป็นตัวแทนของโรงเรียนไปแสดงผลงานในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนระดับชาติอยู่เสมอๆ”

ศิลปะช่วยหล่อหลอมกล่อมเกลาจิตใจเด็กโดยไม่รู้ตัว เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ใจร้อน ก็ใจเย็นลง ปัญหาทะเลาะวิวาทหายไป ครูไม่รู้ว่าศิลปะช่วยบำบัดจุดไหน เมื่อไหร่ แต่เห็นได้ว่าเด็กทุกคนที่เข้ามาอยู่ในกลุ่มแล้วประสบความสำเร็จทุกคน ที่สำคัญตอนนี้เด็กทุกคนมีพื้นฐานงานศิลปะ สามารถสร้างอาชีพให้กับตนเองได้ ช่วยเหลือครอบครัวได้ เด็กบางคนสามารถซื้อเครื่องมือการเกษตรให้พ่อแม่ได้ บางคนไม่ได้เรียนต่อก็สามารถยืดงานนี้เป็นอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ ■

บทเรียน...ในตลาด

เนตรนภา กันระลีย์

ในชุมชนที่ไม่มีตลาดสำหรับขายสินค้า เมื่อต้องการจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ของครอบครัว เด็กและชาวบ้านต้อง หารของเดินเร่ขายในหมู่บ้าน บางครั้ง คนขายเดินผ่านไปไกล คนซื้อเรียกไม่ทัน ก็พลาดโอกาสทั้งการซื้อและการขาย บางวันเดินเร่ขายจนทั่วหมู่บ้าน สินค้าก็ยังขายไม่หมด แต่คนหมดแรง

สภาพชีวิตของเด็กนักเรียนที่ครู เนตรนภา กันระลีย์ โรงเรียนสังวาลย์ วิทย์ ๓ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เห็นอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวัน จึงกลายเป็น แรงผลักดันให้ครูคิดช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้

“นั่งคิดดู ก็คิดว่าน่าจะมิตลาด สำหรับจำหน่ายสินค้าของเด็กนักเรียน และผู้ปกครอง จึงจัดตั้งกิจกรรมตลาดนัด นักเรียนขึ้นทุกวันจันทร์ในช่วงเวลา ปายสามโมงครึ่งจนถึงหกโมงครึ่ง โดย เปิดกว้างให้เด็กนักเรียนและผู้ปกครอง นำผลิตผลต่าง ๆ มาจำหน่ายได้ ไม่ว่าจะ เป็นของป่า ผลิตผลทางการเกษตร หรือผลิตภัณฑ์ครัวเรือน เช่น ย่าม หรือ กระจ่างต่าง ๆ”

กิจกรรมตลาดนัดนักเรียนนี้ คนใน ชุมชนให้การตอบรับเป็นอย่างดี เด็ก ๆ ก็ ไม่ต้องหิ้วตะกร้าเดินเร่ขายเหมือนแต่ก่อน

ผู้ซื้อก็สะดวก ไม่ต้องคอยเรียก เพราะมี พื้นที่ขายสินค้าเป็นหลักแหล่ง

เมื่อรู้ข่าวว่ามีจุดจำหน่ายสินค้า ทุก ๆ วันจันทร์ สมาชิกในชุมชน รวมทั้ง ผู้ปกครองและนักเรียน ต่างสนใจจัดเตรียม สินค้าที่ผลิตได้ในครัวเรือนมาไว้จำหน่าย ผู้ปกครองบางคนทำขนมไว้ให้ลูกนำมา ขาย บางคนไปหาของป่าเตรียมไว้ ส่วน นักเรียนก็ใช้เวลาว่างในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์เก็บพืชผัก แสวงหาสินค้าเพื่อ นำมาจำหน่าย ครูจึงใช้โอกาสนี้พัฒนา ความกล้าของนักเรียน ผ่านการกระตุ้น ให้ทำหน้าที่แม่ค้า พร้อมสอดแทรกวิธีคิด ในการประกอบอาชีพ เพื่อพัฒนาทักษะ การค้าขายให้กับเด็ก

“แรก ๆ นักเรียนบางคนเอาของ มาวางไว้แล้วกลับไปอยู่ในห้องเรียน เพราะอาย แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว เด็กเริ่ม ชื่นกล้าขายของ กล้าแสดงออกมากขึ้น เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ทักษะการขาย เพราะ สินค้าบางอย่างผู้ปกครองจะกำหนด ราคาให้ว่าจะขายเท่าไร เมื่อนำมา ขายเด็ก ๆ จะเรียนรู้เองว่า ราคาถูกไป หรือแพงไป เด็กก็จะวิเคราะห์และ ปรับราคาสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด”

เมื่อผ่านประสบการณ์ตรงจากการ คำขาย เด็ก ๆ ก็เริ่มคิดหาวิธีสร้างรายได้ เพิ่ม เพราะโดยปกติสินค้าในชุมชนจะ คล้าย ๆ กัน เช่น หน่อไม้ ผักพิชบ้าน เมื่อ

สินค้าประเภทเดียวกันมีมากเกินไปความต้องการ เด็กจะเริ่มวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับสินค้าของตน ความต้องการของตลาด ความสามารถในการผลิต ฯลฯ และเริ่มคิดปรับเปลี่ยนวิธีการที่จะทำให้สินค้าของตนถูกใจผู้บริโภคมากขึ้น แม้ว่าสินค้าของเด็กที่เหลือขายบางส่วนโรงเรียนจะรับซื้อเข้าโครงการอาหารกลางวัน รวมทั้งครูจะสอนวิธีการถนอมอาหาร และวิธีการแปรรูปผลผลิตให้กับนักเรียนในวิชาการงานอาชีพ เพื่อสร้างทางเลือกในการผลิตสินค้าที่หลากหลายมากขึ้น

เมื่อการค้าขายสินค้าเริ่มไปได้ดี ทักษะเรื่องการคิดคำนวณเงินกลายเป็น “แรงจูงใจ” ในการตั้งใจเรียน วิชาคณิตศาสตร์ของเด็กๆ ยิ่งเมื่อได้ฝึกคำนวณต้นทุน การตั้งราคาขาย คำนวณเงินทอนบ่อยๆ เข้า ความชำนาญจึงสะท้อนกลับมาสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในการเรียน

เมื่อสินค้าประเภทเดียวกันมีมากเกินไปความต้องการ เด็กจะเริ่มวิเคราะห์แง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับสินค้าของตน ความต้องการของตลาด ความสามารถในการผลิต ฯลฯ และเริ่มคิดปรับเปลี่ยนวิธีการที่จะทำให้สินค้าของตนถูกใจผู้บริโภคมากขึ้น

สิ่งสำคัญคือ เด็กๆ มีเงินฝากออมทรัพย์กันทุกคน และรู้จักคุณค่าของเงิน รู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์ นักเรียนของครูเนตรนภาที่แม้จะเรียนไม่เก่ง แต่เมื่อได้ฝึกทักษะการค้าขายเป็นประจำก็ทำให้เชื่อว่า เด็กๆ จะนำมาปรับใช้เป็นอาชีพ และเอาตัวรอดได้ในอนาคต ■

พลีตก้นท้จก... ภูมิปัญญาชุมชน

สุรภี กสิวุฒิ

ต.ต.ประทกน เชื้อเมืองพกน

วนัสนันท์ สนิต

ตุ้กตบารบิ์หน้าต่านำรัก สวมชุดหลกทหลย
รูปแบบอย่างสวยงาม เป็นควมไฟผ่นของ
เด็กผู้หญิงแทบทุกคน แพซันที่มำพร้อมกับ
การละเล่นนี้ช่วยจุดประกายให้ครูสุรภี กสิวุฒิ
เมื่อกครั้งยังสอนอยู่ทีศูนย์การเรียนชุมชน
ชวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บำรุงบิ์
อำเภอมก้อย จังหวัตเชียงใหม่ เกิดควมคิด
เชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของชนเผ่า... ที่ครูสอนอยู่

ต้นเหตุของแรงบันดาลใจ ไม่ใช่
เรื่องอาชีพ แต่เกิดจากเหตุการณ์หนึ่ง
เมื่อกครั้งทีครูพาลูกศิษย์ไปเที่ยวสวนสัตว์
และห้างสรรพสินค้าในตัวจังหวัตเชียงใหม่
แล้วพบกับสยตยาของผู้คนที่มอญลูกศิษย์
ของครูด้วยความแปลกใจ บ้างก็มอญด้วย
ควมดูถูก สยตยาของผู้คนที่มอญนักเรียน
ของครูเป็นของแปลก ทำให้ครูเกิดแรงฮึด
อยกทำให้ลูกศิษย์เกิดควมภาคภูมิใจ
ในชาติพันธุ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของตน
จึงมุ่งมั่นกลับมาพัฒนาภูมิปัญญาการ
ทอผ้า ส่งเสริมให้นักเรียนอนุรักษ์เครื่อง
แต่งกาย เครื่องดนตรีประจำเผ่า ทั้งการ
สวมใส่ในชีวิตประจำวัน และสร้างสรรค์
สินค้าของที่ระลึก

ครูจึงชักชวนนักเรียนหญิงฝึกทอผ้า
โดยมีแม่ ๆ ของแต่ละบ้านเป็นผู้สอน
พนักเรียนชวไปเรียนวิธีทำเครื่องดนตรี
พื้นบ้านกับผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็น
ปราชญ์ชวบ้านทีเชี่ยวชาญในการเล่น
และทำเตหนา เครื่องดนตรีประจำเผ่า
เมื่อกเด็ก ๆ เริ่มเรียนรู้วิธีทอผ้า
วิธีเล่น และทำเตหนาแล้ว ครู “กระตุน”
ให้นักเรียนชวฝึกจำลองเครื่องดนตรี
ของชนเผ่าให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ หาดูกตบ
ตัวน้อยมาเป็นหุ่นให้นักเรียนหญิง
ทอผ้าเป็นชุดปกากะญอสำหรับตุ้กตบ
ผลผลิตทีมีเอกลักษณ์ทีโดดเด่นโดนใจ
ผู้พบเห็น ทั้งแขกทีมาเยือนในพื้นที่
ทั้งคนพื้นราบทีครุนำสินค้าตัวอย่าง
ไปอวด คำสั่งซื้อทยอยส่งตอยสูง เด็ก ๆ

เปลี่ยนงานอดิเรกเป็นอาชีพที่สร้าง
รายได้ ผลงานของเด็ก ๆ ได้รับการ
ยอมรับจนมีหน่วยงานรับรองคุณภาพ
ด้วยการจดทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์
ชุมชนของบ้านรังบิ์ สร้างรายได้ให้แก่
ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมเล็ก ๆ นี้ได้เชื่อมโยงนักเรียน
ของครูกลับสู่การเรียนวิถีชีวิต ภูมิปัญญา
ของบรรพบุรุษ ผลตอบรับจากภายนอก
กลายเป็นควมภาคภูมิใจในอัตลักษณ์
ของชนเผ่า จนเกิดควมมั่นใจว่าตนเอง
ก็มีดี สมเจตนาารมณของครูทีสามารถ
เปลี่ยนสยตยากลางแคลงเป็นสยตยาที
ชื่นชมได้ในที่สุด

การดึงภูมิปัญญาของชนเผ่ามา
“สร้างมูลค่าเพิ่ม” ของครูสุรภี สอดรับ

กันได้ดีกับแนวคิดของ ด.ต.ประธาน เชื้อเมืองพาน ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านเลอตอ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก ที่นำ “ผ้าทอพื้นบ้าน” วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นของบ้านเลอตอที่โดดเด่นสวยงาม จนสะดุดตาผู้พบเห็น มาสร้างรายได้ให้กับเด็ก ๆ และคนในชุมชนบ้านเลอตอ

ครูประธานจึงได้ประสานงานกับกลุ่มแม่บ้านเข้ามาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กนักเรียนชั้น ป.๔ - ป.๖ ด้วยการพาทำทุกขั้นตอน ทั้งการย้อม การทอ การเย็บ และการตกแต่งให้สวยงาม ซึ่งระหว่างทางของการเรียนรู้ถูกสอดแทรกด้วยเรื่องเล่าถึงที่มาของลายผ้า ความหมายของลวดลายที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชนเผ่าที่ผูกพันกับธรรมชาติ

งานฝีมือจากท้องถิ่นถูกถ่ายทอดสู่เยาวชน การสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นยังสร้างรายได้ให้กับชุมชน เพราะครูไม่ได้หยุดเพียงแค่นี้ เด็ก ๆ ทำเป็นเท่านั้น แต่ยังพยายามต่อยอดผลงานที่ผลิตไว้ใช้ในครัวเรือนให้เป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับนักเรียน โดยพยายามกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพของสินค้า ทั้งการออกแบบลวดลาย สี สัน รูปแบบ ให้มีความหลากหลาย และเป็นผู้ประสานหาช่องทางการตลาด จนวันนี้สินค้าผ้าทอของชุมชนบ้านเลอตอได้เป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์จากชุมชนที่วางขายในร้านกาแฟ

ส่วนที่โรงเรียนบ้านห้วยฟอง ตำบลขุนน่าน อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน ครูวันสนั่น สมนโต ที่จัดการเรียนการสอนผ่านหลักสูตรท้องถิ่นวิถีชีวิตชาวลัวะ เพราะต้องการให้นักเรียนได้ศึกษาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชุมชน อาชีพ ภูมิปัญญา ผ่านการสำรวจวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น จากผู้รู้ในชุมชน ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวทำให้ครูวันสนั่นได้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่มีความรู้หลากหลาย โดยเฉพาะความรู้ในการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพร การนวด การทำสิ่งของเครื่องใช้โดยการจักสาน ซึ่งสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน จึงเป็นสิ่งที่น่าจะสามารถสร้างมูลค่าได้

ครูวันสนั่น จึงได้ต่อยอดโดยออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน แบ่งกลุ่มนักเรียนตามความสนใจ ศึกษาเรื่องการทำลูกประคบสมุนไพร การนวด การจักสาน การทำไม้กวาด การทำขนม ผักผ่น ผ่านการหาความรู้ แหล่งความรู้ ผู้รู้ในชุมชน พานักเรียนไปฝากตัวเป็นศิษย์กับชาวบ้าน เพื่อให้ได้ปฏิบัติจริงด้วยสองมือ จนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เช่น โรงเรียนมีไม้กวาดไว้ใช้งาน ลดค่าใช้จ่ายที่จะต้องไปซื้อไม้กวาด เด็ก ๆ มีทักษะในการหาความรู้จากแหล่งความรู้ในชุมชน ทักษะในการทำงาน การใช้เวลาร่วมให้เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกันก็สร้างรายได้ให้แก่ตนเองและครอบครัว ■

งานช่างสร้างอาชีพ

สุเทพ เก่งประกิจ

เมื่อมีผู้มาเยือนชมว่า อาคารสถานที่
ที่มีอยู่หลากหลายรูปแบบของโรงเรียน
บ้านคลองน้ำใส อำเภอตากบ จังหวัดยะลา
มีรูปแบบสวยงามประหนึ่งรีสอร์ท
ครูสุเทพ เก่งประกิจ จึงนำความสวยงาม
แปลกตาของอาคารมาจัดบรรยากาศใหม่
ให้ “เฝ้าต่อการเรียนรู้” ของเด็กๆ
ให้มากที่สุด

และนี่คือที่มาของ “รีสอร์ททางการ
เรียนรู้” ที่มีการจัดโซนที่มีบรรยากาศ
ที่แตกต่างกัน ๖ ส่วน คือ โซนกีฬา
นันทนาการและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
โซนจริยธรรม โซนเกษตร โซนอาเซียน
โซนส่งเสริมสุขภาพ และโซน ICT

โดยเฉพาะโซนเกษตรที่ครูสุเทพ
ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอาชีพให้
กับนักเรียนอย่างเข้มข้น เนื่องจากเห็นว่า
เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ถูกเลี้ยงแบบตามใจ
ด้วยความรักลูกทำให้ผู้ปกครองไม่กล้า
ดุว่าใช้งาน หรือบางครั้งก็เข้าข้างลูกหลาน
ตนเอง ทำให้เด็ก ๆ ส่วนใหญ่ทำงาน
ไม่เป็น

สภาพการณ์เช่นนี้ที่ครูสุเทพสรุปว่า
เป็นภาวะพ่อแม่รังแกฉัน หากไม่ดูแล
ให้เด็กอาจจะหลง หลงทางไปสู่สิ่งที่ไม่
ดีงาม กอปรกับเด็กในพื้นที่บางส่วน
เมื่อจบ ม.๓ แล้วไม่มีโอกาสศึกษาต่อ
การส่งเสริมให้มีพื้นฐานอาชีพทั้งด้าน
การเกษตร หรืองานช่าง น่าจะเป็น

พื้นฐานให้เด็กสามารถนำไปประกอบ
อาชีพได้

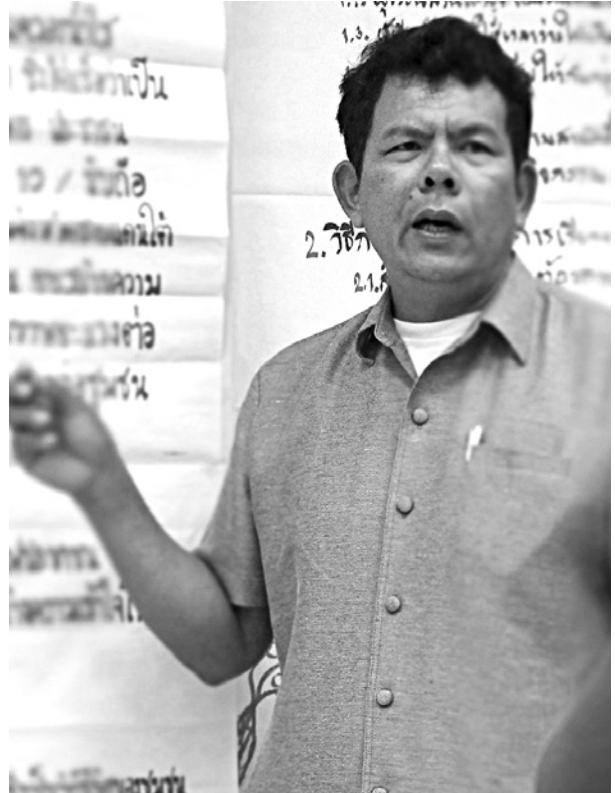
“งานช่างจะมีตั้งแต่ ช่างเชื่อมโลหะ
ช่างไม้ ช่างไฟ ช่างปูน ช่างประปา
ช่างยนต์ หรือตัดเย็บเสื้อผ้า อย่างน้อยๆ
เด็กที่ได้เรียนก็สามารถดูแลซ่อมแซม
น้ำ ไฟในครัวเรือนของตนเองได้”

ที่มาของการส่งเสริมเรื่องงานช่าง
นั้น เป็นการต่อยอดจากโครงการเกษตร
ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นโครงการที่ผู้อำนวยการ
โรงเรียนมอบหมายให้ครูสุเทพเป็นผู้ดูแล
ซึ่งในงานเกษตรส่วนใหญ่จะเกี่ยวพันกับ
งานช่าง เช่น จะเลี้ยงปลาก็ต้องสูบน้ำ
เข้าบ่อ จะเลี้ยงไก่ก็ต้องมีโรงเรือน และ
ในโรงเรือนต้องมีไฟ ครูสุเทพซึ่งมีความ
รู้ด้านงานช่างอยู่แล้ว จึงร่วมกับเพื่อนครู

ขยายการเรียนรู้ด้านงานช่างให้กับนักเรียน
โดยใช้พื้นที่ในโซนเกษตรฯ เป็นแหล่ง
เรียนรู้สำหรับนักเรียนช่วงชั้นต่างๆ เช่น
ช่วงชั้นที่ ๑ ป.๑ - ป.๓ เรียนรู้
เนื้อหาเพื่อให้รู้จักศึกษาองค์ประกอบ
ของอุปกรณ์พื้นฐานของงานช่างประเภท
ต่างๆ

ช่วงชั้นที่ ๒ ป.๔ - ป.๖ เรียนรู้
เนื้อหางานด้านการเกษตร รับผิดชอบ
งานเกษตร ทั้งการเลี้ยงปลา ปลูกผัก
เพาะเห็ด ทำปุ๋ยน้ำ และงานคหกรรม

ช่วงชั้นที่ ๓ เรียนรู้เนื้อหางานช่าง
ตามความสนใจ นักเรียนชายอาจเลือก
ช่างประปา ช่างไฟ ช่างโลหะ ช่างไม้
ช่างยนต์ ฯลฯ ส่วนนักเรียนหญิงสามารถ
เลือกเรียนการตัดเย็บเสื้อผ้า การทำ

อาหารและขนม การเพิ่มมูลค่าวัสดุท้องถิ่น เช่น งานจักสาน เป็นต้น

ชิ้นงานที่เกิดขึ้นจากฝีมือของนักเรียน โรงเรียนจะรับซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายในสหกรณ์ของโรงเรียน บางส่วนถูกเลือกเป็นของที่ระลึกสำหรับแขกที่มาเยี่ยมเยือนโรงเรียน ผู้อำนวยการซึ่งเห็นความสำคัญและผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม จึงให้บรรจุเป็นหลักสูตรและสนับสนุนงบประมาณดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

“เมื่อนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติ มีชิ้นงานเกิดขึ้น ได้เรียนรู้เรื่องต้นทุน การกำหนดราคา การควบคุมคุณภาพ ทั้งยังมีรายได้ระหว่างเรียน โดยเฉพาะผลงานการตัดเย็บชิ้นพื้นฐานที่สามารถตัดเย็บเอี่ยมสำหรับนักเรียนอนุบาล ผ่ากันเป็นอน ผ้าคลุมผมสตรีจำหน่าย หรือผลงานการทำกรงนก ก็ได้รับการตอบรับที่ดีจากชุมชน แต่สิ่งที่คิดว่าดีที่สุดคือ การที่ทั้งครูและเด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็ใกล้ชิดกันมากขึ้น เด็ก ๆ รู้สึกว่าเขาได้รับการดูแลที่ดี มีคนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง”

สิ่งที่คิดว่าดีที่สุดคือ การที่ทั้งครูและเด็กได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ก็ใกล้ชิดกันมากขึ้น เด็ก ๆ รู้สึกว่าเขาได้รับการดูแลที่ดี มีคนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง

หากจะแข่งขันทางด้านวิชาการ ผลงานของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านคลองน้ำใสอาจไม่เก่งระดับประเทศ แต่ในสายอาชีพ เด็ก ๆ กลับมีผลงานที่โดดเด่นจนได้รับรางวัลเหรียญทองระดับจังหวัด ๕ - ๖ รายการจากผลงานจักสานไม้ไผ่ และผลงานการผลิตของใช้จากวัสดุเหลือใช้ รวมทั้งผลงานด้านศิลปะก็ได้รับเหรียญทองระดับชาติอีก ๑ รายการ จึงเชื่อมั่นได้ว่า เด็ก ๆ จะมีความสามารถในการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ในอนาคต ■

ทักษะชีวิต... สร้างคนให้เป็นคน

ทักษะชีวิต^๒ ในความหมายที่เป็นสากลนั้น องค์การอนามัยโลกให้ความหมายของ “ทักษะชีวิต” ว่าเป็นความสามารถในการปรับตัวและมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ถูกต้องในการเผชิญกับสิ่งท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในประเทศไทย (กรมอนามัย) ได้ให้ความหมายของทักษะชีวิตว่า เป็นความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในการจัดการกับปัญหารอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัว โดยสรุปแล้วทักษะชีวิตจึงหมายถึง ความสามารถขั้นพื้นฐานของบุคคลในการปรับตัวและเลือกทางเดินชีวิตที่เหมาะสม เพื่อที่จะสามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยการถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านการฝึกฝนอบรม

ทักษะชีวิตจะมีความแตกต่างในแต่ละวัฒนธรรม แต่ในภาพรวมจะพบว่ามีทักษะชีวิตหลักๆ อยู่ ๑๐ ประการ คือ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ความตระหนักในตนเอง ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การจัดการกับอารมณ์ และการจัดการกับความเครียด

ความสามารถที่เป็นทักษะชีวิต เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นจากประสบการณ์และการฝึกฝนอบรม ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันในสังคม โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับพ่อแม่ พี่น้อง เพื่อน และผู้ใหญ่ในชุมชนที่มาของทักษะชีวิตของเยาวชนมี ๓ แหล่งใหญ่ คือ บ้านหรือครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน การสอนทักษะชีวิตก็เหมือนกับทักษะโดยทั่วไปที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน สามารถพัฒนาและป้องกันโดยการวางรากฐานที่ดีตั้งแต่ระยะเริ่มแรก และเป็นกระบวนการที่ครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ทุก ๆ ท่านต่างให้ความสำคัญ

^๒ ที่มา เครือข่ายจิตอาสา: www.volunteerspirit.org

+ ๘๔

+ ๘๗

+ ๘๖

“บทบาทของครู” คือเป็น
ผู้อื้ออำนวย กระตุ้น ชี้แนะ...
ไม่ใช่การบอก แต่ใช้การยกตัวอย่าง
เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์
และนำไปต่อยอด...
กระบวนการเรียนรู้แบบนี้จะทำให้
เด็กเข้าใจผู้อื่น เข้าใจความแตกต่าง
ที่ไม่แตกแยก

+ ๘๕

+ ๘๘

+ ๘๒

+ ๘๐

ปรับพฤติกรรม...ด้วย กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

มนี พัดขำ

แม้จะเป็นเด็กดอยที่อยู่ห่างไกล แต่ลูกศิษย์
ของครู มณี พัดขำ ครูโรงเรียนบ้านแม่กาษา
ตำบลบ้านแม่กาษา อำเภอแม่สวด จังหวัดตาก
ก็ไม่ได้ต่างจากเด็กไทยส่วนใหญ่ ที่เริ่มเข้าสู่
กระแสวัตถุนิยม

ยิ่งเด็กที่มีสภาพครอบครัวแตกแยก
ต้องอาศัยกับปู่ย่าตายายที่ปรนเปรอด้วย
ความรักและการตามใจแบบผิดๆ ทำให้
ทัศนคติของเด็กเบี่ยงเบนไปในทางไม่ดี
กระบวนการเรียนรู้ที่ครู มณี หวังผลคือ
การ “ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม” ของ
ลูกศิษย์ให้เป็น “พฤติกรรมด้านบวก”

เพราะย้ายมาสอนที่โรงเรียนใหม่
เมื่อเห็นปัญหาครู มณี จึงคิดนำรูปแบบ
การทำงานที่เคยทำสำเร็จเมื่อครั้งอยู่
โรงเรียนบนดอยมาใช้พัฒนาผู้เรียน
ด้วยการจัด “กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด
เนตรนารี” เริ่มจากสอนเองก่อนสัปดาห์
ละครั้งในช่วงโม่งลูกเสือทุกวันพุธตลอด
ปีการศึกษา โดยชักชวนเด็กที่เรียนอ่อน
เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อฝึกวินัย พัฒนา
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และทักษะชีวิต
ด้านอื่นๆ

๑ ปีผ่านไป ความพยายามของ
ครู มณี ทำให้ครูท่านอื่นๆ ในโรงเรียนสนใจ
และเริ่มเข้ามาช่วยเหลือ เช่น ช่วยดูแล
เด็กๆ ในช่วงการเล่านิทานแฝงคุณธรรม

ครู มณี ในฐานะวิทยากรกิจกรรม
ลูกเสือของเขตการศึกษา จึงได้เสนอ
กับผู้อำนวยการโรงเรียนขอให้ครูใน
โรงเรียนไปอบรมการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ “กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด
เนตรนารี” ทำให้เกิดกลุ่มแนวร่วมที่
จะช่วยกันดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้ขยาย
จนครอบคลุมทุกช่วงชั้น ตั้งแต่ ป.๑ -
ม.๓ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ ๑ ป.๑ - ป.๓ ระดับ
ลูกเสือสำรอง/ยุวกาชาด จัดการเรียน
การสอนในวิชาการงานอาชีพ เน้น
เป้าหมายในการฝึกวินัย รู้จักจัดการเวลา
และความรับผิดชอบต่อหน้าที่

ช่วงชั้นที่ ๒ ป.๔ - ป.๖ ระดับ
ลูกเสือสามัญ/ยุวกาชาด จัดการเรียน

การสอนในวิชาการงานอาชีพ เน้น
เป้าหมายในการฝึกวินัย รู้จักการทำงาน
เป็นระบบหมู่

ช่วงชั้นที่ ๓ ม.๑ - ม.๓ ระดับ
ลูกเสือสามัญรุ่นใหญ่/เนตรนารี
จัดการเรียนการสอนในวิชาศิลปะ เน้น
เป้าหมายในการฝึกวินัย รู้จักการบริการ
มีจิตสาธารณะ

ทั้งนี้กิจกรรมการเรียนการสอนจะ
ทำตามหลักสูตร มีการเปิดกองลูกเสือ/
ยุวกาชาด เนตรนารี ฝึกระเบียบแถว
ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ มีกิจกรรม
เข้าค่าย เดินป่า อบรมเสริมความรู้ด้าน
ต่างๆ เช่น การอบรมลูกเสือพอเพียงที่
นำลูกเสือสำรองเล่นเกมที่สอนเรื่องการ
ประหยัด อดออม และเข้าใจหลัก ๓ ห่วง

นักเรียนที่ผ่านกระบวนการในกิจกรรมลูกเสือ
จะรู้จักทำความเคารพครู และช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น
สะท้อนถึงความเชื่อมั่นที่จะทำความดีมากขึ้น

๒ เจื่อนไซ ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การอบรม
ลูกเสือคุณธรรมสำหรับลูกเสือสามัญ โดยนิมนต์พระสงฆ์มา
ร่วมสอนธรรมะ รู้จักหน้าที่ของตนทั้งตอนที่อยู่ในโรงเรียนและ
ที่บ้าน

การอบรมลูกเสือจรรยา โดยร่วมกับตำรวจจราจรมา
อบรมลูกเสือให้มีความรู้กฎหมายจราจร การเคารพกฎจราจร
และสามารถปฏิบัติหน้าที่จราจรได้ ซึ่งหลังจากผ่านการอบรม
ได้มีการจัดตั้งเวรจราจรเป็นกลุ่มๆ ละ ๖ - ๘ คน ทำหน้าที่
จราจรหน้าโรงเรียนทุกวัน ซึ่งนักเรียนกลุ่มที่ได้รับมอบหมาย
ต่างมีความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลถึงการปฏิบัติตัว
ที่นักเรียนมีการแต่งตัวเรียบร้อยเป็นระเบียบมากขึ้น อีกทั้ง
ลูกเสือจรรยาก็ได้มีส่วนปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือชุมชนด้วยการ
จัดการจราจรในช่วงเทศกาล งานบุญ หรืองานศพในชุมชนด้วย
และการอบรมลูกเสือประชาธิปไตย โดยเชิญคณะกรรมการ
การเลือกตั้งมาให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งให้กับลูกเสือ
สามัญรุ่นใหญ่

ครูมนีบอกว่า กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี
เป็นกิจกรรมที่เน้นการฝึกฝน ปฏิบัติ ไม่เคร่งเครียด ทำใ้
นักเรียนตอบรับดีกว่าการสอนตรงๆ สิ่งที่คุณมนีได้โดยตรง
คือ เมื่อเริ่มมาสอนใหม่ๆ นักเรียนที่นี่จะไม่รู้จักครูท่านอื่นๆ

ที่ไม่ได้สอนตนเอง เมื่อพบกับครูที่ไม่รู้จักก็จะไม่ทำความ
เคารพ ไม่ช่วยเหลือ แม้ว่าครูจะเก็บขยะเป็นตัวอย่างก็ตาม
แต่นักเรียนที่ผ่านกระบวนการในกิจกรรมลูกเสือจะรู้จัก
ทำความเคารพครู และช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น สะท้อนถึงความ
เชื่อมั่นที่จะทำความดีมากขึ้น

จากการสอบถามเพื่อนครู ผู้บริหาร และบุคลากร
ในโรงเรียน ต่างสะท้อนว่า สัมผัสได้ถึงพฤติกรรมที่
เปลี่ยนแปลงไปของเด็กๆ โดยเฉพาะการลดความก้าวร้าว
จากเดิมนักเรียนที่เรียนต่างห้อง ต่างชั้น มักมีพฤติกรรม
เขม่นและทะเลาะวิวาทกัน แต่เมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้
ในกิจกรรมลูกเสือ ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวจะมีการจัด
กลุ่มในระบบหมู่ลูกเสือ ซึ่งคณะชั้น คณะห้องเรียน ทำให้
เด็กๆ มีโอกาสรู้จักเพื่อน พี่ น้อง ต่างห้องเรียน ได้มีโอกาส
ทำงานกลุ่มร่วมกัน จนกลายเป็นมิตรภาพที่ดีต่อกัน ■

กวีวตร...สร้างวินัย

ด.ต.สมดุลย์ โพธัน

ด้วยเป้าหมายการทำงานที่อยากเห็น
ลูกศิษย์เรียนต่อให้สูงที่สุด เพื่อสร้างทางเลือก
ของตนเองในอนาคต ทำให้ ด.ต.สมดุลย์ โพธัน
ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
บ้านหม่องก๊วะ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง
จังหวัดตาก พยายามสร้าง “แรงบันดาลใจ”
ให้เด็กๆ รักเรียน

โดยหมั่นหยิบยกตัวอย่างรุ่นพี่ที่
ประสบความสำเร็จในชีวิต มีการงาน
ที่มั่นคง เพราะขยันหมั่นเพียรเรียน
จนจบ หรือชีวิตรุ่นพี่บางคนในวันนี้
มานั่งพราบนกับครูว่า ชีวิตทุกวันนี้
ยากลำบาก รู้แบบนี้เรียนต่อสูงๆ อย่าง
ที่ครูบอกดีกว่า มาเล่าให้เด็กๆ ฟัง

การสร้าง “แรงบันดาลใจ” ใน
การเรียนอย่างเดียวนั้น “พลัง” ดึงดูด
ไม่พอ ครูจะต้องทำหน้าที่ “แสวงหา”
ทุนการศึกษาเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของ
ครอบครัวนักเรียนด้วย ส่วนคนที่เรียน
ต่อสายสามัญไม่ได้ ครูก็ยังสนับสนุน
ให้เรียนในสายอาชีพซึ่งสอดคล้องกับ
กิจกรรมของโรงเรียน ดชด.ทั่วประเทศที่
จะส่งเสริมให้เด็ก ๆ มีทักษะอาชีพติดตัว
เป็นทางเลือกที่ทำให้เด็กที่ไม่ได้ตั้งเข็มทิศ
ชีวิตในทางวิชาการ ได้มีที่ทางที่จะพัฒนา
ตนเอง เช่น กิจกรรมทอผ้าซึ่งเป็นการ

ต่อยอดภูมิปัญญาของชาวปกากะญอ
ผลิตทั้งผ้าผืนที่ผ่านการปรับปรุงลดลาย
สีส่น และเสื้อผ้า กระเป๋า ของใช้ ที่กลายเป็น
สินค้าประจำสหกรณ์ของโรงเรียน
ที่ได้รับการอุดหนุนจากแขกผู้มาเยือน
รวมทั้งคำสั่งซื้อจากหน่วยงานในท้องถิ่น
เพื่อใช้เป็นของฝาก ของที่ระลึก

กิจกรรมการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ในงาน
เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ที่สามารถผลิต
ส่งขายให้สหกรณ์ของโรงเรียน ที่รับซื้อ
เพื่อนำไปประกอบอาหาร จนสามารถ
พึ่งพาตนเองด้านอาหารได้ร้อยละแปดสิบ

กิจกรรมผลิตอัฐิบล็อก เพื่อจำหน่าย
ในชุมชนสร้างรายได้ที่มั่นคงให้กับนักเรียน
ไม่ต่างจากนักเรียนของโรงเรียน ดชด.
บ้านเลอะสุคี

**“ทางเลือกจากกิจกรรมเหล่านี้
ทำให้เด็กที่ไม่สนใจเรียนตั้งใจเรียน
มากขึ้น ผู้ปกครองที่ไม่สนับสนุนให้ลูก
เรียนหนังสือ เพราะต้องการแรงงาน
ในครอบครัว เริ่มเห็นว่าการศึกษ
สามารถพัฒนาให้ลูกหลานมีอาชีพได้
จึงสนับสนุนให้เด็ก ๆ มาโรงเรียน
มากขึ้น”**

เมื่อนักเรียนเริ่มมีรายได้ ครูสมดุลย์
จึงต้องเสริมความรู้เรื่องบัญชีครัวเรือน
ให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ โดยเชิญวิทยากรจาก
สำนักงานตรวจบัญชีมาสอนเด็ก ๆ ทั้งนี้
เพื่อสร้างเกราะป้องกันให้ลูกศิษย์รู้จัก
การใช้จ่ายที่ประหยัด สมประโยชน์
ไม่ฟุ่มเฟือย ซึ่งการอบรมเฉพาะนักเรียน
ไม่เพียงพอ ครูยังเผื่อแผ่การอบรมเรื่องนี้

ให้กับผู้ปกครองนักเรียนด้วย เพราะคิดว่าเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ผู้ใหญ่มักมีบทบาทในการใช้จ่ายมากกว่าลูกหลาน

สิ่งหนึ่งที่ครูสมดุลย์ **“สร้างโอกาส”** ให้กับลูกศิษย์คือการพาไปเรียนรู้โลกนอกหมู่บ้าน การแข่งกีฬาระหว่างโรงเรียน ในอำเภอคือสนามนอกโรงเรียนที่นักเรียนจะได้มีโอกาสเรียนรู้กับเพื่อน ๆ ต่างโรงเรียน

“ตอนเริ่มพานักเรียนไปแข่ง ไม่ได้หวังว่าจะต้องชนะ แต่อยากให้เขาได้พบปะกับคนอื่น ๆ บ้าง ได้เห็นโลกภายนอก แต่ผลลัพธ์กลับมากกว่าที่คิด เพราะเด็กโรงเรียนเราได้แสดงศักยภาพด้านการกีฬาว่าไม่เป็นรองใคร ส่งผลให้เขามีความมั่นใจ ภาควิมิใจว่า เด็กดอยก็เก่ง”

ข้อค้นพบสำคัญอีกด้านจากเสียงสะท้อนของครูโรงเรียนอื่น ๆ คือ นักเรียนโรงเรียน ตชด.บ้านหม่องก๊วะเป็นเด็กที่มีระเบียบวินัยน่าชื่นชมมาก เข้าแถวทำกิจกรรมอย่างมีระเบียบ หลังอาหารกลางวันก็ช่วยกันทำความสะอาดสถานที่ ต่างจากเด็กนักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ

คำชมจากคนอื่นทำให้ครูสมดุลย์ได้แง่คิด เมื่อกลับมาถึงโรงเรียนจึงทบทวนว่าเพราะอะไร คำตอบที่ได้อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ที่ครูพาทำซ้ำ ๆ ภายใต้อะไรที่เป็นข้อตกลงของการอยู่ร่วมกัน

“เนื่องจากครูเป็นตำรวจชินกับการมีวินัย จึงนำมาสร้างเป็นกฎระเบียบของโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนของเรามีนักเรียนพักนอนจำนวนมาก จึงต้องมีกฎเกณฑ์ที่ต้องปฏิบัติ ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน นักเรียนและครูจะมีตารางว่าเวลาใดต้องทำอะไร มีการจัดระบบเวรในการทำงาน เช่น ทำอาหาร ทำความสะอาดโรงเรียน การดูแลแปลงผัก ดูแลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ มีการสอนเรื่องระเบียบการเข้าแถว การทำความเคารพผู้ใหญ่ หรือแขกของโรงเรียน พอปฏิบัติเป็นกิจวัตรนาน ๆ เข้าจึงกลายเป็นลักษณะนิสัยที่ดีติดตัวไปในที่สุด”

การปลูกฝังคุณลักษณะการมีระเบียบวินัยของโรงเรียน นอกจากการกำหนดตารางเวลาแล้ว ระบบการปกครองที่แต่ละหอพักจะมีคณะกรรมการนักเรียนที่มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกแต่ละหอพัก ทำหน้าที่ดูแลการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายในหอพักของตน ซึ่งแต่ละหอพักจะมีการประชุมสร้างกฎระเบียบร่วมกันว่า ต้องทำอะไรบ้าง จะมีการจัดระเบียบการใช้ชีวิตรวมกันอย่างไรให้สอดคล้องกับตารางเวลาของโรงเรียน ทั้งนี้หากนักเรียนทำผิดระเบียบจะแจ้งฝ่ายปกครองซึ่งส่วนใหญ่จะใช้วิธีการพูดคุยชี้แจงก่อนจะทำโทษ แต่ที่ผ่าน ๆ มาไม่เคยมีเหตุการณ์รุนแรงอะไร เพราะการใช้ชีวิตของครูและนักเรียนอยู่ด้วยกันตลอด ๒๔ ชั่วโมงเหมือนครอบครัว ทำให้การสอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียนทำได้ ง่ายใกล้ชิด ■

สร้างความสุข... เพื่อการเรียนรู้

วราภรณ์ วัฒนะนุกุล

เพราะเชื่อว่า ถ้าเด็กเกิด “ความสุข”
จะทำให้ “เรียนรู้” ได้ดี
ดังนั้น “ผลสัมฤทธิ์” ในการเรียนรู้
จึงไม่ได้อยู่ที่ครูเป็นผู้สอนเพียงอย่างเดียว
แต่ต้องเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้เข้ามา
มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วย

ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้
ของครูวราภรณ์ วัฒนะนุกุล ศูนย์การ
ศึกษานอกกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย (กศน.) อำเภอธำมรงค์ จังหวัด
ยะลา จึงเริ่มต้นขึ้นด้วยกิจกรรมที่
จะทำให้เด็กๆ กล้าที่จะมีส่วนร่วม เช่น
กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ที่มีการละลาย
พฤติกรรมด้วยเกมต่างๆ เปิดโอกาส
ให้เด็กได้แสดงความสามารถเฉพาะตัว
ให้เพื่อนๆ ได้รู้ได้เห็น เช่น คนที่วาด
รูปเก่งก็ให้วาดรูปหน้าชั้น คนที่พูดเป็น
ก็ให้นำเสนอ เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะใช้
“กระบวนการกลุ่ม” เช่น ในวิชาสังคม
มีการแบ่งกลุ่มศึกษาข้อมูลท้องถิ่น
ภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ เพราะแต่ละคนล้วนมีมุมมอง
ที่แตกต่างกัน จะได้แลกเปลี่ยนกัน
“บทบาทของครู” จึงเป็นผู้เอื้ออำนวย

กระตุ้นชี้แนะในส่วนที่อาจจะยังไม่
สมบูรณ์ ซึ่งการแนะนำของครูไม่ใช่
การบอก แต่ใช้การยกตัวอย่าง เพื่อให้
นักเรียนคิดวิเคราะห์และนำไปต่อยอด
ซึ่งครูวราภรณ์มองว่ากระบวนการ
เรียนรู้แบบนี้จะทำให้ผู้เรียนสนุกกับ
การเรียนรู้ ไม่เบื่อ เห็นว่าตนเองก็มี
ความรู้ความสามารถ เห็นว่าเพื่อนๆ
ก็มีความรู้ความสามารถ และการได้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจะทำให้
เข้าใจผู้อื่น เข้าใจความแตกต่างที่
ไม่แตกแยก ทำให้มีบรรยากาศที่ดีใน
การเรียนรู้ ส่งผลต่อความกระตือรือร้น
ในการเรียน

แต่การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
ครูจะต้องมีการเตรียมตัวที่ดี เพราะ

รูปแบบเนื้อหาจะไม่ตายตัว ต้องยืดหยุ่น
และสอดคล้องกับแผนการเรียนรู้ตาม
หลักสูตร ต้องมีการเตรียมเนื้อหา เตรียม
โจทย์ เตรียมสื่อที่สอดคล้อง ซึ่งความรู้
ในแบบเรียนอาจไม่เพียงพอ ครูจึงต้อง
ค้นคว้าเนื้อหาเพิ่มเติมทั้งจากอินเทอร์เน็ต
หรือภูมิปัญญาในชุมชน และที่สำคัญ
คือ การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งครูต้อง
กำหนดเป้าหมายว่าจะพัฒนาทักษะ
อะไรให้ผู้เรียนด้วย

นอกจากการเรียนการสอนแล้ว
ครูวราภรณ์ยังมีส่วนในการจัดห้องสมุด
หัวกะทิ อันเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วย
เสริมการเรียนรู้ให้กับประชาชน ครูจะต้อง
บริหารจัดการทั้งรูปแบบห้องสมุดที่เอื้อ
ต่อการเข้าถึงของผู้ใช้บริการ ด้วยการใช้

“บทบาทของครู” จึงเป็นผู้เอื้ออำนวย กระตุ้น ชี้แนะในส่วนที่อาจจะยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งการแนะนำของครูไม่ใช่การบอก แต่ใช้การยกตัวอย่างเพื่อให้เด็กเรียนคิดวิเคราะห์ และนำไปต่อยอด... กระบวนการเรียนรู้แบบนี้ จะทำให้ผู้เรียนสนุกกับการเรียน ไม่เบื่อ เห็นว่าตนเองก็มีความรู้ความสามารถ เห็นว่าเพื่อนๆ ก็มี知識ความสามารถ และการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จะทำให้เข้าใจผู้อื่น เข้าใจความแตกต่าง ที่ไม่แตกต่าง

เคลื่อนที่ไปหาผู้ใช้บริการ และจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เช่น แม่กับลูกมาอ่านนิทานร่วมกันในวันที่ ๑๒ สิงหาคมของทุกปี การเล่านิทานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของชุมชน การทำนิทานทำมือ การจัดประกวดการอ่านเร็ว การประกวดการเปิดพจนานุกรม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะถูกกำหนดเป็นแผนงานที่สอดคล้องกับแผนงานของอำเภอเคลื่อนที่

และเพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่านของประชาชนในพื้นที่ ที่ต้องรับผิดชอบ ๑ ตำบล ที่ประกอบไปด้วย ๗ หมู่บ้าน ครัวเรือนจะกระตุ้นให้แต่ละชุมชนมาใช้บริการบ้านหนังสือ อัจฉริยะหรือห้องสมุดประจำหมู่บ้าน โดยประสานให้มีอาสาสมัครของแต่ละหมู่บ้านเข้ามารับหนังสือพิมพ์ และหนังสือที่เป็นประโยชน์ หรือจัดการส่งหนังสือไปให้ถึงห้องสมุดแต่ละแห่ง ซึ่งครูต้องใช้ทุกรูปแบบทั้งฝากไปกับผู้นำชุมชน ฝากไปกับตัวแทนชาวบ้าน หรือกระทั่งฝากไปกับรถเร่ขายอาหาร รวมทั้งต้องคอยสับเปลี่ยนหมุนเวียนหนังสือที่มีอยู่ในห้องสมุดแต่ละแห่งให้กระจายอย่างทั่วถึง

ทั้งนี้จากการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่พบว่า คนในชุมชนให้การตอบรับเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่สนใจอ่านหนังสือพิมพ์และหนังสือที่ส่งไปให้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ อยู่เป็นประจำ ■

เรียนรู้สู่การลงมือทำ

วัชรินทร์ แก้วมาลา

ชีวิตครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา
“แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) ทุกคนล้วนผูกติด
กับนักเรียนและชุมชนจนแยกไม่ออก
เช่นเดียวกับชีวิตของครูวัชรินทร์ แก้วมาลา
ครู ศศช.บ้านแม่ระเบิดหลวง อำเภออมก๋อย
จังหวัดเชียงใหม่

“การอยู่กับนักเรียนบางครั้งเราก็
ต้องทำตัวให้เหมือนเด็ก เพราะบางครั้ง
เด็กก็สอนเรา เช่น เพลงใหม่ๆ ที่กำลัง
ฮิต เป็นต้น การทำกิจกรรมร่วมกัน
เยอะๆ ทำให้ครูกับนักเรียนผูกพันกัน” ครู
วัชรินทร์เล่าถึงความสัมพันธ์กับเพื่อน
ครูที่มีต่อลูกศิษย์

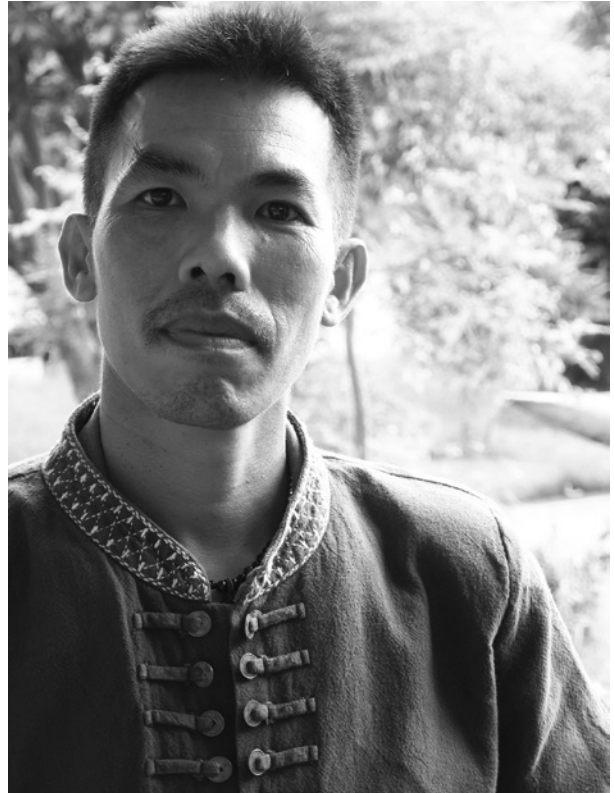
ด้วยความที่นักเรียนมีจำนวนมาก
ครูเพียง ๒ คนจึงต้องช่วยกันจัด
กระบวนการเรียนรู้ให้รอบด้าน การฝึก
ให้นักเรียนดำเนินการในเรื่องต่างๆ
นอกจากจะแบ่งเบาภาระของครูแล้ว
ยังเป็นการฝึกความรับผิดชอบที่ต้อง
มีการวางแผน การตัดสินใจ ได้ฝึก
ทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น กิจกรรมใน
วันสำคัญต่างๆ ครูจะสอบถามนักเรียน
ว่าอยากทำอะไร ถ้าอยากทำให้เขียน
โครงการเสนอมาว่าทำอะไร ทำอย่างไร
ทำเมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าไร ใคร
จะรับผิดชอบด้านใดบ้าง ซึ่งกว่าจะ

ได้แบบนี้ครูบอกว่า จะค่อยๆ สอน
ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่างในปีแรก
ให้นักเรียนเห็นภาพรวมทั้งหมดของ
การจัดกิจกรรมหนึ่งๆ ว่าต้องทำอะไร
อย่างไรบ้าง แล้วจึงพาทำในปีต่อมา
จากนั้นจึงถ่ายโอนความรับผิดชอบ
ให้นักเรียน เริ่มจากเรื่องง่ายๆ ก่อน
เช่น การแสดงของนักเรียน การรับ
ลงทะเบียน การต้อนรับแขก จนกระทั่ง
นักเรียนสามารถรับผิดชอบงานทั้งหมด
ได้ เขียนโครงการทำกิจกรรมได้

ตัวอย่างเช่น การจัดงานวันแม่
ปีแรกครูจะพาให้ดู พอปีที่ ๒ เริ่มแบ่งงาน
คนละครั้ง เอาจบประมาณมาวางแผน
ด้วยกัน พอปีที่ ๓ ให้นักเรียนทำทุกอย่าง
ก็จะถามนักเรียนว่า ปีนี้เขียนโครงการ
เลย เธอจะใช้เงินเท่าไร ต้องใช้อะไรบ้าง

กิจกรรมมีอะไรบ้าง ใครจะรับผิดชอบเรื่อง
ประกวดเรียงความ ใครจะรับผิดชอบ
เรื่องวาดภาพ ของรางวัลจะเป็นอะไร
ต้องฝึกให้นักเรียนคิด วางแผน คำนวณ
ค่าใช้จ่าย ถ้างินเงินมากเกินไปก็จะปรึกษา
นักเรียนว่าลดตรงไหนได้บ้าง ถ้าปีก่อนมี
อาหาร ๓ อย่าง กินไม่หมด ลดลงได้ไหม
ลดปริมาณ ลดของ ให้นักเรียนเป็นคน
ลงทะเบียน มีกิจกรรมอะไรให้นักเรียน
เป็นคนจัดการ เรามีหน้าที่คอยสังเกต
ก่อนงาน ๑ วัน ต้องให้นักเรียนซ้อม
คิวทำงาน เพื่อไม่ให้งานติดขัด ใครเป็น
พิธีกร ต้องพูดอย่างไร เราต้องเตรียม
นักเรียนเพื่อไม่ให้พลาด เพราะถ้า
พลาดไปแล้วเด็กจะเสียกำลังใจ

ครูจะใช้ “กิจกรรม” สอนเด็กให้
รู้จักการวางแผนงาน การแบ่งงาน ภายใต้

งบประมาณ เวลา และกิจกรรมที่ต้องมี ทั้งกิจกรรมประจำและ กิจกรรมพิเศษ เช่น สภาชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่สูง บรรยากาศดี มักมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในฤดูหนาว ศศช.มีอาคารที่สามารถทำเป็น Home Stay ได้ ให้นักเรียนเป็นไกด์เดินป่า นำผ้าทอมาขาย หรือนักเรียนแสดงโชว์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เด็กทุกคนที่ทำงานจะมีรายได้ แต่มักถูกร่วมกันว่า ใครจะแสดง จะต้องฝึกซ้อม

เพราะอยากให้นักเรียนมีโอกาสเหมือนคนข้างล่าง ครูวัชรินทร์ยังวางแผนสร้างรายได้ที่จะเป็นเงินกองกลาง ในการทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน เช่น ใช้เงินเดือน ส่วนหนึ่งลงทุนซื้อหมูมาเลี้ยง เมื่อโตก็ขาย ครูได้เงินต้นคืน ส่วนกำไรจัดสรรเป็นเงินกองกลาง หรือการส่งเสริมให้นักเรียนทอผ้าเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยครูลงทุนซื้อฝ้ายให้ เมื่อผ้าทอขายได้ จัดสรรทุนคืนให้ครู กำไรให้นักเรียนครึ่งหนึ่งอีกครึ่งเข้ากองกลาง ทั้งนี้เพื่อสะสมไว้ จัดกิจกรรมทัศนศึกษาให้กับนักเรียน บางปีเงินมากพาไปทะเล หรือถ้ามีเงินน้อยก็ไปสวนสัตว์ น้ำพุร้อน เป็นกิจกรรม เปิดหู เปิดตา เปิดใจ เสริมสร้างประสบการณ์ให้นักเรียน ได้เป็นอย่างดี

ครูวัชรินทร์เล่าว่า การทำงานกับเด็ก ๆ ต้องคอยสังเกต ต้องคิดอะไรใหม่ ๆ ให้นักเรียนไม่เบื่อและมีความสุขกับการเรียน กิจกรรมจึงต้องเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ กิจกรรมใดที่ยังคงได้ผล นักเรียนยังสนุกก็ใช้เรื่อย ๆ บางกิจกรรมใช้แล้วไม่ค่อยได้ผลก็ต้องเปลี่ยน เพราะเด็กแต่ละรุ่นไม่เหมือนกัน เช่น ปี ๕ ป.๖ อาจจะเบื่อแล้ว แต่น้อง ป.๑ ป.๒ ยังสนุก ครูก็ต้องเปลี่ยนรูปแบบการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดความสนใจ

แต่กิจกรรมพื้นฐานสำคัญที่ครูไม่ละเลยคือ ความรักที่มีต่อในหลวง โดยครูจะสอนนักเรียนผ่านบทเพลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สอนนักเรียนร้องเพลง ให้นักเรียนจดเนื้อเพลงและครูจะทำหน้าที่แปลให้นักเรียนฟังว่า เพลงมีความหมายอย่างไร ให้ทราบที่มาที่ไป พร้อมทั้งฉายคลิปพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่านให้นักเรียนดู พร้อมกับเล่าที่มาที่ไปให้นักเรียนฟัง

“ให้นักเรียนดูคลิปแล้วถามว่า พระองค์ท่านเป็นใครรู้ไหม รู้ไหมว่าพระองค์ทรงงานเหนื่อยและหนักมากเพียงใด หรือ บางวันก็สอนให้นักเรียนร้องเพลงต้นไม้ของพ่อ และเพลงอื่นๆ วันละ ๒ เพลง เพื่อให้เขาค่อย ๆ ซึมซับเรื่องราวเหล่านั้นเข้าไป ในจิตใจ”

แม้ครูวัชรินทร์จะใช้ “กิจกรรม” เป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ของนักเรียน แต่การตัดสินใจทำกิจกรรมแต่ละครั้งส่วนใหญ่จะเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียนมากกว่าการบังคับ ถ้านักเรียนตกลงแล้วครูจึงจะทำ ถ้านักเรียนไม่เอาครูก็ไม่ทำ และครูวัชรินทร์บอกว่า จะไม่มีการตีนักเรียน แม้นักเรียนจะทำของแตกก็ตาม แต่ครูจะค่อย ๆ สอน อาจจะมีหักคะแนนบ้าง หรือนักเรียนสอบตกก็จะเป็นว่า เพียงแค่ครูขออภัยว่าอย่าลอกเพื่อนเท่านั้น

ครูวัชรินทร์พยายามทำความเข้าใจกับนักเรียนว่า ทำได้หรือไม่ได้ไม่มีผลใดๆ ทั้งสิ้น ครูแค่อยากรู้นักเรียนเข้าใจบทเรียนหรือไม่เท่านั้นเอง เพราะบางอย่างต้องมีการทดสอบ ถ้าใครทำไม่ได้ครูจะได้สอนเสริมให้ ครูจะใช้ความละมุนละม่อมในการสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกัน เพื่อที่เด็กๆ จะได้ไม่เครียดและสนุกกับการเรียนรู้ ■

บุมนุ่มเรียนรู้... พัฒนาพหุปัญญา

ชัยยศ สุขต่อ

เด็กในถิ่นทุรกันดารอาจจะมีทักษะทางวิชาการไม่โดดเด่น แต่สามารถนำทักษะความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีความภูมิใจในตนเอง คือเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ครูชัยยศ สุขต่อ แห่งโรงเรียนบ้านยางเปา อำเภอกมก้อย จังหวัดเชียงใหม่อยากให้เกิดขึ้นกับลูกศิษย์ของครู

ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น ครูจึงใช้กิจกรรม “**บุมนุ่ม**” มาพัฒนาผู้เรียน ผ่านการเล่นกีฬา ศิลปะ และโครงการ To Be Number One เพื่อเป็นช่องทางในการพัฒนาพหุปัญญา” ในหลายๆ ด้าน เช่น ปัญญาด้านปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่น ปัญญาด้านปฏิสัมพันธ์ต่อตนเอง ปัญญาด้านการมองเห็น-พื้นที่ ปัญญาด้านถ้อยคำ-ภาษา ปัญญาด้าน

การเคลื่อนไหวทางร่างกาย ปัญญาด้านเข้าใจธรรมชาติ ปัญญาทางด้านดนตรี

“จุดอ่อนของลูกศิษย์เราคือไม่เก่งด้านวิชาการ เราจึงจับจุดอ่อนมาพลิกให้เขาเก่งด้านอื่นๆ แทน เช่น การแสดงออกทางกาย เป็นต้น เพราะเชื่อมั่นว่า หากคนเราตระหนักรู้ถึงความสามารถของตนเองเพียงแค่ ๑ หรือ ๒ อย่าง ก็จะเป็นแรงผลักดันไปสู่สิ่งอื่นตามความถนัดและโอกาส ทำให้เขารู้สึกว่าเขามีที่ยืนอย่างมั่นคง”

ที่สำคัญคือ เราต้องจูงใจให้เขาชอบสิ่งนั้นๆ เข้าไปหาสิ่งนั้นๆ เพื่อฝึกฝน ซึ่งครูเชื่อว่า **“พรสวรรค์สร้างได้ด้วยพรแสวง”**

“ครูเองก็ไม่ได้เก่งทุกอย่างไม่ว่าการเล่นกีฬา การร้องเพลง การเล่นดนตรี แต่ที่ทำได้เพราะการฝึกฝนจนเชี่ยวชาญจนสามารถนำมาถ่ายทอดให้กับนักเรียนได้”

ส่วนโอกาสนั้นเราต้องหยิบฉวยเมื่อมันผ่านเข้ามา และครูเองก็เป็นผู้หนึ่งที่ยพยายามฉวยโอกาสให้ลูกศิษย์ได้มีเวทีในการแสดงออกซึ่งความสามารถ แต่บางครั้งการเดินทางออกไปแข่งขันในเวทีต่างๆ ก็หมายถึงค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การกินอยู่ ไม่นับรวมค่าวัสดุสิ้นเปลืองที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะ อุปกรณ์กีฬา อุปกรณ์ศิลปะ ลำโพงเครื่องเสียง ฯลฯ ที่ครูชัยยศใช้เงินที่ได้จากรางวัลครูสอนดีมาเป็นทุนรอนสร้างโอกาสให้กับลูกศิษย์

“ พหุปัญญา ๘ ประการ โดย ดร. โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ประกอบด้วย ๑.ปัญญาด้านปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่น (Interpersonal Intelligence) ๒. ปัญญาด้านปฏิสัมพันธ์ต่อตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ๓.ปัญญาด้านตรรกะ-คณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) ๔.ปัญญาด้านการมองเห็น-พื้นที่ (Visual-Spatial Intelligence) ๕.ปัญญาด้านการเคลื่อนไหวทางร่างกาย (Bodily-Kinesthetic Intelligence) ๖.ปัญญาด้านถ้อยคำ-ภาษา (Linguistic Intelligence) ๗.ปัญญาด้านเข้าใจธรรมชาติ (Naturalist Intelligence) ๘.ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) (ที่มา: พหุปัญญา ๘ ประการของ Dr.Howard Garner, สถาบันพัฒนาศักยภาพ มายด์เอ็นเอ: www.mynathailand.com)

**“ผมเคยขาดโอกาสในวัยเด็ก แต่มีครูบาอาจารย์ช่วย
อุ้มชูจนมีวันนี้ จึงอยากทำให้นักเรียนมีโอกาสเหมือนผม
บ้าง”**

ครูชัยยศบอกว่า การสอนศิลปะที่มีพื้นฐานการเรียนรู้
เรื่ององค์ประกอบศิลป์ เริ่มต้นด้วยการฝึกขีดเส้นตรง เส้นเฉียง
วงกลม เพื่อความสัมพันธ์ระหว่าง ตา สมอ และมือ แม้กระทั่ง
ปึงปองก็สามารถฝึกสมอได้ เพราะเป็นการสังการของสมอ
มาที่มือและเท้าที่สามารถโยงมาที่ศิลปะได้ เป็นการเชื่อมโยง
การทำงานของร่างกาย

เมื่อนักเรียนฝึกลากเส้นตรง เส้นเฉียง วงกลม วงรี
จนเข้าที่ ก็มาถึงการฝึกรูปทรงเรขาคณิต ฝึกวาดรูปร่าง
ต่างๆ จากวัสดุต้นแบบ ฝึกการวัดเส้นแกนกลาง การวาด
ด้านซ้าย-ขวาให้สมดุล จากนั้นจึงฝึกวาดรูปทรงจาก
ธรรมชาติ ที่มีสีสัน แสงเงา ส่วนการฝึกกลสีจะเป็นการฝึก
ที่ครูบอกว่า นานๆ ครั้ง เพราะค่าสีแพง ฯลฯ แต่สิ่งสำคัญ
คือ ต้องเพิ่มพูนประสบการณ์เกี่ยวกับจินตนาการ การสร้าง
แรงกระตุ้นในตนเองให้กับลูกศิษย์ด้วย ซึ่งวิธีการที่ครูใช้
เป็นประจำคือ การวาดของจริง หรือหาตัวอย่างมาให้ดู

ดังนั้นการที่จะได้ไปแสดงฝีมือ หมายถึงนักเรียนต้อง
ทุ่มเทเวลาในการฝึกฝนจนชำนาญ จนฉายแววที่จะเป็นตัวแทน
ของโรงเรียนออกไปแข่งขัน แต่บางครั้งเด็กชนเผ่าก็ตกม้าตาย
ด้วยเรื่องที่ไม่ได้ยากในมุมมองว่า ง่าย ๆ เช่น เมื่อไปประกวดวาด
ภาพศิลปะ เด็ก ๆ มักมีปัญหาเรื่องการตีโจทย์ไม่แตก เพราะมี
ปัญหาเรื่องการสื่อสารภาษาไทย เมื่อโจทย์ในการวาดภาพมัก
จะมาเป็นรูปของคำขวัญหรือคำที่เป็นนามธรรม ทำให้บางครั้ง
ไม่สามารถสร้างสรรค์งานให้ตอบโจทย์ได้

“ตัวอย่างเช่น มีโจทย์ว่า วัฒนธรรมประเพณีไทยก้าวไกล
สู่อาเซียน เห็นโจทย์แล้วนักเรียนของครูชัยยศทำอะไรไม่ถูกเลย
จากปีก่อน ๆ ที่ไม่มีใครรู้นักเรียนของครูได้ เพราะโจทย์คือ
วรรณคดีไทย ซึ่งเป็นเรื่องที่ครูเพิ่งสอนไปไม่นาน หรือพอ
เปลี่ยนโจทย์เป็น ความรู้สึกต่อในหลวง นักเรียนโรงเรียนอื่นๆ
ใช้สัญลักษณ์ ปรปร. แต่นักเรียนของครูไม่รู้จัก หรือนักเรียน
ประดมที่ไปเขียนภาพตามเพลง เจอโจทย์เพลงบัวขาว ที่ร้องว่า
...เห็นบัวขาว พร้าวอยู่ในบึงใหญ่...นักเรียนวาดภาพโรงเรียน
สีขาว เพราะคุ้นกับคำนี้ เพราะไม่เคยเห็นดอกบัวขาว ไม่เคย
เห็นบึง สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องไกลตัวเด็กดอย”

ครูชัยยศในฐานะผู้สอนจึงต้องเพิ่มประสบการณ์ให้กับ
เด็ก ๆ ด้วยการนำบทเรียนนั้น ๆ มาสอนเด็ก นำโจทย์มาแยกคำ
เหมือนกับที่ครูสอนเด็กร้องเพลง ที่เด็ก ๆ ต้องเขียนเนื้อร้อง
ถอดคำให้เข้าใจความหมาย ไม่ใช่ท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง
เพราะภาษาเพลงเป็นภาษาที่สละสลวย เป็นนามธรรม ไม่ใช่
คำที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โจทย์ของการทำงานศิลปะก็เช่นกัน
บางครั้งครูจึงต้องนำสื่อต่างๆ มาให้ดู ให้รู้จัก ให้เด็กมีความรู้
กว้างขวางขึ้น

“เด็กบางคนคิดไม่ได้ แต่ให้ลอกภาพ ลอกได้เหมือนมาก
ซึ่งเราต้องสอนเรื่องความรู้สึกของภาพ การจัดองค์ประกอบ
ของภาพ องค์ประกอบศิลป์ การโน้มน้าวด้วยเส้น สี รูปทรง
แสงเงา รวมทั้งสอนความรู้เชิงเนื้อหา เช่น นักเรียนจะเขียน
วรรณคดี ครูก็ต้องเล่าเรื่องพระอภัยมณีหรือเรื่องอื่นๆ ให้ฟัง
ฝึกให้เด็กได้จับความรู้สึกจากเรื่องที่ฟัง ไม่ใช่แค่ศิลปะ แต่มี
เรื่องราวความรู้วิชาอื่นๆ ด้วย เพื่อสร้างความเข้าใจให้เขาได้

จินตนาการ ซึ่งจินตนาการจะเกิดขึ้นได้ต้องผ่านประสบการณ์ตรง การพาเด็กไปเที่ยวในหมู่บ้าน ไปน้ำตก ดูวัว ดูควาย ดูหมู่เห็ด เปิด ไม้ สุนัข ก็เพื่อให้เขาได้เรียนรู้รูปทรงธรรมชาติที่เกิดขึ้นจริง”

แต่นักเรียนบ้านป่าบงคอยการได้มีโอกาสเข้าประกวดผลงานในเมืองใหญ่ เป็นสิ่งที่รับรองความสามารถและพัฒนาการของเด็กได้เป็นอย่างดี การได้เปิดหูเปิดตาทำให้เขามีโลกทัศน์กว้างขึ้น ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีกำลังใจที่จะผลักดันตนเองต่อไป รางวัลจึงเป็นผลพลอยได้ที่เป็กำลังใจให้กับเด็ก ๆ เท่านั้น

แต่ครูก็มีการยกย่องชมเชย มีทำเนียบไว้ติดแสดงผลงานของเด็กที่ได้รับรางวัล เพื่อเป็นตัวกระตุ้นเด็ก ๆ และสร้างกำลังใจให้กับนักเรียนที่สร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน

เมื่อสร้างความรักในสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดขึ้นในหัวใจของนักเรียนได้แล้ว การพัฒนาความเชี่ยวชาญเป็นเรื่องที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง นักเรียนบางคนเรียนต่อในสายศิลปะที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา บางคนได้รับทุนการศึกษาต่อ บางคนเรียนต่อในสายสามัญ และมักได้เป็นตัวแทนไปแข่งขันด้านการร้องเพลง ด้านศิลปะ

ลูกศิษย์ของครูคนหนึ่งได้รับเหรียญทองระดับประเทศจากผลงานศิลปะ ทั้ง ๆ ที่เด็กคนนี้เป็นเด็กที่เรียน ๆ หยุด ๆ อยู่ระยะหนึ่ง แต่เมื่อมาฝึกทำงานศิลปะกับครูก็สามารถพัฒนาตนเองได้ดี ทั้งงานศิลปะ ความประพฤติที่เรียบร้อย และการเรียนที่ดีขึ้น จนในที่สุดได้รับทุนการศึกษาต่อที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

กิจกรรมดนตรี กีฬา ศิลปะ ของครูไม่ได้ฝึกเฉพาะด้านเท่านั้น แต่จะใช้ “เงื่อนไข” ที่นักเรียนต้องสนุกสนานกับการเรียนรู้ไปพร้อมกับการฝึกฝนลักษณะนิสัยอื่น ๆ ด้วย เช่น ถ้าจะเล่นปิงปองต้องเก็บลำโพง ถ้าจะร้องเพลงต้องเก็บโต๊ะปิงปอง หรือการสร้างสำนึกในการช่วยเหลือผู้อื่น เช่น การให้รุ่นพี่สละเวลามาสอนรุ่นน้อง เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ครูต้องช่วยจัดเวลาของกิจกรรมให้เหมาะสม เช่น ให้เล่นปิงปองในตอนพักเที่ยงได้ แต่ไม่ให้ร้องเพลง เพราะเสียงจะรบกวนผู้อื่น จัดเวลาสำหรับการร้องเพลงไว้ตอนเย็นหลังเลิกเรียน ส่วนศิลปะสามารถทำได้ตลอดเวลาในช่วงที่ว่าง แต่ส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะฝึกฝนนอกเวลาเรียนปกติ เพราะต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก เวลาเรียนเพียง ๑ ชั่วโมงจึงไม่เพียงพอ

ครูชัยยศบอกว่า การพัฒนานักเรียนจะย้อนกลับมาพัฒนาตัวเราด้วย เพราะถ้าไม่พัฒนา ฝีมือเราจะตกไปเรื่อย ๆ สิ่งที่ได้จากการฝึกปิงปอง ร้องเพลง ศิลปะ ทักษะชีวิตที่ได้คือ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และความเพียรพยายาม เพราะทำซ้ำ ฝึกซ้ำแล้วทำได้ จนเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งครูพยายามสอนเขาเสมอว่า ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ หากเขาตั้งใจจริง

กีฬา ภาษา ดนตรี ศิลปะ ใช้สมองซีกขวา งานวิชาการใช้สมองซีกซ้าย หรเลขไม่เป็นก็ไม่ตาย นักเรียนบางคนไปไม่รอด ไปไม่ได้ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ หลายคนทำไม่ได้แต่จบไปแล้วเขาก็ทำได้ การพัฒนาของเด็กเราไม่เท่าเด็กในเมือง แต่อย่างน้อยครูอยากให้เขามีเรื่องภูมิใจในตนเองสักเรื่องหนึ่ง เพื่อที่เขาจะได้อยากเรียนหนังสือต่อ สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวให้เขาเป็นนักเรียน เพราะถ้าเขาทำอะไรไม่เป็นเลย เขาก็จะไม่อยากเรียน อย่างน้อยให้ความใฝ่รู้ใฝ่เรียนติดไปกับตัวเขา เมื่อจังหวะเวลาพร้อม ความใฝ่รู้ใฝ่เรียนก็จะพาเขาพัฒนาต่อไปได้ ตอนเด็กเขาอาจจะไม่เป็นเรื่องเป็นราว แต่โตขึ้นเขาอาจจะสามารถพัฒนาตนเองได้ ■

พัฒนาตน พัฒนางาน รู้ทันโลก

ภัชรินทร์ หน่อแก้ว

การเป็นครูผู้สอนของ กศน.
ไม่ได้สอนแค่การศึกษาเท่านั้น
แต่ต้องสอนให้ผู้เรียนมี “ทักษะชีวิต”
สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

โดยเฉพาะที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้าน
ห้วยปุด อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดน่าน ที่ครูภัชรินทร์ หน่อแก้ว
สอนอยู่เป็นพื้นที่ที่ห่างไกล ดังนั้น
การพึ่งตนเองทางด้านปัจจัยสี่จึงเป็น
เป้าหมายสำคัญของการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ให้กับผู้เรียน อันหมายถึง...

เด็กก่อนวัยเรียนอายุไม่เกิน ๖ ขวบ
ที่ศูนย์ฯ ต้องดูแลฝึกทักษะการใช้มือ
การใช้สายตา เตรียมความพร้อมก่อน
เข้าโรงเรียน

ผู้พลาดโอกาสทางการศึกษา ๒๗
คน ต้องสอนระดับประถมศึกษาและ
มัธยมศึกษา

และผู้ไม่รู้หนังสือที่ต้องพัฒนา
ทักษะขั้นพื้นฐานอีก ๗๐ คน

กลุ่มเป้าหมายเด็กก่อนวัยเรียน
การจัดการทำได้ไม่ยาก เพราะเด็กมา
เรียนตามเวลา ผู้เรียนที่พลาดโอกาส
ทางการศึกษาใช้วิธีการพบกลุ่มสัปดาห์
ละ ๑ ครั้ง ส่วนผู้ไม่รู้หนังสือที่ต้อง

ฝึกเขียนฝึกอ่านจะใช้เวลาตอนเย็น
หากวันไหนผู้เรียนกลุ่มนี้หายไปก็ต้อง
ตามไปถึงหัวไร่ปลายนาของชาวบ้าน
เพื่อสอนจากกิจกรรมที่ชาวบ้านทำอยู่
เช่น เขาปลูกข้าวไร่ ครูก็จะชวนพูด
ชวนคุยว่า ทำก็ไร่ใช้พันธุ์ข้าวก็กระบุง
ไร่นี้ทำเท่านี้ ไร่นั้นทำเท่านั้น รวมกัน
เป็นเท่าไร เป็นเช่นนี้ตามสภาพบริบท
ของผู้เรียนและกิจกรรมในชุมชน

แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดคือ “การ
พัฒนาคุณภาพชีวิต” ในเบื้องต้นครูจึง
ต้อง “กระตุ้น” ให้ปลูกพืชผักสวนครัว
และเลี้ยงสัตว์ เพื่อสร้างแหล่งอาหาร
ในชุมชน เพราะหากต้องพึ่งพาอาหาร
จากภายนอกจะต้องเสียค่าขนส่งสูง
ครูจึงประสานกับเกษตรอำเภอให้ช่วย

สนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผักหลากหลายชนิด
ส่วนอาหารโปรตีนสนับสนุนให้มีการ
เลี้ยงปลาในบ่อดิน หลังจากที่เคย
ทดลองเลี้ยงไก่แล้วแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

แต่กว่าที่ชาวบ้านจะปลูกพืชผัก
สวนครัวทุกครัวเรือนเช่นทุกวันนี้ ครูต้อง
จัดกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการลงมือ
ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างในพื้นที่ของ ศคช.
เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่เคยชินกับ
การปลูกพืชผักไว้ในไร่ข้าวซึ่งอยู่ไกล
ออกไป พร้อมกับการพูดซ้ำ ซ้ำๆ บ่อยๆ
ในทุกครั้งที่มีโอกาส ทั้งระหว่างการไป
เยี่ยมผู้เรียนในไร่ข้าว การประกาศจาก
หอกระจายข่าว เพื่อชี้ให้เห็นประโยชน์
ของการปลูกพืชผักสวนครัว

รวมทั้งการ “หนุนเสริม” ความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพกับสารชีวภาพไล่แมลง เพราะชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำข้าวไร่โดยปลูกตามธรรมชาติ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย บางครั้งก็ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน การส่งเสริมให้มีการใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อเพิ่มผลผลิต จึงต้องให้ทั้งความรู้และการฝึกปฏิบัติ มีครูเป็นผู้สอนและประสานขอรับการสนับสนุนเชื้อปุ๋ยและกากน้ำตาลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายชาวบ้านนำเศษวัสดุเหลือใช้ในการเกษตรและออกแรงทำร่วมกัน เมื่อได้ผลผลิตปุ๋ยก็แบ่งกันไปใช้ในไร่ข้าวของแต่ละคน

“เดิมชาวบ้านปลูกข้าวตามธรรมชาติ ฝักฟ้าดินดูแลได้ข้าว ๒๐ ถังต่อไร่ พอใช้ปุ๋ยทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็น ๔๐ ถังต่อไร่ แต่กว่าที่เราจะเชื่อเราได้ เราก็ต้องหาต้นแบบด้วยการให้ลูกศิษย์ที่เรียนจบ ป.๖ จากศูนย์ฯ ทำเป็นตัวอย่าง พอชาวบ้านเห็นคนทำแล้วได้ผลผลิตข้าวมากขึ้น ก็พร้อมจะทำตาม”

นอกจากนี้การพัฒนาอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านยังเป็นสิ่งที่ครูทำอย่างต่อเนื่อง บนฐานทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้าน จนก่อตั้งเป็นกลุ่มจักสานและกลุ่มไม้กวาด สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์กระติบข้าว สวิงช้อนปลา หวดสำหรับนั่งข้าว และไม้กวาดจำหน่ายแก่ชุมชนใกล้เคียง แม้จะเป็นรายได้ที่ไม่มากมายนัก แต่ก็ช่วยลดรายจ่ายจากเดิมที่ต้องซื้อของเหล่านี้มาใช้ ทั้งยังช่วยสืบสานภูมิปัญญาการจักสานในครัวเรือนที่ผู้เฒ่าผู้แก่ส่งต่อให้ลูกหลานอีกด้วย

สิ่งที่ครูภุชชินทรีให้ความสำคัญทำอย่างต่อเนื่องคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสุขอนามัย โดยใช้โครงการประกวดบ้านสะอาดเป็นสิ่งจูงใจให้ชาวบ้านได้รักษาสุขอนามัยในครัวเรือน ทั้งเรื่องความสะอาดของร่างกาย ความสะอาดของที่อยู่อาศัย การจัดการพื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่ต้องอยู่ห่างไกลจาก

ที่พักอาศัย ทำให้บรรยากาศของชุมชนสะอาดเรียบร้อย สวยงาม เป็นชุมชนน่าอยู่ สอดกับคำกล่าวอ้างที่ว่า เป็นสวรรค์บนดอยจริง ๆ

สำหรับบทเรียนรู้ล่าสุดของชุมชนบ้านห้วยปุดคือ การที่ครูต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนรู้เท่าทันกับความเป็นไปของโลกภายนอกอย่างเร่งด่วน นั่นคือ การเข้ามาของบริษัทแชร์ลูกโซ่ ที่ใช้วิธีหลอกล่อให้ชาวบ้านซื้อฉลากเสี่ยงโชคเพื่อจะได้รับเครื่องใช้ไฟฟ้า ด้วยความไม่รู้เท่าทันทำให้ชาวบ้านหลงเชื่อว่าสินค้าต่าง ๆ เป็นสินค้าคุณภาพดี ราคาแพง ทำให้เสียเงินไปกับการซื้อฉลากเพื่อแลกกับเครื่องใช้ไฟฟ้า ซึ่งแท้จริงแล้วราคาถูก กลยุทธ์เพื่อสร้างความเท่าทันแก่ชาวบ้านจึงถูกเสริมสร้างอย่างเร่งด่วน ครูกระตุ้นให้ชาวบ้านรับข่าวสาร ดูทีวี อ่านหนังสือพิมพ์เป็นประจำ เพื่อจะได้ทันต่อเล่ห์กลของคนที่ไม่หวังดี ขณะเดียวกันครูก็ใช้สื่อโฆษณาของห้างสรรพสินค้าที่มักได้รับเมื่อเข้ามาในเมือง และหอบกลับขึ้นดอยเอามาไว้ในศูนย์ฯ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้รับรู้ข้อมูลว่า มีสินค้าอะไรบ้าง ราคาเท่าไร และสินค้าที่คุณภาพดีเป็นอย่างไร

“ศศช.เป็นเหมือนแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้าน กลางคืนก็มาดูทีวีด้วยกัน ครูก็ได้แลกเปลี่ยนให้เขาเห็นสถานการณ์ต่างๆ พยายามสอนให้เขาใช้ข้อมูลความรู้ ใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และข้อสำคัญคือ อย่าโลภ ที่ผ่านมา คิดว่าเสียเงินไม่กี่ร้อยแล้วได้ของราคาแพง ทั้งๆ ที่บนดอยไฟฟ้าไม่มีใช้แต่พลังงานแสงอาทิตย์ พอสีทู่ก็ปิด เครื่องใช้ไฟฟ้าจึงไม่ใช่สิ่งจำเป็น ได้มาก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ ถือเป็นบทเรียนที่ทำให้เราต้องระวัง อย่าเชื่อคนง่าย มีอะไรให้ปรึกษาคนอื่นหรือปรึกษาครู” ■

ให้อีกาส...

เด็กก้าวพลาด

สิริถาวร ติศรพวงศ์

ในฐานะผู้บริหาร เมื่อวันหนึ่งมีครูเข้ามา
รายงาน ว่า เงินที่เก็บไว้ในลิ้นชักโต๊ะ
ที่อยู่หน้าห้องเรียนชั้นอนุบาลหาย
ความรู้สึกแรกคือ ตกใจ เพราะไม่เคยเกิด
เหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน...

แต่เมื่อตั้งสติได้ **ครูสิริถาวร
ติศรพวงศ์** ผู้อำนวยการโรงเรียนวัด
พิมาย อําเภอรอนด จังหวัตสงขลา
จึงสอบถามครูว่า เหตุการณ์เป็นอย่างไร
ครูจึงเล่าเรื่องราวว่า มีนักเรียนไม่สบาย
จึงขอให้นักเรียนชั้น ป.๓ มาช่วยดูแล
น้องอนุบาล เพราะต้องพานักเรียนที่
ป่วยไปส่งที่บ้าน เมื่อกลับมาพบว่าเงินใน
กระเป๋าหายไป ๔,๐๐๐ บาท ไม่ทราบว่ามี
ใครขโมยไป **ปฏิกิริยาเบื้องต้นของ
ครูทั่วไปอาจรีบซักไซ้ไล่เรียง ตรวจค้น
ตัวนักเรียนที่อยู่ในห้องที่เกิดเหตุทันที
แต่ครูสิริถาวรจุกคิดได้ว่าถ้าทำเช่นนั้น
ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นดราม่า
ติดตัวผู้กระทำผิด และอาจสร้างความ
รุนแรงต่อจิตใจของนักเรียนมากเกินไป**

ครูสิริถาวร ตัดสินใจนำเงินส่วนตัว
ใช้คืนครูท่านนั้นก่อน พร้อมขอรับรองว่า
อย่าเพิ่งแพร่งพรายเรื่องนี้ออกไปให้
เด็กเกริก ด้วยตั้งใจว่าจะค่อยๆ สืบหา
ตัวผู้กระทำผิดเพื่อแก้ไขลักษณะนิสัย

ดังกล่าวไม่ให้ติดตัวเด็กต่อไป ในวันนั้น
จึงหารือกับครูประจำชั้น ป.๓ เพื่อหา
ทางแก้ โดยร่วมกันออกอุบายรอเวลา
ห้องเรียนปลอดคน ตอนนักเรียนลงไป
รดน้ำต้นไม้ที่นักเรียนแต่ละคนปลูกไว้
จากนั้นให้ครูประจำชั้นเข้าไปตรวจ
กระเป๋าของนักเรียนแต่ละคน พบว่า
ในกระเป๋าเด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นนักเรียน
ในกลุ่มที่ไปเฝ้าน้องอนุบาลมีของเล่น
ของน้องอนุบาลที่คุณครูซื้อมาให้เตรียมไว้
แม้เด็กคนนั้นจะกลายเป็นเป้าหมาย แต่
ครูทุกคนยังไม่ปักใจเชื่อ เพราะของเล่นนี้
นักเรียนอาจซื้อมาเองก็ได้

วันต่อมาครูประจำชั้น ป.๓ พบเงิน
๓,๐๐๐ บาทสอดไว้ในหนังสือของเด็ก
เป้าหมาย เมื่อมารายงานกับครูสิริถาวร
ครูจึงขอให้ครูประจำชั้นไปเยี่ยมบ้านเด็ก

เพื่อสอบถามว่า เวลาอยู่ที่บ้านนักเรียน
เป็นอย่างไร ความเป็นอยู่ที่บ้านเป็น
อย่างไร มีของเล่นเพิ่มขึ้นหรือไม่อย่างไร
และเมื่อสอบถามกับผู้ปกครองพบว่า
พ่อแม่ของนักเรียนแยกทางกัน เด็ก
อาศัยอยู่กับยาย ความเป็นอยู่ก็เป็นปกติ
ดี ผู้ปกครองไม่ได้ซื้อของเล่นใหม่ให้ รวม
ทั้งไม่มีการใช้จ่ายอะไรเพิ่มขึ้น

เมื่อทราบข้อมูล วันต่อมาครูสิริถาวร
ขอเข้าสอนในห้องเรียนชั้น ป.๓ เอง เมื่อ
สอนและทำกิจกรรมในการเรียนเสร็จ
ครูสิริถาวรเริ่มเล่าเรื่อง การใช้เทคโนโลยี
กล้องวงจรปิดในห้องเรียนเพื่อ “กระตุก”
ให้นักเรียนที่ทำผิดรู้ตัว

“วันนั้นครูเข้าไปสอนร้องเพลง
ทำกิจกรรม หลังจากนั้นก็พูดคุยกับ
นักเรียนว่า ลูกทราบไหมว่า โรงเรียนของ

เราทันสมัยขึ้น แม่ติดกล้องวงจรปิดในห้องเรียนซึ่งสามารถเชื่อมต่อไปยังคอมพิวเตอร์ที่ห้องแม่ได้ แล้วแม่มั้งเปิดดูแต่ละห้องว่าใครทำอะไรบ้าง ก็จะเห็นหมดเลย เมื่อวานแม่เห็นเหตุการณ์ว่ามีการหยิบของของคนอื่นไป โดยเฉพาะของคุณครูที่โต๊ะ แต่แม่ก็จะไม่บอกว่าใครหยิบ ถ้าคนใดคนหนึ่งที่นั่งอยู่ตรงนี้รู้ตัวเอง เดียวลูกไปบอกแม่ก็ได้ ไม่มีปัญหา อย่าบอกใคร แล้วแม่ก็จะไม่บอกใครเช่นกัน”

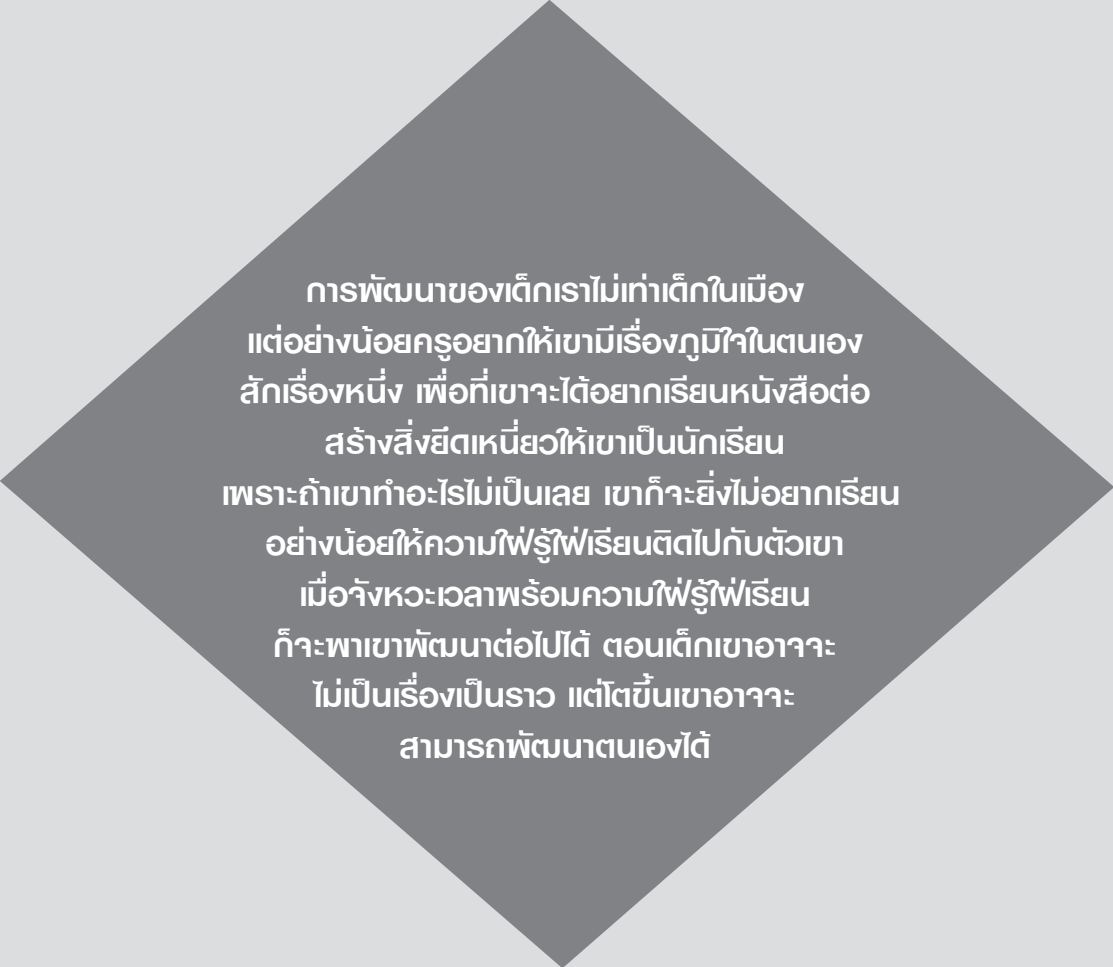
หลังจากนั้นไม่นานเด็กก็เข้ามาสารภาพกับครูสิริถาวรว่า เป็นคนหยิบเงินและของเล่นไป แต่ไม่กล้านำเงินไปใช้จึงสอดไว้ในหนังสือ ๓,๐๐๐ บาท ส่วนอีก ๑,๐๐๐ บาทนำไปให้ยาย เด็กรับสารภาพว่าทำไปโดยไม่ตั้งใจและจะทยอยนำเงินมาคืน พร้อมกับขอรับรองครูสิริถาวรว่าอย่าบอกใคร ซึ่งครูก็รับปากเพื่อสร้างความไว้วางใจแก่เด็ก แต่หลังจากนั้นครูสิริถาวรได้เข้าไปพูดคุยกับผู้ปกครองเพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมของเด็ก เนื่องจากเด็กเพิ่งทำผิดครั้งแรกจึงขอรับรองครูและผู้ปกครองว่าอย่าตำหนิหรือลงโทษเด็ก แต่ขอให้สังเกตพฤติกรรม และเสริมแรงด้านบวกให้เด็กแทน

หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ครูได้เพิ่มการจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกเนื้อหาเรื่องการลักขโมยในทุกชั้นเรียน ให้เนียนไปกับสาระวิชาต่างๆ โดยไม่让孩子รู้สึกว่าการผิดปกติพร้อมมีการประเมินผลหลังเรียน โดยให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด

ตอบแบบสอบถามเรื่องการหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นว่าไม่ดีอย่างไร และให้ครูแต่ละชั้นเฝ้าระวังสังเกตบันทึกพฤติกรรมของเด็กๆ ทุกคน

การที่ครูสิริถาวรใช้วิธีบริหารจัดการภายในองค์กร ด้วยการ “ให้โอกาส” และกระบวนการ “รักษาความลับ” เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่เด็กว่า ครูเป็นที่พึ่ง ทำให้นักเรียนกล้าที่จะเข้ามาปรึกษาครู ผลที่ได้คือนักเรียนคนนี้ไม่มีพฤติกรรมหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่น มีความรัก ความเชื่อมั่นต่อครู มาโรงเรียนด้วยความมั่นใจ รู้สึกว่าคนรอบข้างไม่ได้เป็นศัตรูกับเขา ■

การพัฒนาของเด็กเราไม่เท่าเด็กในเมือง
แต่อย่างน้อยครูอยากให้เขามีเรื่องภูมิใจในตนเอง
สักเรื่องหนึ่ง เพื่อที่เขาจะได้อยากเรียนหนังสือต่อ
สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวให้เขาเป็นนักเรียน
เพราะถ้าเขาทำอะไรไม่เป็นเลย เขาก็จะยิ่งไม่อยากเรียน
อย่างน้อยให้ความรู้พื้นฐานติดไปกับตัวเขา
เมื่อจังหวะเวลาพร้อมความรู้พื้นฐาน
ก็จะพาเขาพัฒนาต่อไปได้ ตอนเด็กเขาอาจจะ
ไม่เป็นเรื่องเป็นราว แต่โตขึ้นเขาอาจจะ
สามารถพัฒนาตนเองได้

“คนดี” สร้างได้

“ความดี” เป็นเรื่องภายในที่สัมผัสได้ผ่านรูปธรรมการแสดงออก ทั้งคำพูดและการกระทำ แต่เป็นเรื่องยากที่จะตีความ สำหรับเด็กเล็ก ๆ แล้วการเริ่มต้นทำความดีอาจเกิดเพราะความกลัว เช่น กลัวพ่อแม่ไม่รัก แต่เมื่อเติบโตเข้าสู่ช่วงประถมศึกษา เด็ก ๆ อาจทำดีเพราะกฎระเบียบบังคับ หรืออยากเอาใจครู เมื่อเรียนชั้นมัธยมศึกษาเริ่มทำดีเพราะอยากให้ทุกคนยอมรับ ฉะนั้นการทำดีของเด็กวัยนี้จึงต้องมีคนเห็น แต่เมื่อมนุษย์เติบโตมองส่วนหน้าพัฒนาเต็มที่หลังอายุ ๒๐ ปี การ “ทำดี” เพราะคิดว่า “ดี” ซึ่งเป็นการพัฒนาจริยธรรมขั้นสูงสุดของมนุษย์

ทั้งนี้การทำดีสามารถ “บ่มเพาะ” ได้ตั้งแต่วัยเด็ก ด้วยการ “สร้างบรรยากาศ” ให้เด็ก ๆ ได้คุ้นชินในเส้นทางที่หล่อหลอมสู่ความดี ซึ่งครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ทุกคน “ตระหนัก” และ “รู้” ดีว่า “ครู” คือตัวอย่างที่ดีและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักเรียน การฝึกฝนกลุ่มเวลาอยู่เนืองนิตย์จะค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปในจิตสำนึก ทำให้เกิดการลอกเลียนแบบทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งในที่สุดแล้วครูคาดหวังว่า จะเป็นการปรับเปลี่ยนและน้อมนำใจ ลูกศิษย์ให้ยึดมั่นเป็นภูมิคุ้มกันให้เดินทางในเส้นทางแห่งความดีต่อไป

๑๐๘ +

+ ๑๐๒

ครูต้องมี “พรหมวิหาร ๔”
มีความเมตตาต่อลูกศิษย์
ให้ออกาสคน ทั้งโอกาสที่จะ
แสดงความสามารถ และโอกาส
ที่จะปรับปรุงตนเอง

๑๐๗ +

+ ๑๐๔

+ ๑๐๕

แถม...ความดี

ร.ต.ต.สุวิทย์ ช่วยเทวฤทธิ์
วัชรินทร์ แก้วมาลา

คำว่า “ความดี” และคำว่า “คุณธรรม”
เป็นนามธรรมที่ไกลตัวเด็กมาก...
สำหรับเด็กประถมศึกษาถ้าพูดถึง
“เป้าหมาย” ของการจัดกระบวนการเรียนรู้
เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รู้จักความดีและคุณธรรม
เพียงแค่ผ่านการพูด การฟัง
คงเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ

ด้วยเหตุนี้แนวคิดของกิจกรรม
โครงการสะสมความดี จึงถูกคิดค้นขึ้น
จากประสบการณ์ที่เห็นเพื่อนในแวดวง
ครูทำธุรกิจขายตรง ร.ต.ต.สุวิทย์
ช่วยเทวฤทธิ์ ครูใหญ่โรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดนบ้านดือองช้างกล
ปทุมวันอนุสรณ์ ๑๓ อำเภอศรีสาคร
จังหวัดนราธิวาส ปรับแนวคิดจากการ
“สะสมแต้ม” ของธุรกิจขายตรงมาเป็น
“แต้มความดี” ให้เด็ก ๆ สะสม เพราะ
บางเรื่อง บางอย่างเด็กก็ไม่สามารถ
บอกได้ว่า อะไรดี จึงต้องมีผู้ใหญ่ไม่ว่า
ครู ผู้ปกครอง ช่วยชี้ทาง เพื่อให้เด็ก
รู้จัก เข้าใจ และเห็นคุณค่าของความดี
จนสามารถบอกเป็นรูปธรรมได้

“ถ้าตั้งเป้าหมายความดีในเรื่อง
ใหญ่ ๆ เด็กก็จะไม่อยากทำ เราต้องเริ่ม
ที่เรื่องเล็ก ๆ ก่อน ให้เด็กทำอะไรก็ได้ ทำ
แล้วให้เขาบันทึก บอกคนอื่น เช่น ครูและ
ผู้ปกครอง ในการดำเนินการก็ต้อง
ทำความเข้าใจกับครู เพื่อกำหนดเกณฑ์

คะแนนร่วมกัน ไม่ให้เกิดความลำเอียง
ส่วนผู้ปกครองก็ต้องบอกให้รับรู้ว่า
โรงเรียนจะทำอะไร”

กิจกรรมนี้ตั้งใจจะทดลองทำ
๑ ปี หรือ ๒๐๐ วันการศึกษา แต่ทำมา
ได้ ๑ ภาคเรียนก็สร้างความประทับใจ
ให้กับครู เพราะภาพของโรงเรียนที่
สะอาดขึ้น ด้วยการที่เด็ก ๆ ช่วยกัน
เก็บขยะ เมื่อสภาพของโรงเรียนดีขึ้น
ก็ส่งผลต่อบรรยากาศการเรียนการสอน
ครูก็ตั้งใจสอนมากขึ้น เด็กเรียนดีขึ้น
ส่วนผู้ปกครองเมื่อเห็นว่าเด็กมี
พฤติกรรมดีขึ้น โรงเรียนมีสภาพดีขึ้น
ก็ให้ความร่วมมือ ส่งเสริมให้ลูกหลาน
มาเรียนหนังสือมากขึ้น ครูสุวิทย์
บอกว่า ปัจจัยสำคัญของการทำเรื่องนี้คือ
ทุกคนต้องมีคุณธรรมพื้นฐาน ต้องซื่อสัตย์

ไม่ลำเอียงไม่อคติ และมีความเป็นกลาง
โดยเฉพาะครูทุกท่านที่มีส่วนในการ
ควบคุมรูปแบบของโครงการนี้โดยตรง
เพราะเมื่อสิ้นเทอมครูประจำชั้นจะต้อง
ทำหน้าที่รวบรวมคะแนน

ในส่วนของตัวเองเริ่มต้น
อาจมุ่งสะสมแต้ม หรือเกิดพฤติกรรม
เลวร้ายแบบ แต่เมื่อได้ทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ
ย่อมสร้างคุณลักษณะนิสัยที่ดีให้ติดตัว
เด็กได้ และเด็กได้สะท้อนตัวตนในมิติอื่น
เช่น บางคนเรียนด้อยกว่าคนอื่น แต่
จิตใจดี บางคนทำงานเก่งชอบช่วยเหลือ
เพื่อน ๆ และครู เด็กบางคนเรียนเก่งแล้ว
ยังมีจิตใจเผด็จไปช่วยสอนน้อง สอน
เพื่อนฝึกเขียนฝึกอ่าน เมื่อสิ่งเหล่านี้เป็น
สิ่งที่ดีก็จะได้รับการชื่นชม ยิ่งทำให้เด็ก
เห็นคุณค่าของตนเอง

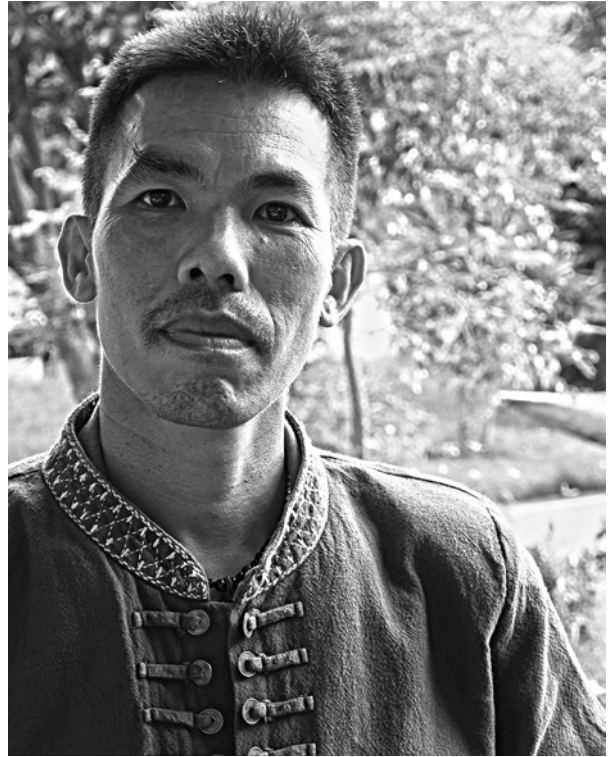

“ตัวอย่าง เช่น เด็กชายการิม และเด็กหญิงการิดา นักเรียน ๒ คนที่มีพฤติกรรมที่น้ำขึ้นนม เช่น ชอบช่วยเหลือผู้อื่น อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ จนเป็นที่ประจักษ์ชัด ต่อสายตาของทั้งครู ผู้ปกครอง และเพื่อน ๆ จนได้รับคะแนนสูงสุดประจำเทอม ซึ่งพฤติกรรมที่นักเรียนทั้ง ๒ คนทำกลายเป็นสิ่งที่ทำมาจากภายใน ส่งผลให้เพื่อน ๆ เลียนแบบการทำดีตามไปด้วย”

ส่วนตัวครูสุวิทย์ในฐานะครูใหญ่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทจากผู้สอนมาเป็นผู้บริหาร ก็เห็นความเปลี่ยนแปลงของตนเองด้วยเช่นกัน โดยครูสุวิทย์สะท้อนว่า ลดความมั่งคั่งลงจากเดิมที่คิดอะไรได้ก็ลงมือทำทันที แต่เมื่อมาเป็นผู้บริหารเมื่อคิดแล้วต้องหรือกับคณะครูด้วย แม้ภาระงานที่ต้องลงมือปฏิบัติเองจะลดน้อยลง แต่งานที่เป็นกระบวนการคิดกลับเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการกระตุ้นครูให้เกิดแรงบันดาลใจในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งหลักการสำคัญที่ครูสุวิทย์ใช้คือ ความเท่าเทียมเสมอภาค ที่ครูทุกคนจะได้รับสิทธิทุกอย่างเหมือนกันหมด

การกระตุ้นให้นักเรียนทำความดีด้วยการ “สร้างแรงจูงใจ” ผ่านการให้ “คะแนน” ยังมีครูเจ้าฟ้าฯ อีกท่านหนึ่งที่ใช้วิธีเดียวกัน คือ ครูวัชรินทร์ แก้วมาลา แห่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่ระมิดหลวง อำเภอมวกชัย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งค้นพบว่า “สมุดบันทึกความดี” สะสมคะแนนเพื่อกระตุ้นพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนคือ วิธีสอนเรื่อง “คุณธรรม” ให้นักเรียนที่ได้ผลที่สุด

ครูวัชรินทร์บอกว่า การให้คะแนนหรือหักคะแนน เป็นข้อตกลงที่ครูกับนักเรียนพิจารณาร่วมกันว่า ทำอะไรได้คะแนนเท่าไร ไม่ทำอะไรหักคะแนนเท่าไร เช่น ถ้ามาโรงเรียนครูจะให้นักเรียนทุกคน ๆ ละ ๒ คะแนน ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมายได้ ๒ คะแนน อ่านหนังสือกับครูหน้าละ ๑ คะแนน โดยนักเรียนจะมีสมุดบันทึกกิจกรรมทุกอย่างสะสมเป็นคะแนนไว้แลกของรางวัลที่อยากได้ ไม่ว่าจะเป็นข้าวของเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียน เมล็ดพันธุ์พืช อาหารแห้งที่เหลือจากการประกอบเลี้ยงอาหารกลางวัน หรือแม้กระทั่งของบริจาค ส่วนใหญ่รางวัลที่เด็กอยากได้มักเป็นของเล่น เครื่องประดับ เสื้อผ้า ครูจะใช้เงินกองกลางที่ได้จากเงินเดือนส่วนตัวมาสมทบกับกำไรที่ได้จากการขายผ้าพันคอ ผ้าทอ ของที่ระลึก

“ส่วนใหญ่นักเรียนเขาจะมีเป้าหมายว่า เขาอยากได้อะไร จากนั้นนักเรียนก็มาตกลงกับครูว่า รางวัลนั้นต้องใช้กี่คะแนน พอคะแนนถึงก็จะมาบอกครู เช่น นักเรียนหญิงอยากได้กบติดผม ก็จะบอกครูว่า อยากได้กบแบบนั้นแบบนี้ พอถึงวันที่ครูจะลงมาประชุมหรือวันหยุดที่ครูลงมาในเมืองก็จะหาซื้อให้”

รางวัลที่จูงใจทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ครูมอบหมาย พัฒนาดตนเองในเรื่องระเบียบ มารยาท ความมีน้ำใจ และการช่วยเหลือผู้อื่น รวมทั้งช่วยสอดส่องดูแลซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันของนักเรียนจะมีบรรยากาศของการช่วยเหลือกันมากขึ้น พี่ช่วยดูแลน้อง ช่วยสอนน้อง นักเรียนช่วยเหลือครู

ครูวัชรินทร์หวังว่า แม้เด็ก ๆ จะเริ่มทำความดีเพราะหวังรางวัล แต่เมื่อทำบ่อย ๆ ทำซ้ำ ๆ จนรู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี สังเกตเป็นลักษณะนิสัยติดตัวตั้งแต่วัยเล็ก ๆ เมื่อโตไปนิสัยและบรรยากาศแห่งการทำดีแบบนี้จะทำให้ลูกศิษย์ของครูคงความเป็นคนดี และทำดีตลอดไป ■

แม่พิมพ์...ต้นแบบ

พัฒนา ใจถึง

ในฐานะของครู สิ่งที่ยอยากเห็นลูกศิษย์เติบโต ไม่ใช่ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาเพียงด้านเดียว แต่คือการอยากเห็นลูกศิษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม

ถ้าจะเป็นคนเก่งก็ต้องเป็นความเก่งที่สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างดี ดังนั้น การสอนของครูจึงไม่ได้อยู่ในกรอบของห้องเรียน แต่ครูต้องคลุกคลีกับผู้เรียน เพื่อปลูกฝังให้เด็กเห็นว่า “เป็นคนดี เป็นอย่างไร”

การทำตัวให้เป็นแบบอย่าง เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่ครูพัฒนา ใจถึง ครูนิเทศของศูนย์ศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่คนเป็นครูต้องมี เพราะการที่ครูจะสอนใครได้นั้น ตัวเองควรจะทำให้ได้ก่อน โดยเฉพาะพื้นฐานเรื่องการใช้ชีวิตในเส้นทางที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การพูดจาสุภาพไพเราะ การใช้จ่ายอย่างประหยัด การแต่งกายที่เรียบร้อยสะอาด การเคารพเชิดชูในสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งล้วนแต่เป็นต้นแบบของความคิดทั้งดั้น การทำให้ได้อย่างที่พูดเป็นการ “สร้างศรัทธา” ที่ทำให้คนเชื่อถือได้ดีที่สุด

ครูพัฒนามองว่า ใช้ตัวอย่างจริง จุดประกายความคิดให้เด็ก เช่น เมื่อมีโอกาสได้นั่งดูโทรทัศน์กับเด็กก็จะใช้ข่าวสารจากโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือ

เมื่อพบสถานการณ์ซึ่งหน้า ก็หยิบยกนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ชี้แนะให้เห็นผลจากการกระทำทั้งดีและเลว พร้อมกับตั้งคำถามชวนคิดว่า ถ้าเป็นตนเองจะทำอย่างไร ทำให้ลูกศิษย์เชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับเป็นประสบการณ์ตรงของชีวิต

ครูต้องมีพรหมวิหาร ๔ มีความเมตตาต่อลูกศิษย์ ให้โอกาสคนทั้งโอกาสที่จะแสดงความสามารถ และโอกาสที่จะปรับปรุงตนเองโดยบทบาทของครูพัฒนาที่เป็นครูนิเทศ บางครั้งอาจพบการปฏิบัติตัวที่ไม่เหมาะสมของครู ศสช. บ้าง ก็ต้องตักเตือนให้โอกาสและเวลาในการปรับปรุงมากกว่าการมุ่งจับผิดคาดหวัง หรือรายงานต่อผู้บังคับบัญชาเบื้องสูงในทันที ซึ่งโดยส่วนใหญ่ครู ศสช. หรือลูกศิษย์ที่อาจพลั้งพลาดไป เมื่อได้รับโอกาสในการปรับปรุงตัวเองก็มักจะปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพัฒนาการในด้านดีขึ้นมาได้ ■

โรงเรียนปลอดอบายมุข

ด.ต.สุมน ชันติพิทักษ์กุล

ด้วยความอยากเห็นลูกศิษย์เติบโต
เป็นคนดี สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ใน
ชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพในอนาคต
พ่อพิมพ์แม่พิมพ์แห่งโรงเรียนตำรวจ
ตระเวนชายแดนบ้านดุน อำเภอมะละนอย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงต้องเป็นแบบพิมพ์
ที่ดีพร้อม

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการ
พัฒนาความดีให้องกามในจิตวิญญาณ
ของเยาวชน ไม่สามารถใช้คำสั่งใน
ฐานะครูใหญ่ได้เพียงอย่างเดียว หากแต่
ด.ต.สุมน ชันติพิทักษ์กุล ต้องเป็นทั้ง
ผู้เริ่มต้นทำตัวเป็นตัวอย่าง และเป็น
ผู้บริหารที่จะต้องบริหารจัดการทักษะ
ความสามารถ ความถนัด และความ
ปรารถนาของครูว่ามี **“เป้าหมาย”**
สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่
อย่างไร

เมื่อครูทุกคนเห็นดีเห็นงามร่วมกัน
การกำหนดเป้าหมายจึงปักหมุดไปที่
การเป็น **“โรงเรียนปลอดอบายมุข”** ที่
แท้จริง ไม่ใช่เป็นแค่โรงเรียนที่ติดป้าย
สีขาวบนกำแพง เพราะ**ครูสุมนมองว่า**
การสอนที่ดีที่สุดคือ การทำตัวเป็น
แบบอย่าง จุดเริ่มต้นของการทำเรื่อง
นี้จึงอยู่ที่ครูผู้สอนต้องปรับเปลี่ยน
ตนเองก่อน ครูใหญ่จึงนำครูทุกคนปรับ

เปลี่ยนพฤติกรรมไม่ดื่ม ไม่สูบ ไม่เล่น
การพนันด้วยความจริงจังเอาจริงต่อเนื่อง
ครูบางคนที่ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลง
ตนเองได้ ก็ขอย้ายไปสอนที่โรงเรียนอื่น
ผ่านไป ๑ ปี เป้าหมายโรงเรียน
ปลอดอบายมุขก็เป็นจริง ครูทุกคน
สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กได้
อย่างแท้จริง

ส่วนนักเรียนก็ริเริ่มโครงการ
เด็กไทยทำได้ มอบหมายให้เด็ก ๆ ดูแล
กันเองในระบบหมู่สี ตั้งแต่การเดินมา
โรงเรียน การทำเวรประจำวันในจุดที่
รับผิดชอบ การเข้าแถวออกกำลังกาย
เต็มนม ก่อนจะแยกย้ายกันเข้าห้องเรียน
ตามระดับชั้น หลังเรียนเสร็จในแต่ละวัน
จึงกลับมารวมตัวกันอีกครั้ง เพื่อฝึก

ปฏิบัติงานเกษตร และเดินแถวกลับบ้าน
การสร้างระบบที่เป็นระเบียบนี้ก็เพื่อ
ฝึกวินัยให้กับนักเรียน และเป็นตัวช่วย
ในการดูแลนักเรียน ๘๐ คน ๗ ชั้นเรียน
ตั้งแต่อนุบาล - ป.๖ ขณะที่มีครูอยู่เพียง
๕ คน

ในด้านการให้ความรู้ จะมีการให้
ความรู้ทางตรงเรื่องพิษภัยของสิ่งเสพติด
ให้โทษเพราะโรงเรียนอยู่ในพื้นที่ชายแดน
ที่เคยเป็นเส้นทางยาเสพติด แม้ว่าปัญหา
นี้จะหมดไปจากพื้นที่แล้วก็ตาม แต่การ
ให้ความรู้ยังคงต้องทำอย่างต่อเนื่องทั้ง
ทางตรงและทางอ้อม ผ่านการสอดแทรก
ในวิชาต่างๆ ตั้งแต่ระดับชั้น ป.๑ เพื่อให้
เด็กเห็นสภาพความเป็นจริง ผ่านการดู
หนังดูละคร และพฤติกรรมในชุมชน

เพื่อเป็นตัวอย่างให้เด็ก ๆ ได้เห็นพิษภัยของบุหรี่ สุรา ยาเสพติด และการพนันที่ส่งผลร้ายต่อชีวิต

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ครูจะติดตามเฝ้าดูพฤติกรรมของเด็ก ๆ ทั้งในโรงเรียน ที่บ้าน และในชุมชน โดยส่วนใหญ่ เมื่อเด็กพบเห็นพฤติกรรมการดื่มเหล้า เสพยา หรือ เล่นการพนันในชุมชนก็มักจะนำมาเล่าให้ครูประจำชั้นฟัง ครูก็จะร่วมกันหาทางแก้ไข ซึ่งวิธีการที่นิยมใช้คือ ให้นักเรียนเป็นผู้กลับไปกดดันผู้ปกครองให้เลิกดื่ม เลิกเล่น เลิกสูบ ในเบื้องต้น เพราะคำขอร้องจากลูกหลานมีพลังอย่างมากในการทำให้ผู้ปกครองลด ละ เลิกพฤติกรรมดังกล่าว หากพฤติกรรมถึงขั้นรุนแรงก็จะมอบหมายให้ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดการต่อไป

กิจกรรมโรงเรียนปลอดอบายมุข จะถูกกำกับด้วยโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ที่มีแผนงานและตัวชี้วัด ประเมินทั้งพฤติกรรมของครูและนักเรียน มีการทำแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงาน และการรับฟังเสียงสะท้อนจากประชาชนในชุมชน เสริมด้วยกิจกรรมบันทึกความดี ที่นักเรียนสามารถบันทึกกิจกรรมความดีที่ได้ทำทั้งที่บ้านและโรงเรียน มีครูประจำชั้นคอยเช็คหรือติดตามไปดูผลงาน ดูจากพฤติกรรม การเรียน พฤติกรรมส่วนตัวที่เพื่อน ๆ นักเรียนจะเป็นผู้ลงคะแนน โหวตให้ นักเรียนคนใดได้คะแนนสูงสุดในแต่ละเทอมจะได้รับรางวัลเป็นทุนการศึกษาทุนละ ๕๐๐ บาท จากกองทุนเด็ก เรียนดี ประพฤติดี

ผลจากการดำเนินงานพบว่า นักเรียนให้การตอบรับที่ดี แข่งขันกันทำความดี ใส่ใจในการเรียนมากขึ้น เห็นครูทำงานก็อาสาช่วยเหลือ พุดจาไพเราะมีหางเสียง โรงเรียนมีความสะอาดเรียบร้อย ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้น

การที่เห็นว่าครูใหญ่พูดจริง ทำจริง นอกจากจะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียนแล้ว ยังส่งผลต่อความเชื่อถือ ศรัทธาของคนในชุมชนอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะตลอด ๒ ปีที่ผ่านมาโรงเรียนมีการปรับปรุงการทำงาน คู่นานไปกับการบริหารจัดการบุคลากรคือ การพัฒนาสภาพโรงเรียนให้มีความสะอาด สะดวก ปลอดภัย ด้วยการประสานหน่วยงานร่วมพัฒนาระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า ปรับสภาพสนาม และสร้างพื้นที่ร่วม ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ทำให้การขอความร่วมมือในการบริหารจัดการโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น ทั้งในส่วนของการวางกฎระเบียบร่วมกันระหว่าง คณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียน และชุมชน มีการพัฒนา สภาพแวดล้อมในโรงเรียนร่วมกันทุก ๆ เดือน มีกลุ่มแม่บ้าน อาสาจัดเวรสลับกันเข้ามาจัดการเรื่องอาหารกลางวันให้กับโรงเรียนโดยไม่ต้องจ้าง

บรรยากาศความรู้สึก ร่วมในการเป็นเจ้าของที่เกิดขึ้น ทำให้โรงเรียนเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง ■

กล่อมเกล่า “ใจ” ด้วย “สมาธิ”

สุรภี กสิวุฒิ

นักเรียนไม่มีสมาธิในการเรียน เพราะวัยที่ยังเล็ก หรือด้วยจำนวนนักเรียนที่มีอยู่มากมาย หลายชั้นเรียน แต่มีครูดูแลเพียงแค่ ๒ คน ผสมผสานกับขาดทักษะการสื่อสาร ด้วยภาษาไทย ที่ทำให้นักเรียนหลุดจากความสนใจในการเรียนได้ง่ายๆ

ครูสุรภี กสิวุฒิ “ครูหม่อม” ครู ศศช.บ้านแม่ระมิดหลวง เพื่อนร่วมงานของครูวัชรินทร์ แก้วมาลา จึงต้องแสวงหาวิธีสร้างสมาธิให้กับเด็กๆ

ครูหม่อมบอกว่า เพราะครูมีแค่ ๒ คน แต่นักเรียนมีหลากหลายกลุ่ม การจัดการเรียนการสอนจึงเหมือนจับปูใส่กระด้ง ครูจึงแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น ๔ กลุ่ม คือ อนุบาลวัย ๓ - ๖ ปี ประถมศึกษาวัย ๗ - ๑๔ ปี กลุ่มผู้ใหญ่อายุ ๑๕ ปีขึ้นไป และกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ การสอนในเวลาราชการ ถึงแม้จะไม่ได้สอนกลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ แต่แค่เด็กอนุบาลกับเด็กประถมที่มีระดับชั้นต่างกันก็มีจำนวนมากถึง ๗๗ คน ครู ๒ คนจึงไม่สามารถแยกกว้างสอนได้ ต้องเรียนในห้องรวมเพื่อที่ครูจะได้ดูแลทั่วถึง แต่ในขณะที่ครูสอนชั้นหนึ่ง นักเรียนอีกชั้นก็เล่นส่งเสียงดัง กลายเป็นสิ่งรบกวนที่ทำให้กลุ่มที่เรียนอยู่ละความสนใจจากครู จนกลายเป็นภาวะต่างคนต่างเล่น ไม่มีใครสนใจเรียน

บทเรียนจากการศึกษาดูงานที่โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา อำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้นักเรียนฝึกทำสมาธิจึงเกิดขึ้น

ครูหม่อมจึงจัดกิจกรรมการนั่งสมาธิขึ้นทุกบ่ายวันศุกร์ เริ่มต้นจากครูนำนักเรียนสวดมนต์ นั่งสมาธิ รวมทั้งเพิ่มกิจกรรมการทอด

“ครูกับเด็กกอดกันและก็ให้เด็กกับเด็กกอดกัน รู้สึกว่าเด็กชอบ ถามเด็กว่าเป็นอย่างไร รู้สึกอย่างไร เขาบอกว่าดี ปกติครูคนอื่นเขาไม่มีการกอดกับเด็กอย่างเรา แต่พอเราเอากิจกรรมนี้เข้าไปทำเด็กก็รู้สึกว่าเขาได้ใกล้ชิดกับครู ใกล้ชิดกับเพื่อนมากขึ้น”

การฝึกนั่งสมาธิในระยะแรก เด็กๆ ยังนั่งยุกยิก ขยับไปขยับมา ๖ เดือน

ผ่านไป เด็กเริ่มนั่งได้นานขึ้น เด็กรู้สึกมีความสุข เวลาว่างเด็กบางคนจะขอนั่งสมาธิ และพบว่าเด็กตั้งใจเรียนมากขึ้น สังเกตได้จากการที่นักเรียนเริ่มมีคำถามที่ตรงประเด็นกับเนื้อหาที่ครูสอนนั่นเอง นอกจากนี้พฤติกรรมการพูดจาก็เปลี่ยนไป จากที่เคยพูดจาไม่เพราะ หยาดคาย ครูพยายามสอนเท่าไรเขาก็ไม่เปลี่ยน แต่พอผ่านการนั่งสมาธิ นักเรียนเริ่มพูดจาไพเราะขึ้น

“เวลาที่ครูจะไปลงพื้นที่หรือจะกลับบ้าน เด็กก็จะบอกว่าครูขาเดินทางปลอดภัยนะคะ รับประทานอาหารคิดถึง ทำให้เรารู้สึกดี มีกำลังใจที่จะสร้างอะไรดีๆ ให้กับเด็ก ตอนนี้อยากจะไปไหนครูพยายามรีบกลับไปหาเด็กให้เร็วที่สุด” ■

ขัดเกลาด้วย “ศิลปะ”

บรรยงค์ สุทธิพงษ์ธร

กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก
หากเด็กไม่รู้จักการสังเคราะห์
เลือกใช้ให้เป็นประโยชน์
ปล่อยชีวิตให้ไหลไปตามกระแส
อนาคตเด็กคงไม่สดใสแน่ๆ

ด้วยความเป็นห่วงเด็กๆ ทำให้
ครูบรรยงค์ สุทธิพงษ์ธร แห่งโรงเรียน
นิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ ๑
อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา จึงต้อง
จัดกระบวนการเรียนรู้ที่จะใช้ยึดเหนี่ยว
ลูกศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม

การใช้ชีวิตในสถานศึกษาเป็นเพียง
เลี้ยวหนึ่งของชีวิตเด็กๆ ทำอย่างไรจึงจะ
ให้เยาวชนได้รับการปลูกฝังเรื่องคุณธรรม
ความดีจนอยู่ในสายเลือด ครูบรรยงค์
พบว่า การเรียนศิลปะมีเนื้อหาที่เอื้อต่อ
การขัดเกลาจิตใจเยาวชน ครูจึงอุทิศเวลา
ให้เป็นพิเศษเพื่อสอนเสริมศิลปะแก่
ลูกศิษย์ที่สนใจ

“เราจับจุดได้ว่าการใช้เวลาว่างของ
เด็กค่อนข้างจะเหมือนกันทุกที่คือ ไร้สาระ
ขบถเที่ยว มั่วสุมเข้ากลุ่มลองยาเสพติด
สู้อาวุธ ถ้าเราสามารถดึงพวกเขาออกมา
จากเรื่องเหล่านี้ได้น่าจะดี”

ครูบรรยงค์บอกว่า การสอนทักษะ
ด้านทัศนศิลป์ ครูส่วนใหญ่มักสอนตาม
หลักสูตร แต่ที่ครูตั้งใจคือการสอดแทรก
เนื้อหาเรื่องคุณธรรมเข้าไปในเนื้อหางาน

โดยเฉพาะการชี้ให้เห็นทั้งตัวอย่างที่ดี
และเยี่ยงอย่างที่ไม่ควรทำ โดยครูจะ
พยายามพูดให้เด็กๆ คิดถึงอนาคตใน
วันข้างหน้า ที่ต้องอาศัยความอดทน
ต่อความยุ่งยากของความสุขเฉพาะหน้า
บางเรื่อง ซึ่งเป็นความสุขชั่วครั้งชั่วคราว
ไม่ว่าจะเป็นการสูบบุหรี่ ดื่มสุรา โดเรียน
ซึ่งมอเตอร์ไซด์ ล้วนเป็นความสุขที่
มักเป็นจุดจบของอนาคต

“การทำงานศิลปะนั้นเด็กๆ ต้องมี
ความรับผิดชอบต่องานของตนเอง
มีความใส่ใจในรายละเอียดของชิ้นงาน
มีความประณีตในการดูแลทำความ
สะอาดสถานที่และอุปกรณ์ อันเป็นส่วน
หนึ่งของการฝึกคุณธรรมในกระบวนการ
สร้างงาน แต่ในกระบวนการสร้างสรรค์

ผลงานทางด้านศิลปะ สิ่งหนึ่งที่เด็ก ๆ จะ
ถูกฝึกไปโดยไม่รู้ตัวคือ การมีสมาธิจดจ่อ
ในการทำงาน และการทำงานอย่าง
ประณีต”

ครูบรรยงค์ยังมีมุมมองอีกว่า
“ศิลปะ” คือ การเรียนรู้แบบบูรณาการ
เพราะภาพหนึ่งภาพแทนคำบรรยายได้
มากมาย และในหนึ่งภาพสามารถรวม
ความรู้ได้หลากหลายวิชาทั้งสังคม
ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี วิทยาศาสตร์
สุขภาพ ขึ้นอยู่กับเราว่าจะกำหนดหัวข้อ
หรือมอบหมายให้เด็กวาดเกี่ยวกับอะไร
ซึ่งก่อนวาดภาพที่สะท้อนความหมาย
ตามหัวข้อ นักเรียนต้องศึกษาเกี่ยวกับ
ประเด็นนั้นๆ ให้เข้าใจก่อน จึงจะสามารถ
ถ่ายทอดออกมาได้สมบูรณ์

เมื่อศิลปะเป็นทางเลือกในการขัดเกลาคุณลักษณะนิสัยของเด็ก การจะทำให้แก่นักเรียนสนใจฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ครูบรรยงค์จึงต้องทำหน้าที่ประคองแรงบันดาลใจแก่นักเรียนให้ลุกโชนอย่างต่อเนื่อง “เวทีประกวด” เป็นทางเลือกที่ครูบรรยงค์ใช้เป็นเป้าหมายในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของนักเรียน โดยครูบรรยงค์จะเสาะแสวงหาโอกาสในการประกวดทั้งเวทีเล็กเวทีใหญ่ ทั้งสนามสดซึ่งต้องแข่งกันวาดสดๆ และสนามแห้งที่มีประกาศเชิญชวนให้ส่งผลงานเข้าประกวด ซึ่งแต่ละสนามก็จะกำหนดหัวเรื่องไว้ กลายเป็นความท้าทายที่ทำให้เด็กๆ ได้คิดสร้างสรรค์งานที่หลากหลาย การได้หัวเรื่องการประกวดแต่ละครั้งนักเรียนต้องแตกความคิด แดกประเด็น เพื่อทำความเข้าใจ ก่อนสร้างสรรค์ผลงาน จึงเป็นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

“ครูมักบอกนักเรียนเสมอว่า รางวัลและทุนการศึกษาเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น แต่การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมในเวทีต่าง ๆ ทำให้นักเรียนได้เปิดหูเปิดตา เปิดโลกทัศน์ให้กว้างขึ้น ทั้งยังเป็นแรงบันดาลใจให้เด็ก ๆ ได้เห็นงานใหญ่ๆ ไตๆ ดังนั้นทุกครั้งที่มาประกวดก็จะแถมโบนัสให้คือ พาทัวร์พาเที่ยว เพราะถ้าหลุดจากเราไปก็ไม่ว่าเขาจะมีโอกาสอีกครั้งเมื่อไหร่”

ผลลัพธ์จากการใช้ศิลปะขัดเกลาเยาวชนของครูบรรยงค์สะท้อนผ่านลูกศิษย์ของครูที่มักได้รับรางวัลจากเวทีประกวดระดับประเทศอยู่เป็นประจำ ที่สุดของความภาคภูมิใจคือรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่จัดโดยบริษัท โตชิบา ประเทศไทย จำกัด

นอกเหนือจากศิลปะแล้ว เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมสำหรับเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียน ครูบรรยงค์ได้มีส่วนช่วยจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น ริเริ่มการดักบาตรในโรงเรียนทุกวันพระ ซึ่งต่อมาปรับเป็นเดือนละ ๒ ครั้ง เนื่องจากมีเสียงสะท้อนจากชุมชนซึ่งเป็นชาวไทยพุทธว่า ต้องการให้พระอยู่วัดในวันพระที่คนไปทำบุญ การยกตัวอย่างบุคคลที่มีคุณงามความดีที่น่าจดจำเป็นเยี่ยงอย่าง หรือโครงการอบรมธรรมะสุดสัปดาห์ ในช่วงโง่สุดท้ายทุกวันศุกร์ที่นักเรียนและครูทั้งโรงเรียนจะมีกิจกรรมสวดมนต์ร่วมกัน และกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน ๙ ประการ

ในภาคเรียนที่ผ่านมาครูบรรยงค์ได้เริ่มทำกิจกรรมสวดมนต์ สวดคาถาชินบัญชร นั่งสมาธิ เพราะเชื่อมั่นว่าจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตที่นิ่ง จดจ่อ ทำให้เรียนได้ดีขึ้น

“ตอนเช้าหลังจากสวดมนต์เชิญธงชาติตามปกติก็เพิ่มเติมด้วยการนั่งสมาธิและการสวดชินบัญชรตอนเช้าร่วมกันทั้งโรงเรียน จะพยายามหาจุดที่ทำให้แก่นักเรียนเกิดความนิ่ง เพราะความนิ่งนี้หลังจากทำไปสักระยะสมาธิในการเรียนก็จะดีขึ้น ตอนนี้อยู่ระหว่างการทดลองทำมาหนึ่งภาคเรียนพบว่าเด็กหลายคนดีขึ้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่น่าพอใจต้องทำต่อไปเรื่อยๆ” ■

สุขอนามัย “การให้” ที่มากกว่า การศึกษา

มากกว่าการ “ให้การศึกษา” คือ “การให้ชีวิต” บทบาทของครูที่สอนในถิ่นทุรกันดารห่างไกล จึงไม่ใช่แค่การสอนหนังสือ แต่หมายรวมถึงการดูแลเกี่ยวกับปัจจัยสี่เกือบทุกด้านของเด็ก เพราะคงยากที่เด็ก ๆ จะซึมซับความรู้ซึ่งเป็นอาหารสมอง หากท้องไม่อิ่ม ตัวไม่อุ่น แต่กลับถูกเบียดเบียนและรุมเร้าด้วยโรคภัยไข้เจ็บ การตรวจโรคมาลาเรีย โรคพยาธิ การดูแลแจกยาสามัญ หรือการที่ต้องดูแลอาหารให้กับลูกศิษย์ที่มีภาวะทุพโภชนาการและแบ่งปันอาหารสำหรับผู้ด้อยโอกาสในชุมชน การต้องสร้างแหล่งอาหารให้กับชุมชน การค้นหาวิธีการหรือภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพ ล้วนเป็นภาระที่เกินหน้าที่ แต่เหล่าครูเจ้าฟ้ากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ล้วนเต็มใจทำ เพื่อให้สภาพชีวิตของลูกศิษย์และคนในชุมชนดีขึ้น

+ ๑๑๘

๑๑๒ +

การอยู่ในพื้นที่ห่างไกล
จะอยู่รอดได้ เราต้องพึ่งพาตนเองในทุกด้าน...
และต้องรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้
ค้นหาความชำนาญในแนวทางที่
เหมาะสมกับพื้นที่

+ ๑๑๖

๑๑๔ +

แหล่งอาหารโปรตีน สู่ความมั่นคงทางอาหาร ของชุมชน

อิสริยาพร ศิริเจริญ

โครงการลดปัญหาการขาดสารอาหาร
ของนักเรียน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านปดุกี
อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
(ศศช.บ้านปดุกี) ที่ “ครูเอ๋”
อิสริยาพร ศิริเจริญ ให้ความสำคัญ
เพื่อเพิ่มผลผลิตประเภทโปรตีนจากปลา

เพราะพบว่า เด็กที่นี่มีน้ำหนัก
และส่วนสูงต่ำกว่าเกณฑ์ ส่งผลต่อ
พัฒนาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ
สติปัญญา

การสร้างแหล่งเรียนรู้ใน ศศช. เช่น
การทำแปลงสาธิตปลูกข้าว การเลี้ยงกบ
เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ โดยเฉพาะการเลี้ยง
ไส้เดือนเพื่อเป็นอาหารสัตว์ อันเป็น
ความรู้ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้เคยมาให้การ
อบรม ซึ่งเป็นการลดขยะจากเศษพืชผัก
ที่เหลือจากอาหารกลางวัน นำมูลไส้เดือน
ไปใช้เป็นปุ๋ย ส่วนตัวไส้เดือนใช้เป็นอาหาร
ให้ปลาตุ๊กและไก่ ครูเอ๋และชาวบ้าน
ร่วมกันพัฒนาความรู้และสั่งสม
ประสบการณ์ปรับประยุกต์ใช้ความรู้
ที่ได้รับจากการอบรมมาเป็นวิธีการ
ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่สูงที่มี
อากาศหนาวเย็นได้อย่างลงตัว

ครูเอ๋เริ่มต้นจากการเพาะผสม
พันธุ์ปลาที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้
เลี้ยงอนุบาลที่ ศศช. เมื่อปลาโตแล้วจึง
จำหน่ายพันธุ์ปลาให้กับชาวบ้าน และ
พัฒนาสู่การเพาะพันธุ์ปลาท้องถิ่น เช่น
ปลาวง ซึ่งมีอัตราการรอดและเติบโต
ได้เหมาะสมกับพื้นที่สูงมากกว่า

“ครูจะสอนนักเรียนแบบครบวงจร
ทั้งการเลี้ยงปลา การผลิตอาหารปลา
การเพาะพันธุ์ ปลาที่เลี้ยงต้องเป็นปลา
ท้องถิ่น เพราะจะเติบโตได้ดีกว่า และ
ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นเป็นอาหารได้
ไม่เช่นนั้นชาวบ้านก็ต้องซื้อพันธุ์ปลา
ซื้ออาหารปลาจากที่อื่น กลายเป็นเพิ่ม
ค่าใช้จ่าย ไม่ใช่ลดค่าใช้จ่าย เด็ก ๆ จะได้

ทดลองเลี้ยงปลาใน ศศช. ก่อน เมื่อเริ่ม
ทำเป็นและเห็นผลจึงให้เด็กนำไปขยาย
ผลต่อบ้านกับผู้ปกครอง ปัจจุบันทุก
ครัวเรือนในชุมชนจะมีบ่อเลี้ยงปลา และ
ปลูกผักสวนครัวช่วยเพิ่มอาหารโปรตีน
และลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารลงได้มาก”

เมื่อการเลี้ยงปลาในบ้านเห็นผล
เชิงประจักษ์ แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชน
จึงกลายเป็นบ่อปลาธรรมชาติ ซึ่ง
ระหว่างการดำเนินงาน ครูจะสอบถาม
ชาวบ้านเป็นระยะ ๆ ว่ามีปัญหาอุปสรรค
อะไรบ้างในการเลี้ยงปลา ทั้งในด้าน
ความรู้ เทคนิควิธีการ หากเป็นเรื่องที่ครู
ยังไม่มีความรู้ ก็จะขอความอนุเคราะห์
วิทยากรจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้เข้ามาให้

ความรู้ คำแนะนำ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ในระยะหลังจึงเริ่มมีการขยายการเลี้ยงปลาพันธุ์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านชอบรับประทานมากขึ้น เช่น ปลาน้ำ ปลาตะเพียน จนกระทั่งปัจจุบันมีแหล่งเพาะพันธุ์ปลาขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อขยายผลให้ผู้สนใจซื้อไปเลี้ยงต่อไป

ส่วนที่ ศศช.บ้านปิตุศิ ก็จะมีการเลี้ยงปลาซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน ๔ บ่อ มีทั้งปลาดุก ปลาน้ำ ปลาตะเพียน แม้ว่าปลาดุกเป็นปลากินเนื้อ ส่วนปลาน้ำ ปลาตะเพียนเป็นปลากินพืช แต่เมื่อเลี้ยงรวมกันปลาหลายชนิดกลับเติบโตได้ดี ปลาที่ได้จากโครงการนี้ จะถูกนำไปประกอบอาหารกลางวัน ทำให้นักเรียนได้รับสารอาหารที่เป็นโปรตีนจากปลาเพิ่มมากขึ้น

แต่สิ่งที่ดียิ่งกว่าคือ การให้เด็กได้เข้ามามีส่วนร่วมเลี้ยงปลาของเขาเอง ปลาที่เลี้ยงไว้ไม่มีการขายเพราะชาวบ้านรับรู้ว่าปลาเป็นของลูกหลาน เพราะบาง ศศช. ปลาที่เลี้ยงไว้จะถูกขโมย แต่ที่นี้นักเรียนดูแลกันเอง ถ้าจะกินก็จับเอง ถ้าชาวบ้านอยากกินบางครั้งก็จะมาขอซื้อจากนักเรียน ในส่วนของชุมชนและครัวเรือนก็มีแหล่งอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้นและลดการซื้อปลาจากในเมืองลง ทำให้เกิดการขยายการเลี้ยงปลาขึ้นในชุมชนจาก ๗ ครัวเรือน เป็น ๑๗ ครัวเรือน และมีการปรับใช้ภูมิปัญญาโดยใช้ข้าวที่ตำมาผสมอาหารให้ปลากิน และบางครั้งถ้าปลาในบ่อของนักเรียนยังไม่โตก็สามารถไปขอซื้อจากบ่อของชาวบ้านได้ เป็นภาพของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้ชุมชนมีความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น ■

จัดระบบการเกษตร... แก้ปัญหาคูฟโภชนาการ

จ.ส.ต.เจริญรัตน์ โมกขศักดิ์

สภาพชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ละครอบครัวมีลูกหลายคน มีพื้นที่สำหรับทำการเกษตรน้อย ชุมชนทำการเกษตรเชิงเดี่ยวและรับจ้าง จึงไม่นิยมปลูกพืชอาหารเพื่อบริโภค อาศัยการหาพืชผักตามป่าแทน

ในปีแรกของการเข้ามาทำงานที่นี่ จ.ส.ต.เจริญรัตน์ โมกขศักดิ์ ครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บ้านแม่กลองคี อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดตาก ไม่ยอมจำนนต่อปัญหาที่พบเห็น แต่ปรับใช้ประสบการณ์การทำงานที่โรงเรียนหมองัก๊ะมาจัดระบบการผลิตอาหารในโรงเรียนที่มีพื้นที่เพียง ๑๐ ไร่ ทำการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชหมุนเวียน เน้นการเลี้ยงสัตว์และปลูกพืชที่หลากหลายและพอเพียงต่อการบริโภคของทั้งครูและนักเรียน

เมื่อย้ายมาสอนที่โรงเรียน ตชด. บ้านแม่กลองคี ครูเจริญรัตน์จึงเริ่มบริหารจัดการพื้นที่ในโรงเรียนใหม่เพื่อจัดระบบการเกษตร ทำแปลงปลูกพืช ทั้งพืชใบและพืชเครือเถา เมื่อพืชผักที่ปลูกไว้เริ่มออกผล ก็ชวนลูกศิษย์และแม่บ้านที่เป็นแม่ครัวของโรงเรียนมาดู พร้อมกับใช้โอกาสนี้ตั้งคำถามกับเด็ก ๆ

“ชี้ให้นักเรียนดูแปลงผักที่กำลังผลิตออกผล ถามเขาว่า ครู ๑๒ คน เลี้ยงเด็ก ๓๐๐ กว่าคนได้ ถ้าเป็นที่บ้าน นักเรียนมีคนที่คน จะทำได้ไหม”

คำถามนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการ “กระตุก” ให้นักเรียนและชาวบ้านเกิดสำนึกเรื่องการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ภายใต้พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงเป็น “แหล่งเรียนรู้” เพื่อ “ป๋มเพาะ” ประสบการณ์การผลิตอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัวให้กับนักเรียน โดยทุกวันหลังเลิกเรียนเวลา ๑๕.๐๐ น. นักเรียนจะใช้เวลาดังกล่าวลงปฏิบัติการในแปลงผัก

ดูแลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ หมุนเวียนกันในแต่ละวัน ใน ๔ ฐานเรียนรู้ มีบรรยากาศของ “กระบวนกรกลุ่ม” ที่คล้อยระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง ทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากพี่สู่น้อง ซึ่งการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงนี้จะกลายเป็นทักษะความรู้ที่ติดตัวเด็กตลอดไป

บทบาทในการทำงานของครู นอกจากจะสอนหนังสือแล้ว ยังต้องประสานของบประมาณสนับสนุนจากต้นสังกัดและหน่วยงานในอำเภอให้ช่วยสนับสนุนเรื่องพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ รวมทั้งต้องคอยสังเกตว่า เด็กกลุ่มไหนพอจะเป็นแบบอย่างได้บ้าง โดยครูอาจจะมองเรื่องแก้ปัญหาที่ตัวนักเรียนซึ่งมีปัญหา

ด้านโภชนาการเป็นหลัก แล้วจึงเลือกนักเรียนแกนนำ ๑๐ คน
เพื่อไปขยายผลต่อบ้าน

“เราเลือกขยายผลกับกลุ่มเด็กนักเรียนที่ช่วยดูแลโครงการ
เกษตรเพื่ออาหารกลางวันก่อน เพราะนักเรียนได้แสดงความ
สนใจ ใส่ใจ และได้เรียนรู้ขั้นตอนต่างๆ แล้ว หลังจากนั้น
ขยายผลต่อยอดจาก ๑๐ คนออกไปสู่คนที่เห็นประโยชน์
ต่อไป ซึ่งตอนนี้มีผู้เข้าร่วมโครงการ ๒๐ หลังคาเรือน ชาวบ้าน
ที่สนใจก็จะเข้ามาขอพันธุ์พืชไปปลูกที่บ้าน”

การอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจะอยู่รอดได้เราต้องพึ่งพา
ตนเองในทุกด้าน แม้กระทั่งการทำการเกษตรก็เช่นกัน
เมื่อได้รับการสนับสนุนครั้งแรกจากหน่วยงานต่างๆ แล้ว
เราก็ต้องรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้ ค้นหาความชำนาญใน
แนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่ ครูเจริญรัตน์พบว่า สิ่งที่ต้อง
ปรับตัวเรื่องการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ห่างไกลคือ การต้องพึ่งพา
ตนเองให้ได้ในเรื่องอาหารสัตว์ เพราะหากต้องซื้อหาจาก
ในเมืองแล้วต้นทุนค่าอาหารสัตว์จะมีมูลค่ามหาศาล ดังนั้น
พืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น กัลยง จึงกลายเป็นพืชที่ใช้เสริมเป็น
อาหารสัตว์เพื่อลดต้นทุน พร้อมทั้งคิดสูตรอาหารและนำพืชที่

มีโปรตีนสูง เช่น หญ้าบุหงานรา มาเป็นส่วนผสมในการผลิต
อาหารสัตว์ภายในโรงเรียน

“เด็กที่น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ต้องเสริมอาหารโปรตีน เช่น
ไข่ไก่ แต่ต้นทุนการเลี้ยงไข่สูง หากต้องซื้ออาหารสัตว์ตามสูตร
ก็แพงอีก เราจึงปรับโดยหาสูตรอาหารที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นแทน
ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาาก็ชวนมาช่วยงานโรงเรียนแล้วให้ไข่ไก่
หรือผลผลิตอื่นๆ เป็นค่าตอบแทน”

ผลจากการดำเนินงานที่เห็นได้ชัดคือ โรงเรียนมี
แหล่งอาหารที่สามารถนำไปประกอบเป็นอาหารกลางวัน
ได้อย่างพอเพียง นักเรียนที่เคยมีภาวะทุพโภชนาการ
เพราะครอบครัวมีลูกหลายคน มาเรียนหนังสือต้องพาน้อง
มาด้วย เพราะไม่มีคนเลี้ยง เมื่อครูชวนมาทำงาน เขาก็ขยัน
ขันแข็ง มีทักษะในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ จนมีความ
มั่นใจว่า ความรู้ที่ได้เรียนนั้นมีประโยชน์ต่อตัวเขาจริงๆ
และเขาสามารถนำไปทำต่อที่บ้านได้ ซึ่งครูก็ช่วย
สนับสนุนเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ อาหารสัตว์ จนเด็ก
สามารถสร้างแหล่งอาหารในครอบครัวได้ ■

สะอาด...สร้างสุข

สุรภี กสิวุฒิ

บริบทบ้านป่าบนดอย
แม้วิถีการอยู่การกินจะเรียบง่าย
แต่ต้องกำกับด้วยความสะอาด
เพื่อสร้างสุขอนามัยที่ดี
ต่อการดำรงชีวิต

การเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวก
ตั้งแต่ต้นทาง เป็นสิ่งที่ “ครูเหม่ม” สุรภี
กสิวุฒิ แห่งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทย
ภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่ระมิด
หลวงอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
ตั้งใจปลูกฝังให้ติดตัวลูกศิษย์ตั้งแต่ยัง
เล็ก ๆ

กระบวนการฝึกวินัยเรื่องความ
สะอาดในชีวิตประจำวันใน ศศช. บ้านแม่
ระมิดหลวงจึงเริ่มต้นขึ้น โดยครูเหม่ม
วางกฎระเบียบไว้เป็นแนวทาง พร้อมกับ
วางระบบที่สอนน้องไว้เป็นกลไกใน
การขับเคลื่อนงาน โดยมีข้อตกลงร่วม
กับนักเรียนตั้งแต่การกินข้าวให้หมดจาน
เพื่อสร้างความตระหนักเรื่องพออยู่
พอกินแบบพอดี ต้องทำให้เด็ก ๆ เห็น
คุณค่าของสิ่งต่าง ๆ เริ่มจากข้าวที่กิน
ทุกมื้อทุกวัน แม้ชุมชนจะปลูกข้าวกินเอง
แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการบริโภค เพราะ
ที่นาค้นน้อย แต่ครูกลับเห็นว่าเด็กส่วนใหญ่
กินข้าวเหลือทิ้งเป็นประจำ

“ครูให้เด็กท่องก่อนกินข้าวว่า
ข้าวทุกจาน อาหารทุกมื้อเป็นของมีค่า...
เด็กก็ท่องได้ แต่ก็ได้แค่ท่อง เพราะเด็กก็

ยังมีพฤติกรรมกินทิ้งกินขว้างเหมือนเดิม
แต่ครูก็ยังไม่ได้คิดอะไรมาก จนกระทั่งปีนี้
ครูได้มีโอกาสเข้าร่วมเทศกาลกินเจที่
โรงเรียนแห่งหนึ่ง เขามีเงื่อนไขว่าเราต้อง
กินข้าวให้หมดทุกเม็ด ครูตระหนักกับ
ตนเองว่า ที่ผ่านมาเราไม่ได้สนใจตรงนี้
เลย จึงคิดว่าต้องเริ่มทำอะไรสักอย่าง
และต้องเริ่มที่เด็ก ๆ ซึ่งเป็นไม้อ่อนก่อน”

บทเรียนจากโรงเจ ทำให้ครูนำ
เรื่องการกินข้าวเหลือมาพูดคุยกับเด็ก ๆ
อย่างจริงจัง โดยยกตัวอย่างให้เห็นภาพ
ว่า ถ้าคน ๑ คนกินข้าวเหลือ ๑ เม็ด
ต่อมื้อ วันหนึ่งกิน ๓ มื้อเท่ากับ ๓ เม็ด
ปีหนึ่งมี ๓๖๕ วัน รวมกันเป็นเท่าไร แล้ว
เด็กใน ศศช.บ้านแม่ระมิดหลวงมีกี่คน
คนในชุมชนมีกี่คน รวมกันจะเป็นข้าว

จำนวนมากแค่ไหน ตัวอย่างนี้ทำให้
เด็ก ๆ เห็นภาพชัดเจน จึงนำมาสู่การ
ทำข้อตกลงกันว่า ต่อไปนี้จะกินข้าวให้
หมดทุกเม็ดไม่ให้มีเหลือทิ้ง

“แรก ๆ เด็ก ๆ ก็ยังไม่ค่อยถูก
อาจจะเหลือบ้าง ก็ให้เขาค่อย ๆ ปรับ
สอนเขาให้รู้จักประมาณตนเองว่า กินได้
แค่ไหน ตักเท่านั้นก่อน ถ้าไม่พอค่อยมา
ตักเพิ่มใหม่ ค่อย ๆ บอก ค่อย ๆ สอน
เด็ก ๆ ก็ไม่ต่อต้าน ให้ความร่วมมือเป็น
อย่างดี ...บทท่องก่อนมีอาหาร จึงเป็น
การท่องจำจากสำนึกว่า ข้าวทุกจาน
อาหารทุกมื้อเป็นของที่มีค่าจริง ๆ”

จากเรื่องเล็ก ๆ ของเม็ดข้าว
กลายเป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ที่ครู
ปลูกฝังให้เด็ก ๆ เห็นคุณค่าของข้าว

ถ้าคน ๑ คนกินข้าวเหลือ ๑ เม็ด ต่อมื้อ
วันหนึ่งกิน ๓ มื้อเท่ากับ ๓ เม็ด ปีกหนึ่งมี
๓๖๕ วัน รวมกันเป็นเท่าไร แล้วเด็กใน ศศช.
บ้านแม่ระมิดหลวงมีกี่คน คนในชุมชนมีกี่คน
รวมกันจะเป็นข้าวจำนวนมากแค่ไหน

ปลาอาหาร รู้จักการประมาณตนเอง รู้จักการใช้อย่างมี
คุณค่า เป็นพฤติกรรมแรกๆ ที่จะติดตัวให้เด็กนำกลับไป
ทำต่อที่บ้าน

การสร้างพฤติกรรมด้านสุขอนามัยเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่
ครูหม่อมต้องการสอนให้เด็ก ๆ รู้จัก ทั้งการทำความสะอาด
ร่างกาย เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ บทเรียนเรื่องการล้างจานข้าว
ให้สะอาดถูกนำมาสอน ผ่านการปฏิบัติจริง หลังมื้ออาหาร
กลางวันทุกวันนักเรียนแต่ละคนต้องรับผิดชอบล้างจานของ
ตนเอง โดยทิ้งเศษอาหารให้เป็นที่เป็นทางลงในถังขยะที่รองรับ
เศษอาหารเพื่อรวบรวมไปทำปุ๋ย ล้างเศษอาหารออกก่อน
ในอ่างที่ ๑ ล้างด้วยน้ำยาล้างจานในอ่างที่ ๒ แล้วล้างจานใน
น้ำสะอาดอีก ๒ ครั้งในอ่างที่ ๓ และอ่างที่ ๔ ก่อนจะคว่ำจาน
ไว้ในที่ที่เตรียมไว้

การทำความสะอาดร่างกายให้สะอาดหมดจด ตัดเล็บ
ตัดผม สวมรองเท้า ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร รับประทานอาหาร
สุก ดื่มน้ำต้มสุก การใช้ห้องส้วม ฯลฯ ที่ครูจะต้อง
กวดขัน โดยมีพี่ ๆ คอยช่วยดูแลน้อง ๆ ในกลุ่มของตน ซึ่งพี่ ๆ
ที่เรียนชั้น ป.๕ และ ป.๖ จะเป็นกลุ่มที่ช่วยครูได้มาก เพราะ
เริ่มซึมซับจนเป็นวิถีปฏิบัติไปแล้ว

“คำพูดที่ครูพร้าบอ กส่งผลให้ทุกวันนี้ก่อนเวลาอาหาร
กลางวัน เด็ก ๆ จะเข้าแถวล้างมือ ใครยังไม่ล้างมือหรือล้างมือ
ไม่สะอาด พี่ก็จะพาไปล้างมืออีกครั้ง สอนวิธีการล้างมือให้
สะอาด หรือน้องคนไหนหน้าตาเนื้อตัวมอมแมม พี่ก็จะพาไป
ล้างหน้า เช็ดตัว คอยดูแลความสะอาดของน้อง ๆ ครูหวังว่า

การฝึกฝนเป็นประจำเช่นนี้จะทำให้นักเรียนติดเป็นนิสัยจนนำไป
ทำต่อที่บ้าน”

การที่ต้องเคร่งครัดเรื่องพฤติกรรมความสะอาด เพราะ
บริบทของชุมชนบนดอย การตั้งบ้านเรือนอาจจะไม่ค่อย
ถูกสุขลักษณะ มีการเลี้ยงสัตว์ได้ทุนบ้าน พฤติกรรมการใช้
ห้องส้วม ทำให้สภาพของชุมชนยังไม่ค่อยสะอาดเรียบร้อย
การปลูกฝังพฤติกรรมเรื่องความสะอาดให้เด็ก ๆ จึงเป็นการ
ป้องกันโรค แม้ว่าขณะนี้ครูกำลังต่อสู้กับการระบาดของ
โรคพยาธิ ทำให้ครูต้องประสานกับสาธารณสุขทำการตรวจ
อุจจาระเด็กทุกคนซึ่งก็กลายเป็นภาระที่ครูจะต้องเก็บอุจจาระ
ของเด็กทุกคนนำส่งโรงพยาบาลเพื่อตรวจโรค

ในขณะที่ที่รอผลการตรวจ ครูหม่อม และครูวัชรินทร์
แก้วมาลา ก็ได้ทำการสืบค้นความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของ
ชุมชนเรื่องสมุนไพรรักษาโรค โดยรวบรวมองค์ความรู้จาก
ชาวบ้าน นำมาจัดเป็นระบบ โดยจัดเป็นกิจกรรมให้เด็ก ๆ
ได้สืบค้นความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน บางครั้งก็พา
กันไปสำรวจป่ากับปราชญ์ชาวบ้านเพื่อหาสมุนไพรมาปลูก
ไว้ใน ศศช. ซึ่งครูทั้งสองเห็นว่า ความรู้เรื่องสมุนไพรดังกล่าว
เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ที่จะ
ช่วยบรรเทาอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้อีกทางหนึ่ง ■

เรียนรู้...จากเรื่องราวจริง

ภัชรินทร์ หน่อแก้ว

เมื่อเริ่มสอนที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านห้วยปุด อำเภอลี้มพระเกียรติ จังหวัดน่าน (ศศช.บ้านห้วยปุด) สิ่งทีครูกษรินทร์ หน่อแก้ว ต้องเร่งดำเนินการนอกเหนือจากการให้การศึกษา คือ การแก้ปัญหาความสกปรก รกรุงรัง และ ความไม่มีระเบียบของหมู่บ้าน ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน เพราะเห็นประชาชน เป็นโรคผิวหนังกันมาก

ครูกษรินทร์จึงเริ่มทำงานในส่วนนี้ก่อน ด้วยการจัดประชุมคนหมู่บ้าน ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว เพื่อให้ความรู้ กระตุ้นให้ชาวบ้านใส่ใจดูแล เรื่องความสะอาดของร่างกายและ ที่พักอาศัย โดยครูจะทำความสะอาด และจัดระเบียบทั่วบริเวณของ ศศช. ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชุมชนก่อน แต่สิ่งที่ครูใช้เป็น “เคล็ดลับ” ในการชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือดูแลรักษาบ้านของตนเอง คือ การจัดโครงการประกวดบ้านสะอาด เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ด้วยเกรงใจว่า ถ้าครูมาเยี่ยมที่บ้านแล้วบ้านไม่สะอาด ครูจะไม่กล้านั่ง ลูกก็จะอายเพื่อน ๆ ตนเองก็อายเพื่อนบ้าน โดยมีของรางวัลเป็นข้าวของเครื่องใช้เล็กๆ น้อยๆ ที่ชาวบ้านต้องการในแต่ละช่วง

นอกจากนี้กรณีศึกษาจากสภาวะความเจ็บป่วยของคนในชุมชน จะถูกนำมาใช้เป็น “บทเรียน” ในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการดูแลตนเอง เช่น กรณีผู้ป่วยโรคไตที่ต้องฟอกไตเป็นประจำ ทำให้เสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ ครูจะนำวิถีชีวิตของเขามาสอนนักเรียนว่า สาเหตุของโรคไตคืออะไร ต้องบริโภคอาหารอย่างไรที่จะไม่ทำให้เป็นโรค การฟอกไตคืออะไร ความสะอาดมีผลต่อการดูแลผู้ป่วยที่ฟอกไตอย่างไร หรือการที่ชาวบ้านเป็นโรคผิวหนังขั้นรุนแรง เป็นต้น ทั้งนี้ครูจะถอดบทเรียนการดำรงชีวิตเพื่อชี้ให้นักเรียนตระหนักรู้ถึงความสำคัญ

ของการทำความสะอาดร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องใช้ ที่หลับที่นอน บ้านเรือน การจัดการคอกเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

“ให้ความรู้อย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องหาตัวอย่างให้เขาได้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง คนที่ป่วยในชุมชนเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เขาเห็นอยู่ เราก็หยิบมาเป็นตัวอย่าง บางครั้งครูไปเยี่ยมบ้านเด็ก ก็เข้าไปดูในบ้าน ในห้องนอนว่า เก็บที่นอนเรียบร้อยไหม เสื้อผ้าพับเก็บเป็นระเบียบหรือไม่ พื้นบ้านสะอาดไหม ถ้าไม่สะอาดครูไม่นั่งนะเด็กๆ กับผู้ปกครองเขาก็จะรู้ และปรับปรุงตัวเอง”

ความเจ็บป่วยของคนในชุมชน จะถูกนำมาใช้เป็น “บทเรียน” ในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการดูแลสุขภาพตนเอง เช่น กรณีผู้ป่วยโรคไตที่ต้องฟอกไตเป็นประจำ ทำให้เสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ

ผลจากการสอนและกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้สุขภาพอนามัยส่วนตัวของชาวบ้านดีขึ้น ปัญหาโรคผิวหนังของชาวบ้านลดลงมาก บริเวณบ้านในชุมชนเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น จนปัจจุบันหมู่บ้านห้วยปุดได้รับการประเมินด้านสุขภาพอนามัยได้ที่ ๒ ของตำบลขุนน่าน แม้กระทั่งศูนย์สุขภาพชุมชนภูฟ้าเข้ามาก็ชื่นชมความสะอาดความเป็นระเบียบของหมู่บ้าน ยิ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนมากยิ่งขึ้น ■

โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
ภายใต้พระราชดำริของ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จึงเป็น “แหล่งเรียนรู้” เพื่อ “บ่มเพาะ” ประสบการณ์
การผลิตอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัว
ให้กับนักเรียน

เพราะบทบาทหน้าที่ครูจำฟ้า มิได้เป็นเพียงการสอนหนังสือ
หากแต่ห้องเรียนของครูจำฟ้านั้นเปิดกว้างสำหรับผู้เรียนทั้งชุมชน
และบทบาทหน้าที่ของครูจำฟ้า คือ การสอนวิธีการเรียนรู้
เพื่อพัฒนา “ผู้เรียน” ให้เป็นคนดี มีสัมมาชีพ
สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

โครงการพระแม่อุมาเทวี

ราคา ๑๕๐ บาท